

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
Přírodovědecká fakulta
Katedra geografie

Adam SEDLÁK

REGIONÁLNÍ DISPARITY SPOLKOVÝCH ZEMÍ SRN

Bakalářská práce

Vedoucí práce: RNDr. Martin Jurek, Ph.D.
Olomouc 2011

Prohlašuji, že jsem zadanou bakalářskou práci vypracoval sám pod vedením RNDr. Martina Jurka, Ph.D. a že jsem řádně uvedl veškerou použitou literaturu a zdroje v seznamu literatury.

V Olomouci dne 5. května 2011

.....
podpis

Na tomto místě bych rád poděkoval RNDr. Martinu Jurkovi, Ph.D. za jeho odborné vedení, vstřícný přístup, cenné rady a připomínky, které mi během psaní této práce poskytl.

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Přírodovědecká fakulta
Akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Adam SEDLÁK**
Osobní číslo: **R08115**
Studijní program: **B1301 Geografie**
Studijní obor: **Regionální geografie**
Název tématu: **Regionální disparity spolkových zemí SRN**
Zadávací katedra: **Katedra geografie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem bakalářské práce je analyzovat regionální disparity Spolkové republiky Německo na úrovni jejích 16 spolkových států. Rozbor disparit se zaměří na vybrané fyzickogeografické a především socioekonomické charakteristiky spolkových zemí, přičemž vedle analýzy současné situace budou zkoumány i vývojové trendy od znovusjednocení Německa v roce 1990. Výsledky analýzy budou prezentovány v grafech a v tematických mapách, s doprovodným textovým komentářem a diskuzí.

Rozsah grafických prací: **Podle potřeb zadání**
Rozsah pracovní zprávy: **5 000 - 8 000 slov**
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Publikace a data Německého statistického úřadu (Statistisches Bundesamt Deutschland), dostupné na adrese: <http://www.destatis.de/>
Glaser, R., Gebhardt, H., Schenk, W. et al. (2007) Geographie Deutschlands. Primus Verlag. ISBN 978-3-89678-591-6.
Wehling Hans-Georg (ed.) (2004) Die deutschen Länder - Geschichte, Politik, Wirtschaft (3. aktualisierte Auflage). Wiesbaden (BRD): VS Verlag für Sozialwissenschaften. ISBN 3-531-43229-X.

Vedoucí bakalářské práce: **RNDr. Martin Jurek, Ph.D.**
Katedra geografie

Datum zadání bakalářské práce: **24. května 2010**

Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2011**

L.S.

Prof. RNDr. Juraj Ševčík, Ph.D.
děkan

Doc. RNDr. Zdeněk Szczyrba, Ph.D.
vedoucí katedry

V Olomouci dne 24. května 2010

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

CDU/CSU – Christlich Demokratische Union Deutschlands/Christlich – Sozial Union in Bayern

EKiR – Evangelische Kirche in Rheinland

EU – Evropská unie

EUR – Euro (peněžní jednotka)

GWh – Gigawatthodina; jednotka energie

HDP – Hrubý domácí produkt

HPH – Hrubá přidaná hodnota

ILO – International Labour organization

NDR – Německá demokratická republika

NUTS – Nomenklatura územních statistických jednotek

SRN – Spolková republika Německo

TJ – Terajoule; jednotka práce a energie ($1 \text{ Joule} = 10^{12} \text{ TJ}$)

OBSAH

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	6
1. Úvod	9
2. Cíle práce	10
3. Použité zdroje a metodika	11
4. Základní charakteristika Spolkové republiky Německo	12
4.1. Poloha a charakter.....	12
4.2. Historie.....	13
4.3. Administrativní členění	14
4.4. Politický systém	16
5. Úvod do regionálních disparit.....	17
5.1. Pojem regionální disparita	17
5.2. Výskyt a charakter disparit.....	18
5.3. Regionální politika	18
5.3.1. Regionální politika v EU	19
5.3.2. Regionální politika SRN.....	19
5.4. Příčiny vzniku disparit v teoriích regionálního rozvoje	19
5.5. Faktory ovlivňující regionální disparity	20
5.6. Charakteristika regionálních disparit	21
5.7. Klasifikace regionálních disparit	21
5.8. Ukazatele regionálních disparit a metody měření.....	23
4.8.2. Metody měření.....	23
6. Regionální disparity SRN	25
6.1. Sociální ukazatele disparit.....	25
6.1.1. Počet obyvatel	25
6.1.2. Hustota zalidnění	27
6.1.3. Věková struktura obyvatelstva	30
6.1.4. Přirozený pohyb obyvatelstva.....	32
6.1.5. Mechanický a celkový pohyb obyvatelstva	37
6.1.6. Náboženská struktura	40
6.1.7. Národnostní struktura	41
6.1.8. Bydlení.....	45

6.1.9.	Vysoké školy.....	46
6.1.10.	Zdravotnictví	48
6.2.	Územní ukazatele.....	48
6.2.1.	Využití ploch (Land use).....	48
6.2.2.	Ochrana přírody	51
6.2.3.	Dopravní infrastruktura.....	53
6.3.	Ekonomické ukazatele.....	56
6.3.1.	Hrubý domácí produkt	56
6.3.2.	Trh práce.....	59
6.3.3.	Hrubá mzda.....	63
6.3.4.	Energetické ukazatele	65
6.3.5.	Průmysl a zemědělství.....	68
6.3.6.	Cestovní ruch	70
7.	Souhrnný index regionálních disparit.....	71
8.	Závěr a diskuze	74
9.	Summary.....	76
10.	Seznam použité literatury	77
	Seznam příloh.....	79

1. Úvod

Uplynulo již více jak dvacet let od znovusjednocení Německa, na jehož začátku stály dva zcela odlišně rozvinuté státy, které si od roku 1949 prošly zcela jiným vývojem. Hned od jejich sjednocení bylo jasné, že hlavním cílem v příštích letech bude tuto rozdílnost co možná nejvíce eliminovat a vytvořit tak ze Spolkové republiky Německo pokud možno kompaktnější území. Prvotní zásahy do ekonomiky východu a snahy o její nastartování ale nemusely být s odstupem času vždy tou správnou volbou. Je také otázkou, zda některé z nich situaci spíše nezhoršily. Rozdíly mezi zeměmi byly markantní. Socialistický způsob vedení hospodářství na východě, odlišné sociální zázemí, demografická struktura, myšlení lidí, to je jen krátký výčet toho, proč nemohla SRN fungovat jako jeden silný celek již od znovusjednocení. Dvacet let je dlouhá doba na to, aby se dalo posoudit, zda a do jaké míry se tyto prvotní cíle a povedly splnit.

U většiny prostorových jednotek dochází k odlišnostem při vývoji určitých jevů a procesů, které často přímo ovlivňují míru a rozsah jiných charakteristik. Důvodů vedoucích k těmto odlišnostem můžou být spousty od prostorové dostupnosti regionu, až po politiku regionu či politický systém státu, ve kterém se daný region nachází. Cílem mnoha prací je zjistit příčiny, proč k těmto nerovnoměrnostem dochází, dále rozsah či jejich důsledky. Tato tematika není zdaleka žádnou starou záležitostí, ale teprve v nedávné době se začala zkoumat v dnešním rozsahu. Existuje proto bezpočet přístupů ve zkoumání této problematiky, které jsou mezi sebou často zcela odlišné. V rámci některých studií se autoři snaží těmto procesům zcela zabránit, v jiných případech se snaží je pouze eliminovat, část prací má zase za úkol jejich monitoring a zhodnocení.

Zkoumání regionálních disparit ve Spolkové republice Německo je pro nás zajímavé také z důvodu, že naše země měla vždy blízko ke státním útvarům nacházejících se na území dnešní SRN a náš národ byl jimi nezdědka přímo ovlivňován. Situace se po ukončení druhé světové války razantně změnila, kdy nám nebyl po dlouhá desetiletí umožněný přímý styk se západními zeměmi tehdejší SRN. Od pádu železné opony a v rámci současné integrace EU představuje SRN opět jednu z nejbližších zemí pro naši republiku.

2. Cíle práce

Cílem této bakalářské práce je především vymezit základní ukazatele na úrovni spolkových zemí a analyzovat případné nestejnosti v jejich hodnotách. Celá práce bude zaměřena zejména na socioekonomické i některé fyzicko-geografické charakteristiky, poskytující co možná nejvyšší vypovídající hodnotu o sledovaném území. U vybraných ukazatelů bude sledován jejich vývoj od sjednocení Spolkové republiky Německo nebo od časového úseku, souvisejícím s dostupností dat. U vývoje bude brán zřetel především na případné odlišnosti mezi zeměmi bývalé SRN a NDR. Zjištěné výsledky budou prezentovány v kartografické podobě a grafech, a budou doplněné doprovodným textem. Dílčím cílem práce je také pokusit se podat celkovou charakteristiku spolkových zemí pomocí vybraných ukazatelů. Nedílnou součástí bude i uvedení do problematiky regionálních disparit, zodpovědět zejména na otázku co můžeme považovat za disparitu a dále také stručné seznámení s celkovou charakteristikou Spolkové republiky Německo.

První kapitola se kompletně věnuje problematice regionálních disparit a zaměřuje se například na to, co můžeme považovat za disparitu, jak disparity vznikají a co případně může mít na jejich vznik vliv. Je zde sepsána také jejich klasifikace, ze které vychází pozdější dělení ukazatelů a tedy i eventuelních disparit v této práci.

Další kapitola se zabývá stručnou charakteristikou zkoumaného území. Charakteristika obsahuje stručný fyzicko-geografický popis, administrativní členění a současný politický systém Spolkové republiky Německo. Pozornost je zde věnována také historii, jelikož v mnoha případech mají historické události velký vliv i na současné dění.

Nejrozsáhlejší prostor přísluší třetí kapitole, která se zabývá analýzou konkrétních fyzicko-geografických a zejména socioekonomických charakteristik. Rozdělená je do tří oddílů podle předem stanovené klasifikace regionálních disparit. V prvním oddíle jsou zkoumány sociální ukazatele, které představují například demografické charakteristiky, ale také sociální podmínky v podobě ukazatelů bydlení apod. Ve druhém oddíle této kapitoly jsou rozebírány územní ukazatele a poslední oddíl se věnuje ekonomickým ukazatelům, ve kterých se zkoumá například úroveň zaměstnanosti jednotlivých zemí, spotřeba primární energie a jiné.

V následující čtvrté kapitole byl sestaven index regionálních disparit, který se snaží co možná nejlépe zhodnotit, podle stanovených ukazatelů, celkovou charakteristiku spolkových zemí. Zde podaná informační hodnota o dílčích zemích přísluší pouze jako zhodnocení stavu pro potřeby této práce. Celkové sestavení indexu a prezentace jeho výsledků záleží totiž ve velké míře pouze na objektivním pocitu autora.

3. Použité zdroje a metodika

Psaní bakalářské práce se sestávalo ze dvou odlišných přístupů, co se týče zpracování literatury a zdrojů. První dvě kapitoly, věnující se regionálním disparitám obecně a charakteristice Spolkové republiky Německo, představují do značné míry rešerši příslušné literatury. Při získávání informací o regionálních disparitách bylo využíváno zejména článků v odborném časopise *Regionální disparity*, jakožto periodika vydávaného v rámci řešení výzkumného úkolu „Regionální disparity v územním rozvoji České republiky – jejich vznik, identifikace a eliminace“, řešeného ve spolupráci Ekonomické fakulty Vysoké školy Báňské-Technické Univerzity Ostrava a Obchodně podnikatelské fakulty v Karviné, Slezské univerzity v Opavě. Zdejší příspěvky pojednávají o definování pojmu regionální disparity, o jejich charakteru a o metodách měření, ve článku (Hučka, Kutscherauer, Tománek 2008) se zase autoři snažili zavést jejich jednotnou klasifikaci. Článek (Galvasová, Chabičovská 2008) se zabývá přímo kartografickým vyjádřením regionálních disparit a nastiňuje postupy v sestavování souhrnných indexů na příkladech některých krajů v České republice. Problematika regionálních disparit je v současné literatuře spíše opomíjena a jednou z mála, která se územními odlišnostmi zabývá je Teorie regionálního rozvoje (Blažek, Uhlíř 2002). Mezi literaturu nejčastěji využívanou jako zdroj informací při psaní kapitoly „Základní charakteristika Spolkové republiky Německo“ patří *Geographie Deutschlands* (Glaser, Gebhardt, Schenk 2007), Spolková republika Německo (Steindler, 1995), Německá spolková republika (Pražský a kol., 1980) a další internetové zdroje (např. www.bussinesinfo.cz).

Zcela nejdůležitějším zdrojem dat, při hledání a sestavování ukazatelů spolkových zemí, byl statistický portál *Statistische Ämter des Bundes und der Länder* (dostupný z www.statistik-portal.de), který poskytuje syntézu dat ze 16 statistických úřadů všech spolkových zemí a Spolkového statistického úřadu, a to na úrovni spolkových zemí. Další data ze sociální a ekonomické oblasti poskytla *Statistická ročenka 2010* (*Statistische Jahrbuch 2010*), publikace vydávaná Spolkovým statistickým úřadem. Využitá byla také statistická data Eurostatu (dostupné z <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>), který disponuje velmi propracovanou statistikou ukazatelů regionů NUTS 2 všech členských zemí EU. Pro sběr dat bylo také využito několika knižních oddílů z rozsáhlého díla *Nationalatlas Bundesrepublik Deutschland* (2001). Pro získání dat souvisejících s energií posloužily statistiky *Landerarbeitskreis Energiebilanzen* (dostupné z www.lak-energiebilanzen.de).

Některá data z výše jmenovaných zdrojů byla v bakalářské práci použita v neměnném stavu, u jiných ukazatelů bylo však potřeba data dále upravit a docílit tím hodnot požadovaného ukazatele. K tomuto účelu v mnoha případech posloužila publikace *Ekonomická a sociální geografie* (Toušek, Kunc, Vystoupil 2008), obsahující definice mnoha sociálních a ekonomických charakteristik.

V případě nutnosti výpočtu ukazatelů a při tvorbě grafů byla použita aplikace Microsoft Excel. Zvoleným textovým editorem byl Microsoft Word a pro tvorbu map byl použit program ArcGIS. Mapový podklad byl získán z webové stránky *Global administrative areas* (dostupné z www.gadm.org). K výpočtům některých vzdáleností bylo použito aplikace Google Earth.

4. Základní charakteristika Spolkové republiky Německo

Spolková republika Německo (dále SRN) je nejenže nejlidnatější zemí Evropy, ale patří i k těm největším co se rozlohy týče. Se svojí rozlohou 356 957 km² se řadí za Ukrajinu, Francii, Španělsko a Švédsko na celkové šesté místo, počítáme-li také evropskou část Ruska. Celosvětově potom zaujímá 61. příčku. Patří jí také mnoho dalších Evropských, ale i světových „nej“. Namátkově uvedeme, že se jedná o stát s nejvyšším HDP v Evropě (v roce 2009), řadí se ke státům s nejvyšší výrobou, ale i spotřebou elektrické energie. Nachází se zde třetí největší populace imigrantů na světě a v Porúří nalezneme také jednu z největších aglomerací v Evropě, významnou i celosvětově. V Evropě, nepočítáme-li Rusko, taktéž nenajdeme stát, který by sousedil s více státy než právě SRN. Na západě je to s Nizozemskem (délka hranic 567 km), Belgií (156 km), Lucemburskem (135 km) a Francií (448 km), na jihu potom se Švýcarskem (316 km) a Rakouskem (815 km), na východě s Českou republikou (811 km) a Polskem (442 km) a ze severu s Dánskem (67 km). Celková délka hranic činí 3 767 km. Vzdálenost mezi nejsevernějším a nejj jižnějším bodem je 853 km, zatímco vzdálenost mezi východní a západní hranicí dosahuje v některých místech sotva poloviny této délky, což je příčinou typické protáhlosti území SRN.

4.1. Poloha a charakter

SRN se nachází ve střední a severozápadní části pevninské Evropy. Na západě ji ohraničuje řeka Rýn a pohoří Eifel, na východě tvoří přirozenou hranici české hory a řeka Odra s Lužickou Nisou, na jihu to jsou Alpy a na severu Severní a Baltské moře. I přes svoji relativně menší rozlohu se jedná o velmi členité a diferencované území. V SRN můžeme v podstatě rozeznávat tři krajinná pásma.

Pobřežní části severoněmecké nížiny se vyznačují velkým množstvím zátok a ostrovů, které toto písčité pobřeží obklopují. Sama severoněmecká nížina se potom rozkládá od Nizozemí až po Polsko. Jsou pro ni typické ohlazené vyvýšeniny do 200 m a nalézá se zde rozsáhlá Meklenburská jezerní plošina. Teploty zde celoročně dosahují v průměru 8,0°C – 9,0°C (Glaser, Gebhardt, Schenk 2007).

Střední část tvoří středohorská oblast, krajina plošin tvořená řadou horských pásů a bloků: Harz, Eifel, Rhön, dále Durynský a Bavorský les a jiné. Na jihozápadě se nalézá Schwarzwald, v členité horské oblasti jižního Německa se nachází také Švábský a Francký Jura. Tato oblast je v rámci teplotních chodů nejpestřejší, nalezneme zde horské oblasti s průměrnou roční teplotou 4,0°C - 7,0°C, naopak v oblasti horního Rýna dosahují průměrné roční teploty až 10,5°C a výše. V horách zde taktéž naprší průměrně více jak 1500 mm srážek, v údolích a na východních stranách hor potom jen kolem 500 mm (Glaser, Gebhardt, Schenk 2007).

V nejj jižnějších oblastech Německa se rozprostírá alpské předhůří a úzký pás Alp, taktéž s nejvyšší horou Německa – Zugspitze 2 963 m. Pro alpské předhůří jsou typické průměrné roční teploty v rozmezí 5,5°C – 8,0°C, roční srážky zde nezdřídky přesahují hodnotu 1100 mm, Alpy jsou potom oblastí nejchladnější s průměrnými ročními teplotami od 1°C – 4,0°C, nalezneme zde místa s roční teplotou nižší než 1°C. Průměrné roční srážky zde místy překračují hodnotu 1900 mm (Glaser, Gebhardt, Schenk 2007).

4.2. Historie

Konstituce dnešního německého národa byla dlouhodobým procesem. K pochopení politicko-sociálních charakteristik a problémů v současnosti velmi přispívá i znalost základních problémů dějinného vývoje. Právě stručný historický vývoj území bude obsahem následující kapitoly.

Státní útvar zvaný Německá říše se postupně zrodil po rozpadu impéria Karla Velikého v 9. a 10. století našeho letopočtu. Rozprostíral se na území východně od Rýna až po Baltské moře a tvořili jej germánské kmeny, o kterých máme první podrobné zprávy z tohoto území již z dob Caesara. Říše postupem času expandovala, například připotáním českých zemí, zahrnovala i severní Itálii, Nizozemí a východní Francii. Zánik Německé říše se datuje do dob Napoleonských válek, konkrétněji do počátečních let 19. století. Říše byla tehdy rozdělena na 38 států, které byly formálně spojeny do tzv. Německého spolku. Další sjednocení proběhlo 18. ledna 1871, kdy budoucí kancléř Otto von Bismarck vyhlásil ve Vídni vznik Německého císařství (tzv. „druhé“ Německé říše). V dalších letech patřilo Německo k hospodářsky nejsilnějším státům světa, v tempu růstu dokonce předstihlo Anglii a začalo se orientovat také na koloniální výboje. Většina kolonií byla však již rozdělena a Německo se i přes získání některých koloniálních území (v Africe: Togo, Kamerun, Německá východní Afrika – dnešní Tanzanie a Rwanda, Německá jihozápadní Afrika – dnes Namibie; v Oceánii: Marshallovy ostrovy, Mariany, Německá Samoa, Nauru atd.) snažilo získat podstatně více. Tato mocensko-hospodářská expanze Německa měla následně velký podíl na vypuknutí 1. světové války. Po jejím skončení a porážce Německa a Rakouska byla v roce 1918 vyhlášena „výmarská republika“ (podle města Výmar) a porážka taktéž přinesla Německu ztrátu některých území a dále mnoho reparací. V dalších letech prožívalo Německo nejen hospodářskou konjunkturu, ale i politickou a sociální krizi, což byla živná půda pro tehdy nově vzniklou nacistickou stranu vedenou Adolfem Hitlerem.

Německo se v té době připravovalo na další válku, kterou „úspěšně“ zahájilo 1. září 1939. Nacistické Německo bylo ale poraženo a posléze obsazeno vojsky čtyř velmocí (USA, Velká Británie, SSSR a Francie), načež bylo území východně od Odry a Lužické Nisy přiděleno Polsku, částečně i Sovětskému svazu. Německo bylo, na základě předchozí dohody spojenců z Jalty, rozděleno na čtyři okupační zóny, samotný Berlín byl rozdělen na čtyři pásma, z nichž měla každá ze čtyř mocností jedno spravovat. Jiné přístupy západních mocností a SSSR vedly v roce 1949 v atmosféře studené války k ustanovení dvou německých států: SRN (Spolková republika Německo) a NDR (Německá demokratická republika) s jedinou spojnici – tzv. vnitroněmecký, bezcelní obchod. Složitá situace nastala ve městě Berlín, které bylo rozděleno na Západní Berlín (patřící SRN) a východní část (součást NDR). Vše vyvrcholilo v roce 1961 stavbou tzv. Berlínské zdi, která oddělovala západní Berlín od východní části, dále pak od Braniborska. Tato stavba byla po dlouhá léta symbolem rozdělení Německa. K jistému stupni normalizace mezi nově vzniklými státy došlo potom až v sedmdesátých letech po vstupu obou států do OSN (v roce 1973).

Po pádu komunistického režimu v Evropě se takřka ihned začalo jednat o znovusjednocení Německa. Po poradách čtyř velmocí, obou německých států a Polska přistoupila dne 2. 10. 1990 NDR k SRN a již za necelý měsíc se konaly první celoněmecké volby. Po sjednocení ale nastaly výrazné hospodářské a politické problémy zejména pak hospodářská obnova pěti spolkových zemí nově vzniklých na území bývalé NDR. Tato obnova probíhá dodnes a to zejména díky finanční pomoci západních spolkových zemí a Evropské unie. SRN je prvním skutečně liberálním a demokratickým státem v dějinách Německa. Je členem NATO, OSN a zakládající člen EU.

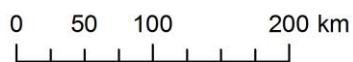
4.3. Administrativní členění

Spolkovou republiku Německo tvoří 16 spolkových zemí (německy *Bundesland/Bundesländer*, v ústavě jsou uváděny pouze jako *Land/Länder* čili země; viz. obr. 1), 22 krajů (*Regierungsbezirke*), které ale nejsou vyčleněny na území celého státu, dále potom 39 regionů na úrovni NUTS 2, 412 okresů a statutárních měst (NUTS 3) a přibližně 11 993 obcí (Statistisches Jahrbuch 2010). Dvě spolkové země představují města Berlín a Hamburg, třetí městská spolková země Brémy je potom tvořena dvěma městskými okresy (Svobodné hanzovní město Brémy a Bremerhaven), nacházející se od sebe přibližně 60 km vzdušnou čarou (vlastní výpočty). Na úrovni NUTS se tedy území SRN dělí na tři úrovně, nultou úroveň potom představuje území celého státu. Jejich přehled je uvedený v Příloze 1.

Deset spolkových zemí představuje území bývalého Západního Německa a označují se jako staré spolkové země (*Früheres Bundesgebiet*), šest nových zemí (*Neue Länder*) zahrnuje území bývalé NDR, společně s územím Berlína, který vznikl sloučením Západního Berlína a Berlína východního. Hranice spolkových zemí byly v některých případech vytyčeny na základě hranic bývalých pruských provincií (např. hranice Saska, Severního Porýní-Vestfálska) v dalších případech potom vděčí za svou současnou podobu svobodným státům z dob Výmarské republiky (Bavorsko, Hesensko). Seznam spolkových zemí spolu se základní charakteristikou je součástí přílohy 2.

Spolkové země

Spolkové republiky Německo

Mapový podklad: www.gadm.org

Spolkové země podle vzniku

- nové spolkové země a Berlín
- staré spolkové země

Obr. 1: Spolkové země Spolkové republiky Německo

4.4. Politický systém

Každá spolková země má svůj zemský sněm, parlament a vládu, což jí zaručuje vysoký stupeň autonomie. Nejvyšší státní moc potom vykonává spolková centrála. Spolkové země tedy nejsou pouhými provinciemi či podřízenými správními jednotkami.

Spolková republika Německo je parlamentní republikou. Ústavou je Základní zákon z roku 1949 (později provedeny nepodstatné změny po spojení SNR a NDR v roce 1990).

Výkonnou moc tvoří Spolková vláda (Bundesregierung) v jejíž čele stojí spolkový kancléř. Vláda se sestává z kancléřského úřadu a 14 resortů. Funkci spolkového kancléře v současném volebním období vykonává Angela Dorothea Merkel (CDU/CSU), která byla jmenovaná do své funkce spolkovým prezidentem se souhlasem Spolkového sněmu. Základní zákon udává spolkovému kancléři významné pravomoci, proto se nezdá mluvit o „kancléřské demokracii“.

Zákonodárnou moc reprezentuje Spolkový sněm (Bundestag) se sídlem v Berlíně, nejvyšší zákonodárné shromáždění SRN, který je volen jednou za čtyři roky v parlamentních volbách. Je legislativním orgánem a volí spolkového kancléře. Sestává se z 622 poslanců. Předsedou je Dr. Norbert Lammert (CDU/CSU) (www.businessinfo.cz).

Spolková rada (Bundesrat) zastupuje vlády (zájmy) jednotlivých zemí ve federálním legislativním procesu. Členové – zástupci zemských vlád na ministerské úrovni, získají mandát na základě voleb do zemských sněmů. Každá země disponuje jiným počtem mandátů podle počtu obyvatel. Minimální počet mandátů jsou 3, maximální 6, celkem je 69 mandátů. Předseda je Jens Bohrsen (SOP 1. listopadu 2009)

Moc soudní vykonává Spolkový ústavní soud (Bundesverfassungsgericht) se sídlem v Karlsruhe.

Součástí politického systému SRN je spolkový prezident volený spolkovým shromážděním na 5 let. Spolkové shromáždění je složeno z poslanců Spolkového sněmu a schází se jen k volbě prezidenta. Současným prezidentem je Christian Wulff. Jeho funkce je spíše reprezentativní, ale má právo navrhnout kandidáta na spolkového kancléře při vytváření nové vlády, na kancléřův návrh jmenuje a propouští ministry, jmenuje spolkové soudce a další vysoké úředníky a za některých okolností rozpouští spolkový sněm (Steindler 1995).

Tab. 1: Počet hlasů jednotlivých spolkových zemí v Bundestagu

Brémy	3	Sasko-Anhaltsko	4
Hamburk	3	Šlesvicko-Holštýnsko	4
Meklenbursko-Přední Pomořansko	3	Durynsko	4
Sársko	3	Hesensko	5
Berlín	4	Bádensko-Württembersko	6
Braniborsko	4	Bavorsko	6
Porýní-Falc	4	Dolní Sasko	6
Sasko	4	Severní Porýní-Vestfálsko	6

zdroj: Nationalatlas Bundesrepublik Deutschland

5. Úvod do regionálních disparit

5.1. Pojem regionální disparita

Pojem regionální disparita je v poslední době hojně užíván především v teorii regionálního rozvoje, ale nejen v něm. Doposud ale nebyla přijata žádná ucelená teorie o regionálních disparitách, čili není zcela vymezen ani rámec chápání tohoto pojmu. Většina prací tedy vychází ze zcela intuitivního chápání pojmu regionální disparity. Pokud se ale povede disparity vymezit, nastává další problém s jejich klasifikací, vzájemným srovnáváním a vyhodnocováním. Již z těchto informací o regionálních disparitách je zcela zřejmé, že jejich výzkum je tématem velmi aktuálním.

V odborné literatuře můžeme najít bezpočet definic pojmu regionální disparita. Problematika jednotné definice je o to složitější, že se pojem skládá ze dvou samo o sobě těžko definovatelných slov, jejichž výklad je ve většině slovníků cizích slov chápán jen velmi obecně.

Pojem region lze tedy obecně chápat jako územní jednotku vymezenou pro konkrétní účely na základě určitých znaků (tzv. regionalizací kritérií). Podle těchto kritérií se dělí na dva základní druhy: fyzicko-geografické (např. klima) a sociálně-geografické (např. dojíždka) a na celou řadu podtypů (Ottova všeobecná encyklopedie 2003). Rozdělení geografického prostoru na regiony se nazývá regionalizace neboli regionální taxonomie (Blažek, Uhlíř 2002).

Neméně obsáhlá je definice dle (*Malinovský 2007*):

„Region je část geografické sféry s komplexem přírodních a socioekonomických prvků a procesů, které tím, že se vyznačují specifickým rozmístěním, uspořádáním, mírou integrace a vlastní prostorovou strukturou s vnitřní zákonitou podobností, se odlišují od jiných geografických sfér (regionů)“.

Disparita je synonymem rozdílnosti, vyjadřuje nerovnost znaků, jevů a procesů. Identifikace a vzájemné porovnávání těchto nerovností by nemělo postrádat nějaký racionální smysl (Hučka 2007).

Regionální disparita dle (Kutscherauer 2007):

„Regionální disparita je rozdílnost nebo nerovnost znaků, jevů či procesů majících jednoznačné územní umístění (lze je alokovat ve vymezené územní struktuře) a vyskytujících se alespoň ve dvou entitách této územní struktury“.

Regionální disparity dle K. Vorauer (Kutscherauer 2007):

„Regionálními disparitami se rozumí odchylky od nějakého myšleného referenčního rozdělení znaků pokládaných za relevantní, v souvislosti s různými prostorovými úrovněmi měřítka (ohrazení regionu); Nevyrovnanost prostorových struktur v nějakém regionu, resp. v různých regionech“.

Regionální disparity dle ILO (Kutscherauer 2007):

Regionální disparity – „rozdíly mezi ekonomickým výkonem a blahobytem, mezi zeměmi nebo regiony“.

5.2. Výskyt a charakter disparit

Regionální disparity lze tedy zcela obecně chápat jako územní nerovnosti. Tyto nerovnosti nemusejí mít pouze negativní charakter ve způsobu hledání těch nejzaostalejších regionů atp. Jejich identifikace také nemusí mít za hlavní cíl jen to, aby se disparity jednotlivých subjektů co možná nejvíce eliminovaly. V poslední době se zájmy vědců soustřeďují také na vyhledávání „pozitivních“ regionálních disparit, které svojí nestejností dokazují určitou individuálnost dané jednotky (převážně v dobrém slova smyslu), neboli dokazují takové nestejnosti, ze kterých by mohl region těžit nějaké výhody.

Disparity se územně většinou nevyskytují izolovaně, ale dochází k jejich kumulaci, což jen dokazuje vzájemnou provázanost jevů (Galvasová, Chabičovská 2009). Rozeznáváme se také úrovně, na kterých se disparity vyskytují, respektive na kterých se hodnotí. Může se jednat o územní rozdíly na úrovni od jednotlivých obcí, až po úrovně jednotlivých států.

Každá disparita má svou informační hodnotu, určující do jaké míry přináší adresátovi informací nové znalosti a která také slouží příjemci informací k tomu, v jakém směru by měl nabité poznání dále využít. Hranice mezi jednotlivými způsoby využití získaných informací je neostrá a v některých případech se mohou informační hodnoty také překrývat. Podle K. Vorauera jsou to tyto čtyři informační hodnoty (Hučka, Kutscherauer, Tománek 2008):

- **poznávací** – informují o širším kontextu objektivní reality, zvyšují stav poznání příjemce informace (např. srovnání rozdílnosti ve vývoji různých částí světa, bez ambicí do tohoto vývoje jakkoliv zasahovat). Jedná se nejčastější o informační hodnotu, pro kterou jsou regionální disparity vyhledávány a porovnávány.

- **motivační** – motivují příjemce ke způsobu jednání v budoucnosti, zpravidla v delším časovém horizontu (např. vyhledávání oblastí vhodných pro určité typy investování – motivují investory k umístění investic do daných lokalit)

- **operativní** – vedou k okamžitému jednání, k reakci na vzniklou, resp. měnící se situaci (např. reakce na opakované záplavy)

- **rozhodovací** – jejich vyhodnocení vede příjemce (manažera) k přijetí rozhodnutí (např. může se jednat o vymezení regionů, kterým bude poskytnuta dlouhodobě soustředěná pomoc státu)

5.3. Regionální politika

Pod pojmem regionální politika si představme takovou činnost, jejíž hlavním úkolem je přispívat ke snižování rozdílů mezi úrovněmi rozvoje jednotlivých regionů a k zajištění jejich harmonického rozvoje (www.regionálnírozvoj.cz). Ne všechny disparity je ale schopna, nebo by měla regionální politika řešit. Jedná se především o rozdíly, vyvolané objektivními příčinami, jako například přírodními podmínkami. Regionální politika tedy spíše řeší ty rozdíly, které vznikly subjektivní lidskou činností (Galvasová, Chabičovská 2009).

Autoři Matějská a Halnka (www.regionálnírozvoj.cz) jí definují jako: „soubor opatření a nástrojů, pomocí kterých má dojít ke zmírnění nebo odstranění rozdílů v ekonomickém rozvoji dílčích regionů“. Ekonomický rozvoj má v tomto případě přímý vliv na další charakteristiky regionu.

Disparitu potom chápeme jako pojem, který má v regionální politice charakter potenciální nebo konečné rozdílnosti (nerovnoměrnosti). Rozdílnost je naopak pojem, který má charakter informací

v regionálním rozvoji. Regionální rozvoj představuje vývoj konkrétních disparit v určitém časovém období a prostoru (Malinovský 2007).

Je také známé, nicméně výrazně méně aplikované pojetí příčin a možnosti rozvoje regionů, které akcentuje regionální politiku jako politiku rozvojovou, zaměřující se na uchopení a podporu silných subjektů (např. krajů, podniků), které jsou schopny nejvíce přispět k rozvoji státu jako celku, a které následně pozitivně ovlivňují rozvoj ostatních subjektů (Blažek, Uhlíř 2002). Jinými slovy tento přístup se nesnaží jednotlivé územní nerovnosti vyrovnávat.

5.3.1. Regionální politika v EU

Regionální politika představuje součást státní politiky. V rámci Evropské unie hovoříme o takzvané politice soudržnosti, která chápe rozdílnost v regionech jako projev nedostatečné soudržnosti a která se snaží tyto nerovnosti na území EU eliminovat. Soudržnost je v tomto případě vysvětlována jako určitá úroveň rozdílnosti mezi státy, regiony nebo skupinami v rámci EU, které jsou společensky a politicky snesitelné (Molle 2007). Úkolem politiky soudržnosti je také zajištění konkurenceschopnosti regionů, která je charakterizována jako schopnost firem, odvětví, regionů, států a nadnárodních regionů vystavených mezinárodní konkurenci generovat relativně vysokou úroveň příjmů a zaměstnanosti. Soudržnost se rozděluje do tří základních dimenzí: politická, sociální a územní, jejíž úroveň je odrazem dílčích disparit. Mezi nejzásadnější nástroje politiky soudržnosti patří různé intervence, které nejčastěji využívají některé z typů finančních operací, zejména potom prostřednictvím strukturálních fondů a Fondu soudržnosti (Skokan 2007).

5.3.2. Regionální politika SRN

Přetrvávající rozdíly především v ekonomických ukazatelích mají vliv na celkovou výkonnost země. Rozdíly se ve SRN vyskytují ve více úrovních než pouze ve spolkových zemích, nicméně hlavní váha intervencí je přenesena právě na ně. Regionální politika zde tedy spadá do kompetencí vlád jednotlivých spolkových zemí, v praxi je však využívání strukturálních fondů EU a místních programů pro domácí regionální politiku koordinováno spolkovým Ministerstvem hospodářství. Ke zlepšení situace má kromě národní regionální politiky přispět i uplatňovaná politika soudržnosti EU. V případě národní regionální politiky byl sestaven Rámcový plán, který měl v letech 2007 – 2010 přispět ke zlepšení hospodářské struktury disparitních spolkových zemí. V jeho rámci by mělo docházet zejména k vnitřním zásahům, zvyšování a využívání potenciálu všech regionů. Politika soudržnosti Evropské Unie si v SRN jako hlavní cíl vytyčuje zajistit regionům dostatečnou konkurenceschopnost, podmíněnou zajištěním inovací, zvýšením počtu pracovních míst a atraktivnosti regionu. Vyvarovat se chce především nadměrné koncentraci dílčích aktivit v rozvinutých regionech a dále se neubírat k sektorové regionální politice (Skokan 2008).

5.4. Příčiny vzniku disparit v teoriích regionálního rozvoje

Příčinami vzniku regionálních disparit se zabývá mnoho teorií regionálního rozvoje a mnohé z těchto teorií se zásadně odlišují. V zásadě se shodují na tom, že ekonomický rozvoj se vyznačuje prostorovou proměnlivostí vlivem působení tržních sil. Tento rozvoj zpravidla vede k vytváření hospodářských center, ale také průmyslových a sídelních aglomerací a konurbací (Hučka 2007). Zároveň ale může docházet k prohlubování regionálních disparit v ekonomické i sociální sféře v jednotlivých regionech, případně v celé zemi.

Mezi nejzásadnější teorie vzniku disparit patří neoklasické a neoliberalní teorie regionálního rozvoje, které se kloní k přesvědčení, že v rámci regionálního rozvoje dochází k automatickému vyrovnávání regionálních rozdílů a úkolem regionální politiky je pouze posílit vyrovnávací mechanismy (dochází tedy ke konvergenci). Ostatní teorie se zase přiklánějí k názoru, že přirozeným vývojem je nárůst jednotlivých regionálních disparit, neboli vývoj takový, kdy dochází ke konvergenci.

Řadíme sem:

- neomarxistické teorie (strukturalistický marxismus, teorie mezoekonomiky)
- keynesiánské chápání v teoriích skupiny jádro-periferie (teorie růstových pólů, teorie kumulovaných příčin)
- teorie nové ekonomické geografie, regulační teorie a institucionální směry

Jako hlavní příčiny vzniku disparit pokládají tyto teorie různé faktory, od přírodních podmínek regionů, ekonomickou strukturu nebo sociokulturní faktory. Deskripce základních faktorů je náplní další kapitoly.

5.5. Faktory ovlivňující regionální disparity

Na územní nerovnosti působí několik faktorů, které ovlivňují hloubku a rozmístění nerovností. Klasifikaci těchto faktorů provedl ve své práci Klaassen, který je rozdělil na primární a sekundární (Hučka 2007).

Mezi primární faktory zařadil *relativně nízkou mobilitu pracovní síly*. Podle něj nejsou zaměstnanci schopni reagovat okamžitě na rozdíly ve mzdách a jejich reakce se opoždují za poptávkou, což vede ke vzniku regionálních nestejností v příjmech. Dalším primárním faktorem je *relativně nízká mobilita kapitálu*, kdy podle něj není ani kapitál schopen bez výrazného prodlení reagovat na rozdíly ve výrobních nákladech. Tyto dva faktory představují důležité příčiny regionálních rozdílů v zaměstnanosti a příjmech. Určujícími faktory jsou i *geografické*, příkladem je umístění regionu na periferii, což sebou obvykle přináší nadprůměrné dopravní náklady, omezený přístup ke specifickým službám a horší kontakt s trhem. Do geografických faktorů řadíme i přírodní činitele (špatně vybavené horské regiony), ale také výskyt přírodního bohatství (ropa, zemní plyn), z něhož mohou naopak konkrétní regiony těžit. *Ekonomickou strukturu regionu* řadíme také mezi primární faktory. Pro každý region lze definovat typickou ekonomickou strukturu, která se později odráží ve vyspělosti regionu, v závislosti na stádiu vývoje a poptávky po převažujících odvětvích. Dále se mezi primární faktory řadí *institucionální* (centralizace a decentralizace státních institucí), nebo například *psychologické faktory*.

Sekundární faktory taktéž významnou měrou ovlivňují nerovnoměrnost regionálního rozvoje. Patří k nim *vnější ekonomika regionu* (spojový a dopravní systém, kontakt s centrálními úřady, technická a finanční infrastruktura), *demografická situace* (např. rozdíly v přírůstcích), *rigidita nákladů a cen* (neboli existence určité setrvačné síly, která znemožňuje přirozené přizpůsobování trhů změnám v nabídce a poptávce) a v neposlední řadě také *faktory prostředí* („image“ neboli přitažlivost prostředí) a další (Hučka 2007).

5.6. Charakteristika regionálních disparit

V zásadě můžeme rozlišit několik hledisek, která se u jednotlivých disparit mění a podle kterých se tedy dají regionální nerovnosti zkoumat, porovnávat, charakterizovat nebo klasifikovat (Hučka, Kutscherauer, Tománek 2008):

- Prvním aspektem je časové hledisko, které podle časového horizontu rozeznává disparity působící krátkodobě a disparity působící dlouhodobě, dále dělí časové období zkoumání disparit podle okamžitého stavu disparit a vývoje disparit v časovém období.
- Hledisko měřitelnosti posuzuje způsob a techniky hodnocení velikosti územních nerovností.
- Teritorialita se zabývá různými geografickými prostředími, na kterých se disparity projevují, a rozděluje disparity nejčastěji podle velikosti příslušných území.
- Hledisko ovlivnitelnosti charakterizuje disparity podle možnosti jejich výskyt určitým způsobem ovlivnit. Z tohoto hlediska rozeznáváme disparity zcela neovlivnitelné (výskyt přírodních zdrojů) a disparity neovlivnitelné dočasně (např. disparity, které by se eventuálně mohly stát ovlivnitelné například na základě rozvoje vědy), na druhé straně disparity přímo ovlivnitelné (kdy existuje úzká vazba mezi nástrojem regionální politiky a disparitou, která má být tímto nástrojem ovlivněna – např. dotace na rozvoj dopravní infrastruktury) a nepřímo ovlivnitelné (tato vazba je zde v tomto případě velmi slabá – např. dotace na vybudování dopravní infrastruktury, jejíž hlavním cílem je ale snížení jiné disparity, a to například nezaměstnanosti v dané oblasti).
- Hledisko dopadů vyjadřuje důsledky regionálních disparit a rozlišuje tyto dopady na dopady citlivé pro obyvatelstvo (intenzivně vnímány obyvateli regionů – např. rozdíly v příjmech), dále dopady na ekonomický rozvoj (vyznačují se úzkou vazbou na vývoj ekonomiky regionu) a dopady na životní prostředí (které mají úzkou vazbu na stav a vývoj právě životního prostředí).
- Z hlediska způsobu vzniku disparit rozeznáváme disparity samovolně vznikající (např. vyvolané geografickými nebo zdrojovými asymetrickými šoky – povodně atd.) a disparity vznikající činností člověka (vyvolané ekonomickou činností, politickými vlivy atd.).

5.7. Klasifikace regionálních disparit

V praxi je možné se setkat s mnoha klasifikacemi regionálních disparit od různých autorů, s věcným hlediskem jako společným jmenovatelem u většiny z nich. Typologie disparit se odvíjí podle sfér, ve kterých disparity vznikají, působí nebo které ovlivňují. Autoři Wishlade a Youill rozdělili disparity na *ekonomické* (které se týkají rozdílů v kvalitě a kvantitě regionálního výstupu), *sociální* (týkající se příjmu a životní úrovně obyvatel) a *fyzické* (spojené s geografickými nebo přírodními podmínkami). Nový pohled na problematiku členění přinášejí Camagni (2005) a Molle (2007), kteří rozeznávají disparity *územní*, *sociální* a *ekonomické*, každý ovšem pracuje s jinou řadou ukazatelů (Hučka, Kutscherauer, Tománek 2008). Tuto klasifikaci v běžné praxi využívá nejvíce autorů.

Pro potřeby této práce byla vybrána klasifikace disparit a jejich charakteristik dle (Hučka, Kutscherauer, Tománek 2008), která bude pro potřeby práce nejlépe využitelná. Z této klasifikace bude vycházet i popis jednotlivých charakteristik, kterému přísluší kapitola 6.

Klasifikace dle (Hučka, Kutscherauer, Tománek 2008) použitá jako výchozí pro potřeby této práce:

Ekonomické disparity jsou disparity v kvalitě a kvantitě stavu a vývoje ekonomického potenciálu, projevující se zejména v regionálním výstupu. Řadí sem:

- zaměstnanost
- nezaměstnanost
- hrubý domácí produkt
- produktivita práce
- vytíženost daní
- struktura ekonomických aktivit
- průmysl
- zemědělství
- služby
- cestovní ruch
- inovace
- investice

Sociální disparity jsou disparity v kvalitě a kvantitě stavu a vývoje lidského potenciálu, projevující se zejména v příjmech a životní úrovni obyvatelstva.

- hustota obyvatelstva
- demografická struktura
- migrace
- aktivní obyvatelstvo
- mobilita práce
- zdraví
- úmrtnost
- vzdělanostní struktura
- profesní struktura
- sociální blahobyť
- bydlení
- sociální zázemí
- kulturní zázemí
- vzdělanostní zázemí
- sociální patologie

Územní disparity jsou disparity spojené s geografickými a přírodními podmínkami, projevující se zejména v dostupnosti trhů, služeb apod.

- rozloha
- podnebí
- ovzduší
- voda
- příroda a biodiverzita

- odpady
- lesy
- krajina a půda
- dopravní infrastruktura
- technická infrastruktura
- dostupnost (periferialita)

Klasifikace byla sestavena s ohledem na věcné měřítko disparit (ukazatelů), do kterého patří: způsob vzniku regionálních disparit, užití, ovlivnitelnost, dopady a časový horizont regionálních disparit.

5.8. Ukazatele regionálních disparit a metody měření

Důležitým smyslem při zjišťování regionálních disparit je jejich vzájemné porovnávání. Z hlediska náplně měření vychází většina prací ze subjektivního pohledu autora, který určí jednotlivé ukazatele, které později bude ve své práci využívat. Sestavení souboru ukazatelů samozřejmě vychází také z charakteru konkrétní práce a z vypovídající schopnosti ukazatelů. Svou roli hraje i dostupnost dílčích dat, ne vždy jsou totiž pro jednotlivé územní celky zpracovány stejné ukazatele, často se také můžou lišit z časového. Kromě aplikování dílčích ukazatelů se může využít (dovolí-li to okolnosti) i souhrnných ukazatelů.

V tomto díle nesmíme opomenout také existenci několika strukturálních ukazatelů, což je vlastně ucelený soubor vybraných ukazatelů, které slouží při mezinárodních srovnávaních regionálních disparit. V rámci EU byla potom sestavena databáze ukazatelů, diferencované do 6 základních oblastí (celkové ekonomické prostředí, zaměstnanost, inovace a výzkum, ekonomická reforma, sociální soudržnost a životní prostředí). Hodnocení těchto ukazatelů potom slouží na půdě Eurostatu k zjišťování naplňování cílů lisabonské strategie (Melecký 2007).

4.8.2. Metody měření

Jestliže se v rámci výzkumu povede identifikovat regionální disparity, nastává otázka, jakým způsobem lze posoudit jejich velikost. Existuje opět spousta metod, přičemž každá má své kladné i záporné stránky, což přispívá k nejednosti při jejich používání.

Nejčastěji se využívá souhrnný index regionálních disparit. Tvorba indexu záleží na souboru zvolených charakteristik. Indexy slouží k identifikaci území s kumulací negativních jevů, které můžeme posléze nazvat problémovými, a především dovolují regiony mezi sebou porovnávat a hodnotit jejich situaci i relativně. Schopností indexu je tedy podle zvolených charakteristik určit například silné nebo slabé regiony, regiony s nízkým nebo vysokým potenciálem (Galvasová, Chabičovská 2009).

Jeho výpočet nabízí řadu postupů. Využívány jsou metody založené na průměrné odchylce, normované proměnné, vzdálenosti od fiktivního bodu, metoda bodová, dále různé variace těchto metod apod. (Tuleja 2008).

Nejčastěji se ale využívá tzv. bodová metoda, jejímž autorem je M. K. Bennet, která kromě dobré vypovídající schopnosti má výhodu i ve své jednoduchosti. Metoda spočívá v nalezení regionu, pro který má příslušný ukazatel vždy maximální nebo minimální hodnotu. Maximální hodnotu hledáme, jestliže má pro územní jednotku růst konkrétního ukazatele progresivní charakter (např. růst HDP), naopak minimální bereme v potaz, jestliže k progresi dochází, kdy hodnota daného ukazatele klesá

(např. nezaměstnanost). Identifikovaný region je posléze oceněn 1 000 body, ostatní regiony, dle promíle, jež činí hodnota jejich ukazatele z hodnoty ukazatele minimálního, získají ocenění v rozsahu od 0 do 1 000 bodů. S převrácenou hodnotou tohoto poměru se počítá, je-li kritériem minimální hodnota ukazatele. Celkovou hodnotu, která je určitým odrazem regionální disparity, získáme sečtením bodů jednotlivých regionů získaných u dílčích ukazatelů. Pomocí tohoto syntetického ukazatele můžeme stanovit pořadí jednotlivých regionů nebo určit regionální rozdíly. Index regionálních disparit bychom mohli také vypočítat, a to pomocí váženého aritmetického průměru počtu bodů, které jednotlivé regiony za příslušné indikátory dostaly (Tuleja 2008). Index regionálních

disparit by potom měl podobu:
$$I_{RD} = \frac{1}{p} \sum_{i=1}^p \frac{x_{ij}}{x_{imax}}, \text{ resp. } \frac{x_{imin}}{x_{ij}}$$

kde: x_{ij} – hodnota i-tého ukazatele pro j-tý region

x_{imax} – maximální hodnota daného ukazatele

x_{imin} – minimální hodnota daného ukazatele

6. Regionální disparity SRN

Cílem následujícího oddílu bude poskytnout charakteristiku jednotlivých ukazatelů spolkových zemí a u vybraných ukazatelů se zaměřit na jejich vývoj od roku 1990 - doposud. Poskytnutí údajů o vývoji charakteristik bude především záviset na dostupnosti dat za jednotlivé roky, což se ukázalo jako problém zejména při sběru jednotlivých dat pro nové spolkové země. Oddíl je rozdělen do kapitol zaměřujících se zvláště na sociální, ekonomické a územní charakteristiky (ukazatele) spolkových zemí.

6.1. Sociální ukazatele disparit

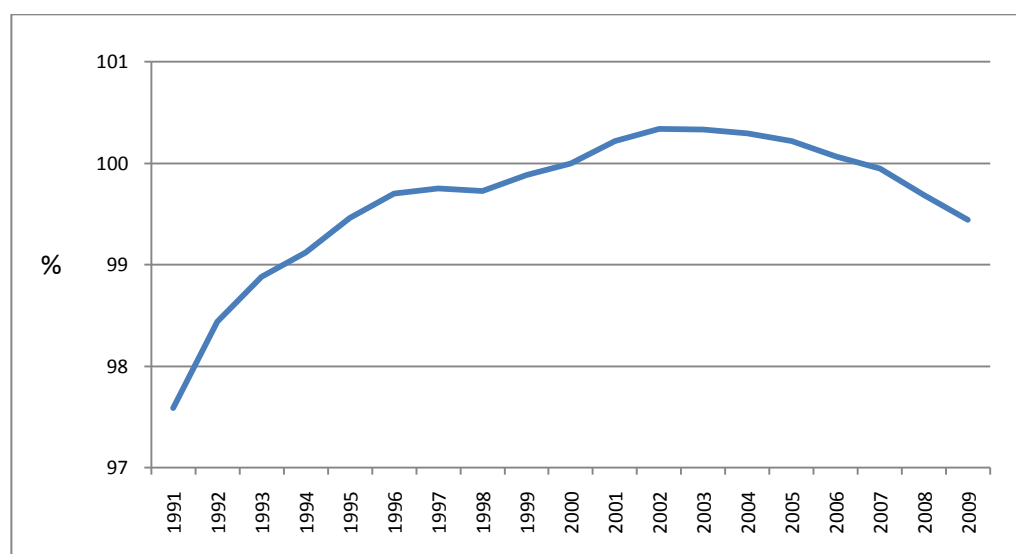
6.1.1. Počet obyvatel

Ke dni 31. 12. 2009 čítala populace SRN hodnoty přibližně 81 802 000 obyvatel, což představuje úbytek téměř o 0,25% od roku předešlého. Počet obyvatel SRN je na sestupné tendenci od roku 2002, kdy populace čítala 82 537 000 a postupným snižováním se dostala až na dnešní hodnotu.

Tab. 2: Vývoj počtu obyvatel SRN

	Rok								
	1871	1900	1937	1950	1960	1970	1980	1990	2000
Počet obyvatel	40 997 000	56 046 000	67 831 000	69 314 000	73 147 000	78 069 000	78 391 000	79 753 000	82 260 000

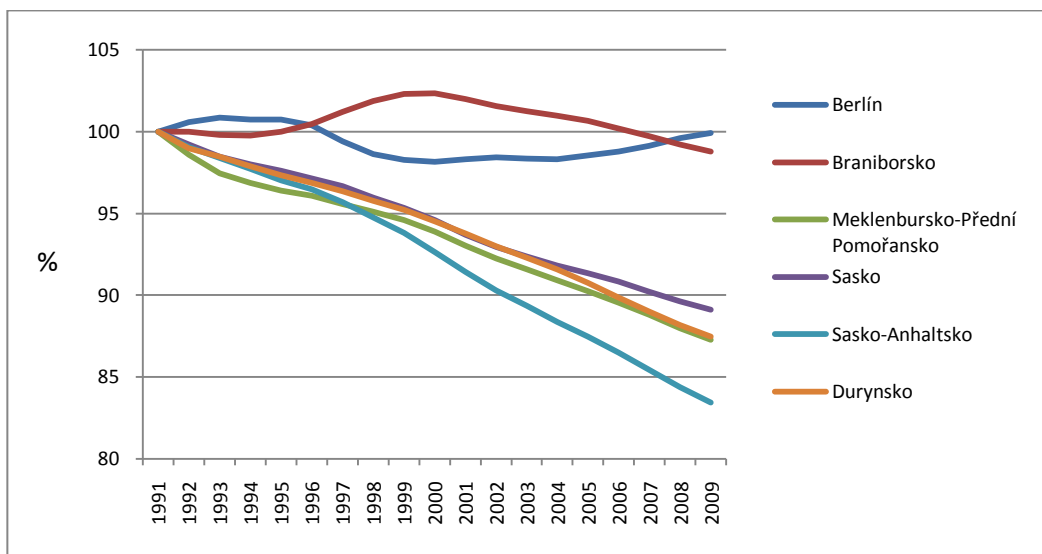
zdroj: Statistisches Jahrbuch 2010

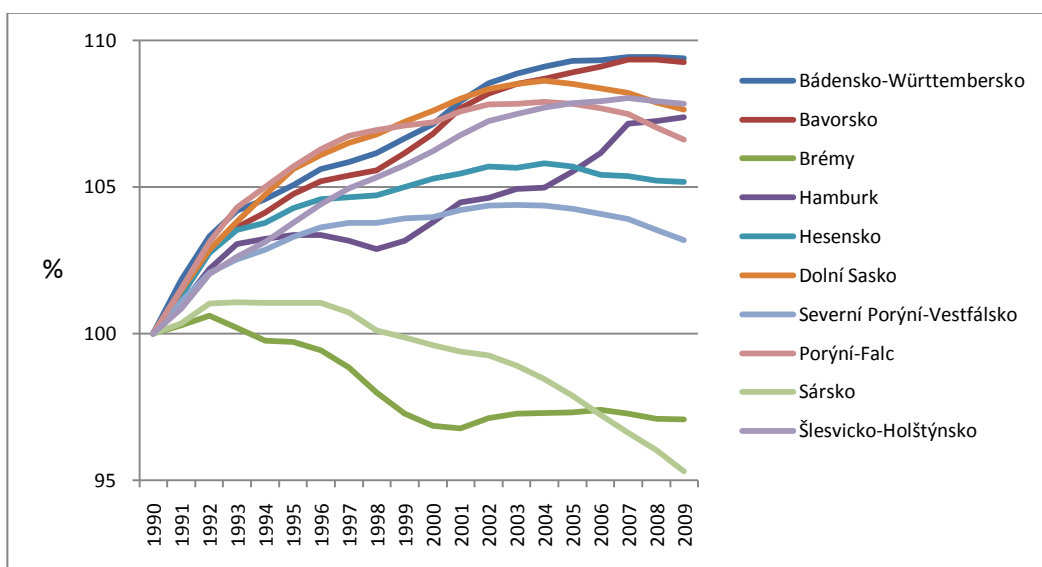
Obr. 2: Vývoj počtu obyvatel v letech 1991 – 2009 (2000= 100 %); zdroj: Statistisches Jahrbuch 2010

Na území nových spolkových zemí žilo ke dni 31. 12. 2009 celkem 16 380 000 obyvatel. Oproti roku předešlému to představuje úbytek o takřka 0,5%, z čehož vyplývá, že úbytek v zemích bývalé NDR je oproti celkovému úbytku v Německu dvakrát tak vyšší. Obrázky 3 a 4 dokazují odlišné trendy ve vývoji počtu obyvatel ve starých a v nových spolkových zemích. Zatímco staré země zaznamenávaly od roku 1990 mírný nárůst a momentálně jejich počet obyvatel z celkového pohledu klesá relativně mírným tempem, v nových spolkových zemích se můžeme setkat s výrazně

razantnějším úbytkem již od roku 1990. Jistou výjimkou zde je spolková země Berlín, která zaznamenává již od roku 2004 příbytek v počtu obyvatel.

Obr. 3: Vývoj počtu obyvatel v nových spolkových zemích a Berlíně v letech 1991 – 2009; zdroj Statistisches Jahrbuch 2010

Obr. 4: Vývoj počtu obyvatel ve starých spolkových zemích v letech 1990 – 2009; zdroj Statistisches Jahrbuch 2010

6.1.2. Hustota zalidnění

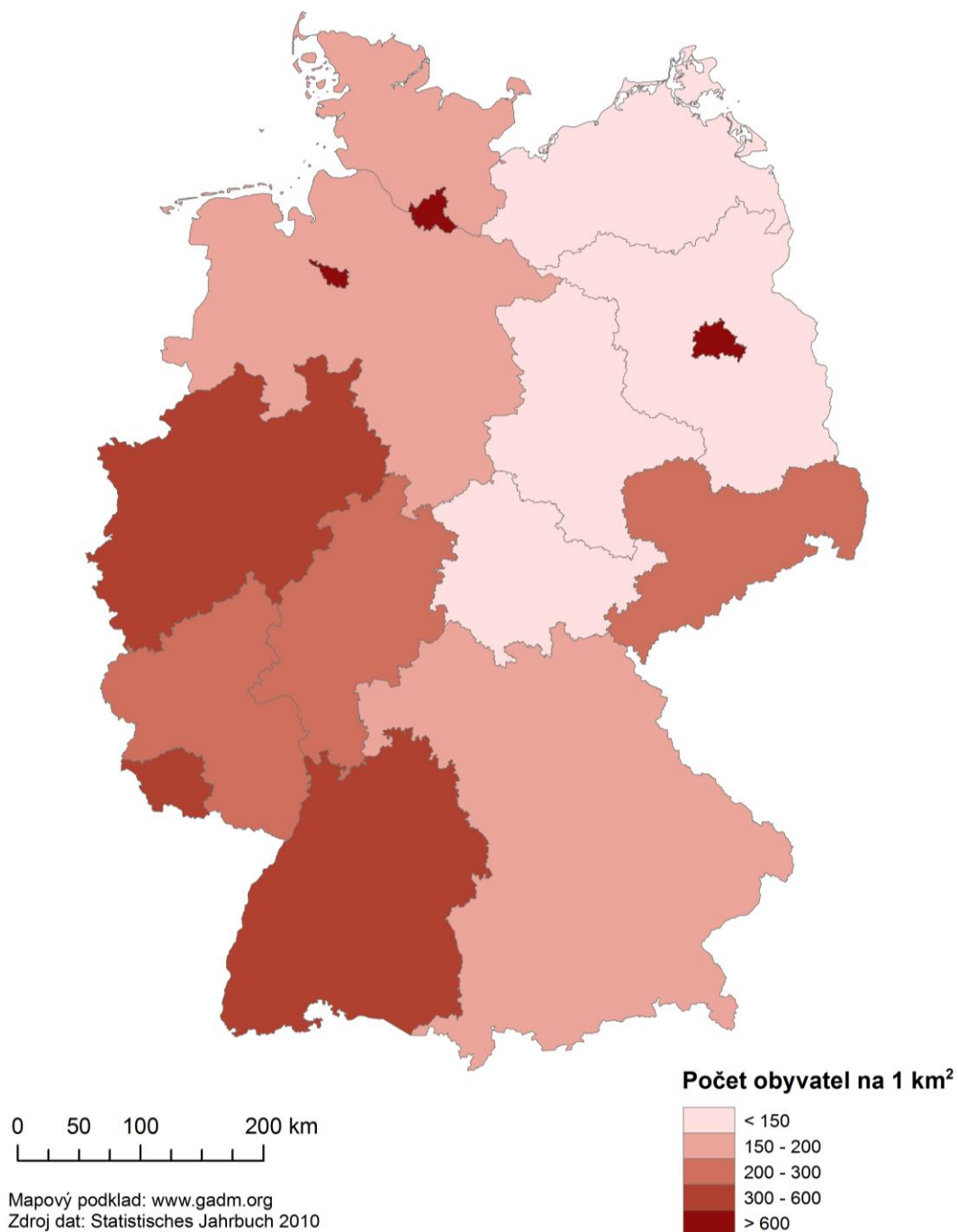
Obecná hustota zalidnění neboli poměr počtu obyvatel a plochy území, dosahuje na úrovni spolkových zemí vysoké variability. Rozmístění obyvatelstva je obecně odrazem působení přírodních a socioekonomických faktorů (Toušek, Kunc, Vystoupil 2008). Mezi přírodní faktory v případě SRN můžeme řadit nadmořskou výšku a klimatické podmínky, vzdálenost od pobřeží zde má rozdíl od jiných zemí výrazně menší váhu. Do socioekonomických faktorů zde můžeme zařadit například soustředění do metropolitních, průmyslově i nevýrobně (administrativa, služby, informace atd.) provázaných regionů.

Velké územní rozdíly v hustotě zalidnění panují také v jednotlivých spolkových zemích na úrovni regionů NUTS 3. Z obrázku 6 je patrné velké soustředění obyvatelstva do metropolitních oblastí a městských aglomerací. Největší koncentrace obyvatelstva je v oblastech Porýní a Porúří, dále v městských aglomeracích Berlína, Hamburku, Mnichova a jiných měst.

V rámci celé SRN připadalo v roce 2009 na 1 km² 230 obyvatel, absolutně nejvyšší hustotu obyvatel má region NUTS 3 Mnichov, ve kterém na 1 km² připadá téměř 4 300 osob (www.destatis.de/genesis). Ze spolkových zemí přísluší na 1 km² nejméně, tedy 75 obyvatel, ve spolkové zemi Meklenbursko-Přední Pomořany. Nejvyšší hustotou zalidnění se vyznačuje Berlín, na 1 km² zde přísluší 3 432 obyvatel.

Hustota zalidnění

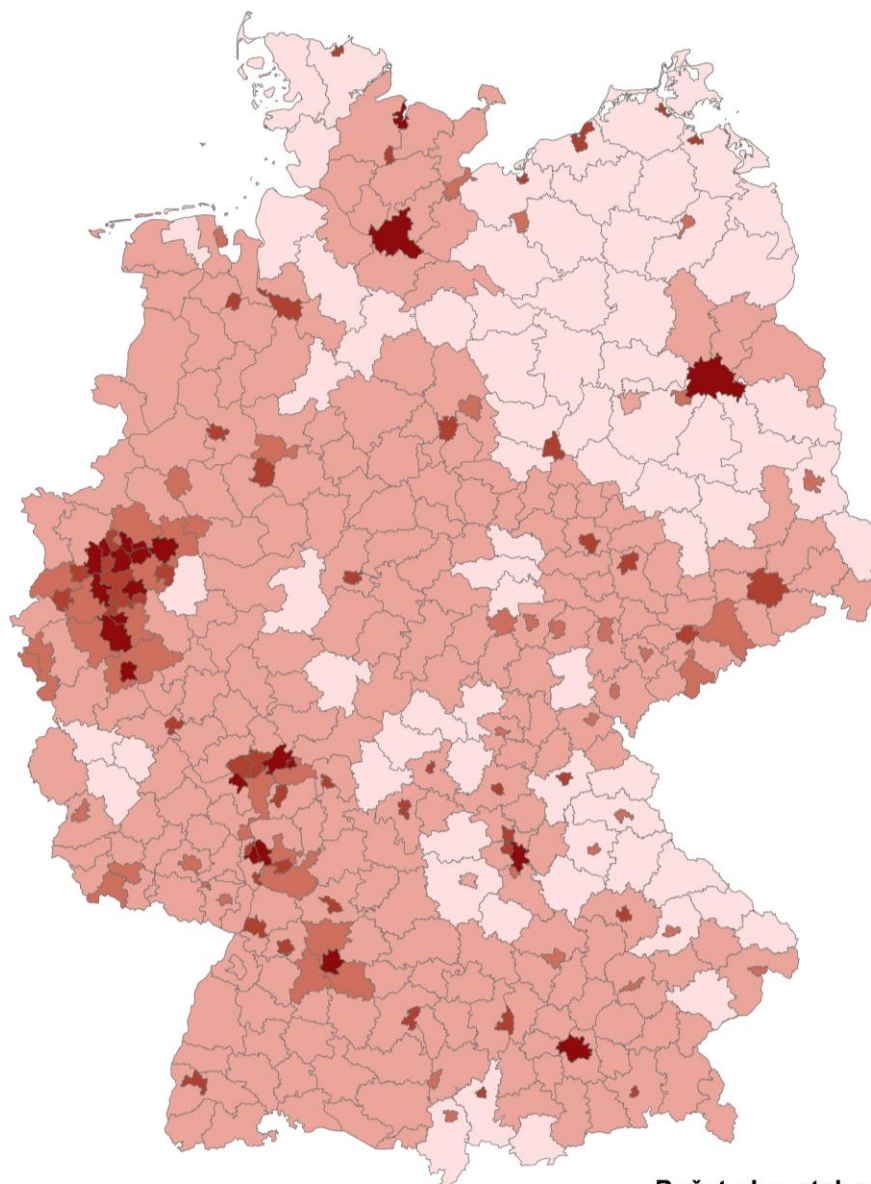
ve spolkových zemích (NUTS 1) v roce 2009

Obr. 5: Hustota zalidněním na úrovni spolkových zemí v roce 2009

Hustota zalidnění

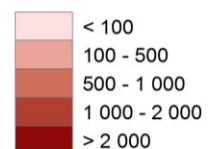
v regionech NUTS 3 v roce 2009

0 50 100 200 km

Mapový podklad: www.gadm.org
Zdroj dat: www.destatis.de/genesis

Počet obyvatel na 1 km²

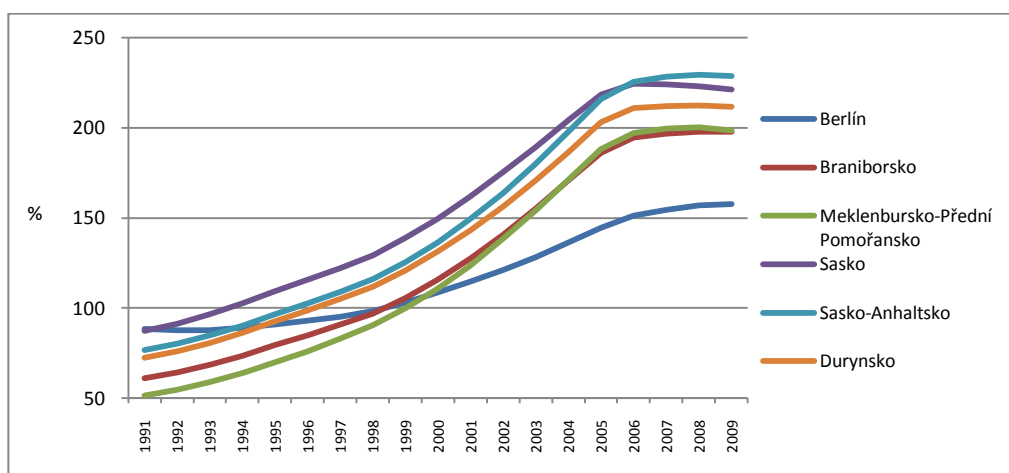

Obr. 6: Hustota zalidnění na úrovni NUTS 3 v roce 2009

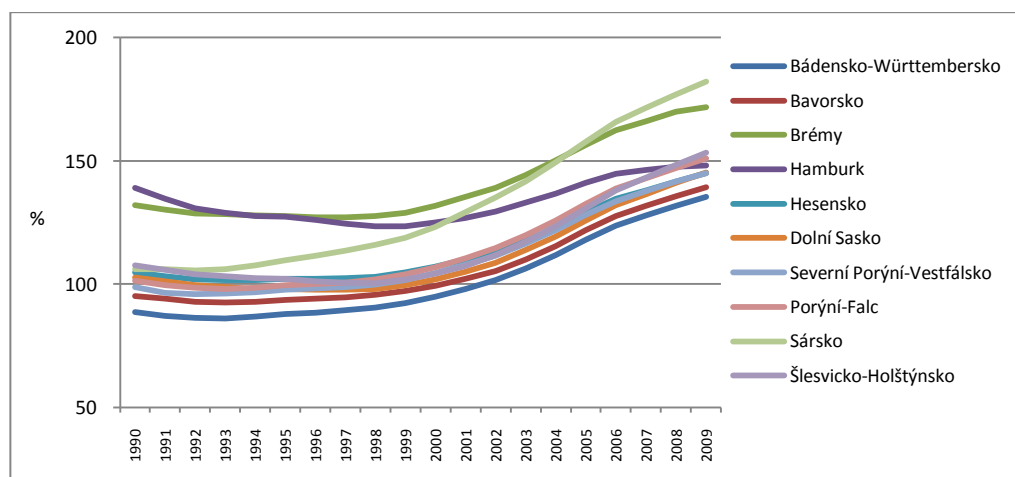
6.1.3. Věková struktura obyvatelstva

Relevantní ukazatel věkové struktury obyvatelstva představuje index stáří¹. Vyjadřujeme jím proces zvaný demografické stárnutí, ke kterému dochází v důsledku změn v charakteru populační reprodukce a jehož hlavním projevem je přechod z progresivního typu věkové struktury v typ stacionární až recesivní. Tento trend postihuje zejména rozvinuté země v Evropě, kde nezřídka překračuje hranici 100 % (Toušek, Kunc, Vystoupil 2008).

Z hlediska dlouhodobého vývoje indexu stáří od roku 1990 se můžeme opět setkat s velkými rozdíly mezi vývojem ve starých a v nových spolkových zemích. Zatímco ve starých spolkových zemích ve většině případů index přibližně do poloviny devadesátých let klesá a až posléze přechází do konjunktury, která zde pokračuje doposud, v nových spolkových zemích se s tímto nárůstem setkáváme právě již od roku 1991 (potřebná data pro rok 1990 pro tyto země chybí). Největší hodnoty dosahuje v roce 2009 index stáří v Sasko-Anhaltsku (228,7 %), nejnižší hodnotu má v Bádensko-Württembersku (135,2 %).

Obr. 7: Vývoj indexu stáří v nových spolkových zemích a Berlíně; zdroj: www.destatis.de/genesis, vlastní výpočty

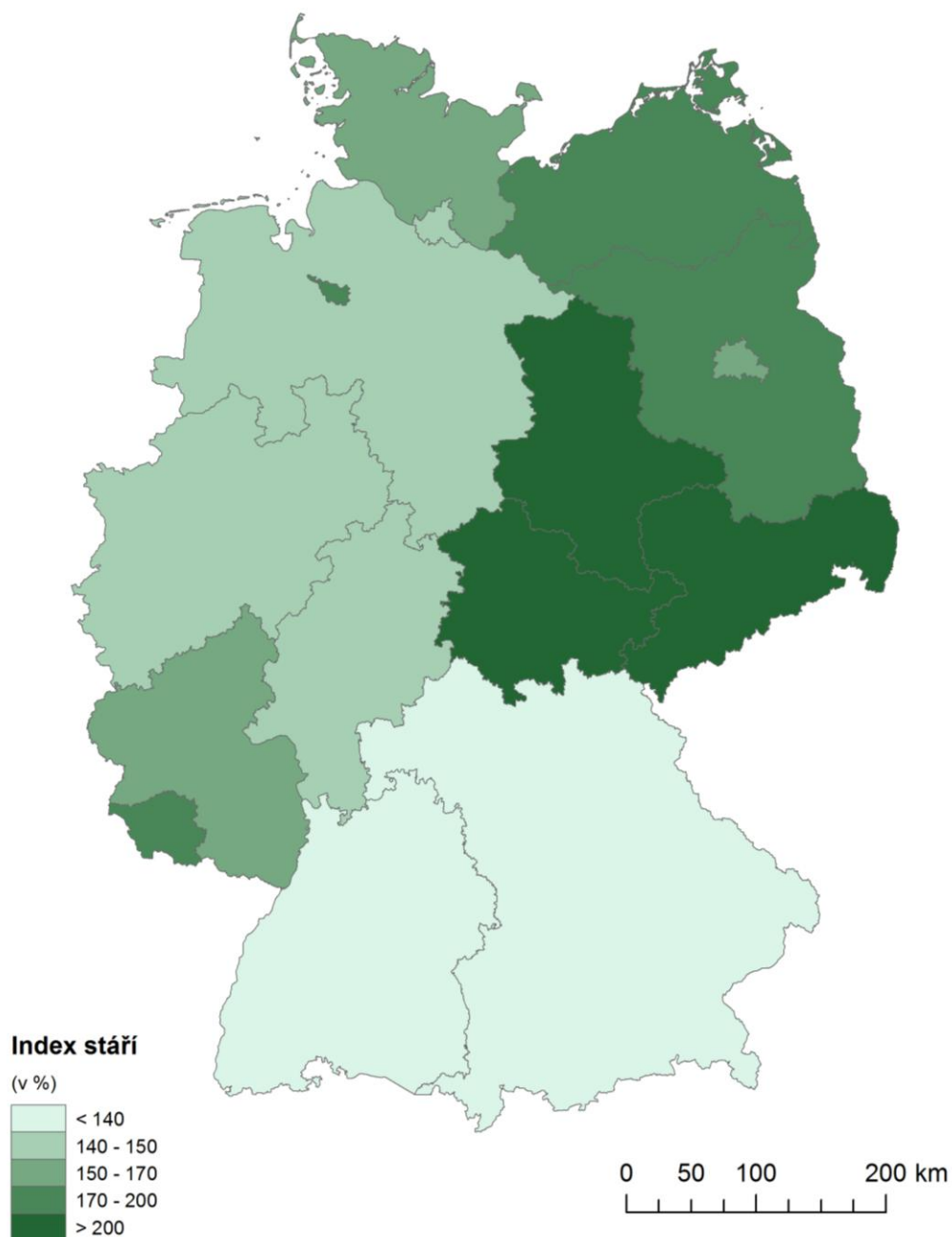

Obr. 8: Vývoj indexu stáří v nových spolkových zemích a Berlíně; zdroj: www.destatis.de/genesis, vlastní výpočty

¹ Index stáří se počítá jako poměr poproduktivní (ve věku 65 let a více) ku dětské složce obyvatelstva (do 15 let) a vyjadřuje se v procentech (Toušek, Kunc, Vystoupil 2008)

Index stáří

ve spolkových zemích v roce 2009

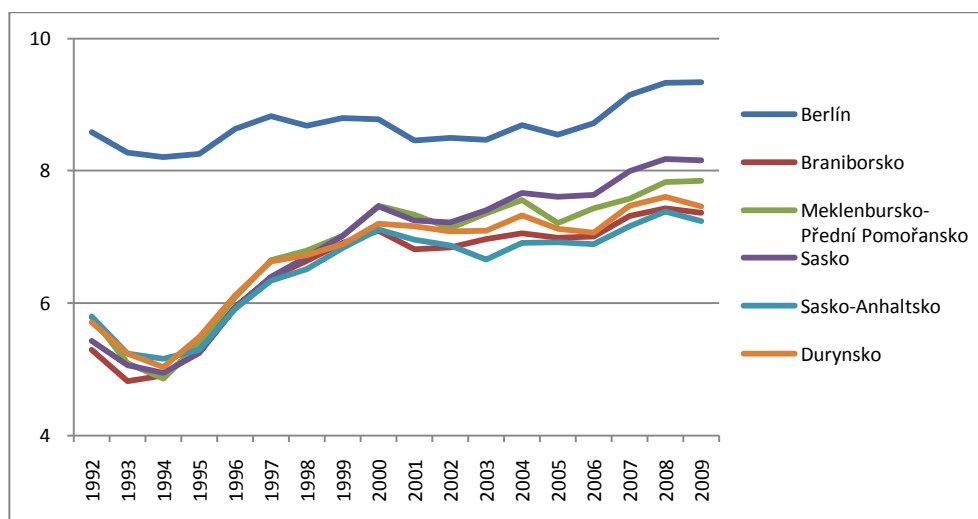
Mapový podklad: www.gadm.org
Zdroj dat: www.destatis.de/genesis

Obr. 9: Index stáří ve spolkových zemích v roce 2009

6.1.4. Přírozený pohyb obyvatelstva

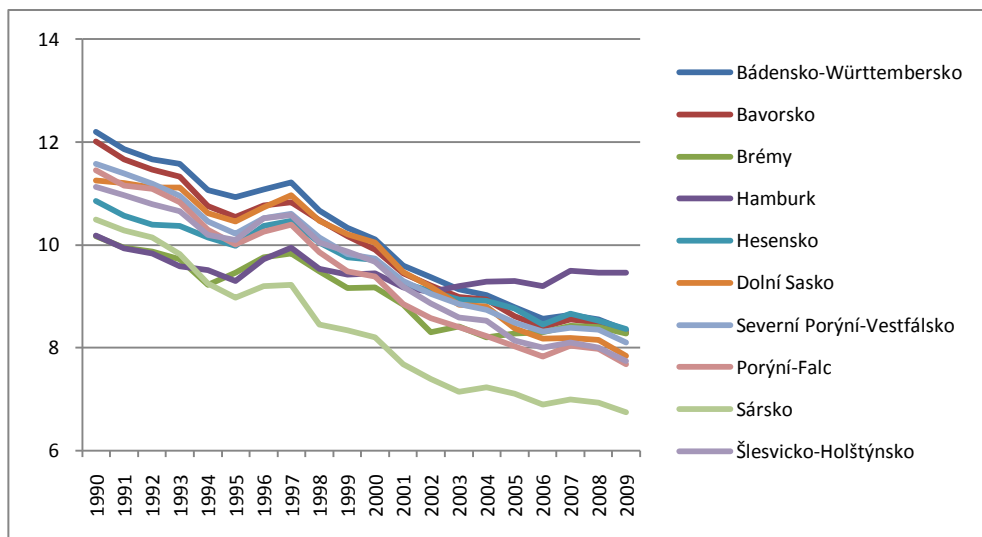
Přírozený pohyb obyvatelstva je vyjádřen reprodukci a umíráním populace. Jeho výsledkem je buďto přírozený přírůstek, nebo přírozený úbytek obyvatelstva, který se počítá jako rozdíl mezi živě narozenými a zemřelými ve sledovaném období (Toušek, Kunc, Vystoupil 2008).

Proces zajišťující reprodukci obyvatelstva je známý jako porodnost neboli natalita a nejčastěji se vyjadřuje hrubou mírou porodnosti². Hrubá míra porodnosti pro SRN dosahovala v roce 2009 hodnoty přibližně 8 živě narozených na 1 000 obyvatel středního stavu, což představuje nejnižší porodnost ze všech evropských států (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>). V současné době jsou hodnoty mezi starými a novými spolkovými zeměmi s malými výjimkami velmi totožné, nicméně trend ve vývoji mají odlišný. Zatímco v nových spolkových zemích počet živě narozených na 1 000 obyvatel středního stavu z kraje devadesátých let postupně rostl, až se dostal k dnešním hodnotám, ve starých spolkových zemích činila tato hodnota v průměru 11 živě narozených a postupně se snižovala na dnešní hodnoty. Určitou výjimku opět tvoří spolková země Berlín, kde byly hodnoty ve sledovaných letech vždy v rozmezí 8,2 – 9,3. V roce 2009 byl zaznamenán nejnižší počet živě narozených na 1 000 obyvatel středního stavu v Sársku (6,7), nejméně potom v další ze starých spolkových zemí Hamburku (9,5).

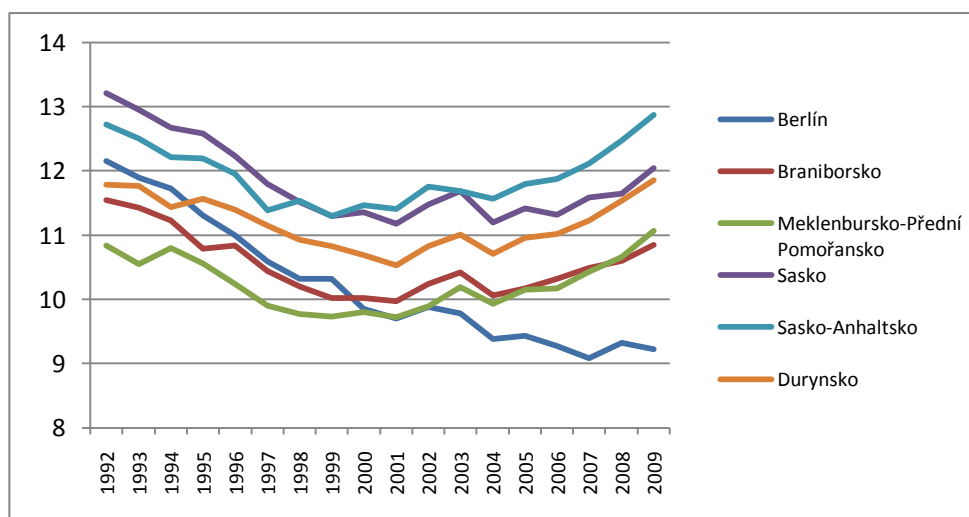
Obr. 10: Vývoj hrubé míry porodnosti (natality) v nových spolkových zemích a Berlíně v letech 1992 – 2009; zdroj: Statistisches Jahrbuch 2010, vlastní výpočty

² Hrubá míra porodnosti představuje počet živě narozených na 1 000 obyvatel středního stavu.

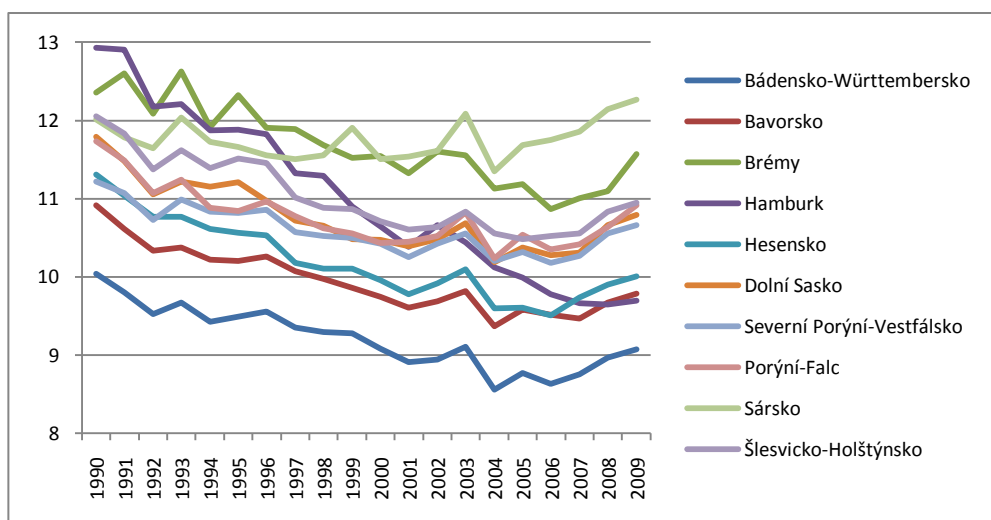
Obr. 11: Vývoj hrubé míry porodnosti (natality) ve starých spolkových zemích v letech 1990 – 2009; zdroj: *Statistik Jahrbuch 2010, vlastní výpočty*

Další významnou složkou přirozeného pohybu obyvatelstva je úmrtnost neboli mortalita. Nejpoužívanějším ukazatelem mortality je hrubá míra úmrtnosti³. Rozdíly v hrubé míře úmrtnosti v jednotlivých spolkových zemích jsou dané zejména věkovou strukturou obyvatel. S nejvyšší hodnotou 12,6 ‰ se v roce 2009 setkáme v Sasko-Anhaltsku, která má i nejvyšší index stáří ze všech zemí. Nejnižší hodnoty dosahuje Bádensko-Württembersku (9,07 ‰), kde je také nejnižší hodnota indexu stáří pro daný rok. Celkový trend ve vývoji je ve všech zemích takřka totožný, po roce 1990 zaznamenávají mírné snižování úmrtnosti, kolem roku 2004 začala úmrtnost naopak ve většině zemí zase postupně narůstat.

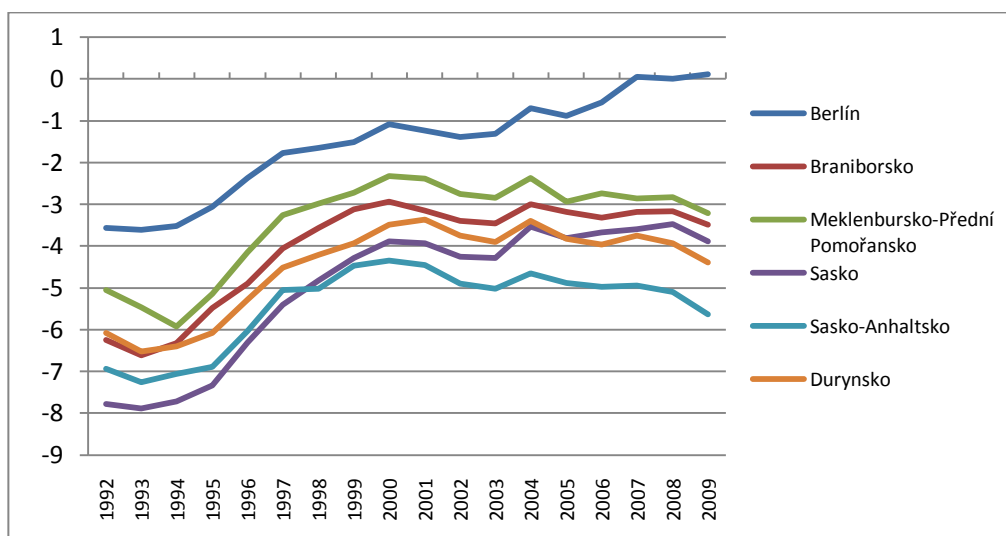
Obr. 12: Vývoj hrubé míry úmrtnosti (mortality) v nových spolkových zemích a Berlíně v letech 1992 – 2009; zdroj: *Statistisches Jahrbuch 2010, vlastní výpočty*

³ Hrubá míra úmrtnosti představuje počet zemřelých na 1 000 obyvatel středního stavu (Toušek, Kunc, Vystoupil 2008)

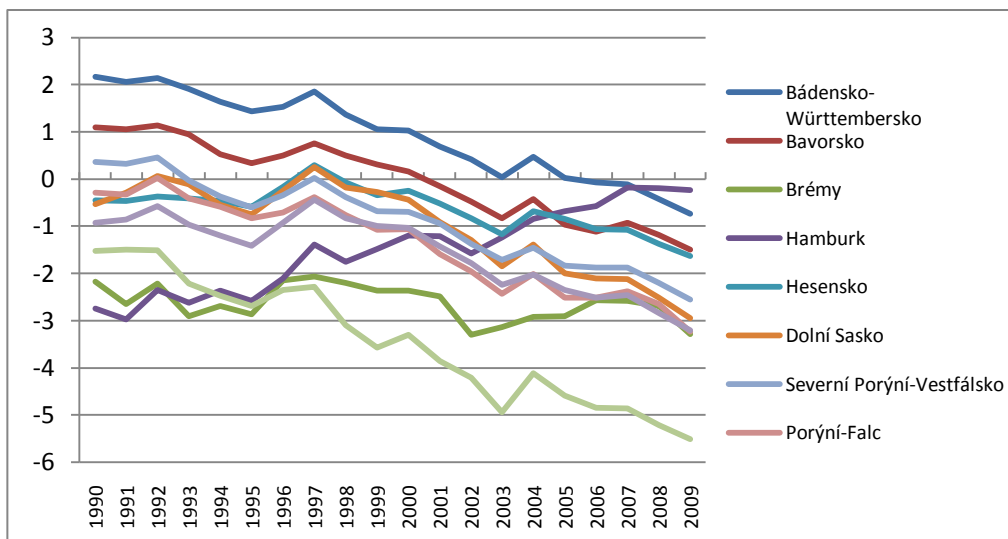

Obr. 13: Vývoj hrubé míry úmrtnosti ve starých spolkových zemích v letech 1990 – 2009; zdroj: Statistisches Jahrbuch 2010, vlastní výpočty

Již z hodnot hrubé míry porodnosti a úmrtnosti je zcela patrné, že takřka ve všech spolkových zemích dosahovaly v roce 2009 hodnoty mezi živě narozenými a zemřelými záporné, což označujeme jako přirozený úbytek obyvatelstva. Jen v Berlíně převažuje počet živě narozených nad zemřelými, proto je to také jediná spolková země s přirozeným přírůstkem obyvatel, i přes to, že se jedná o velmi malou hodnotu 0,1 ‰. Největší přirozený úbytek obyvatelstva mají země Sársko a Sasko-Anhaltsko, kde záporné hodnoty překračují 5,5 obyvatel na 1 000 obyvatel středního stavu.

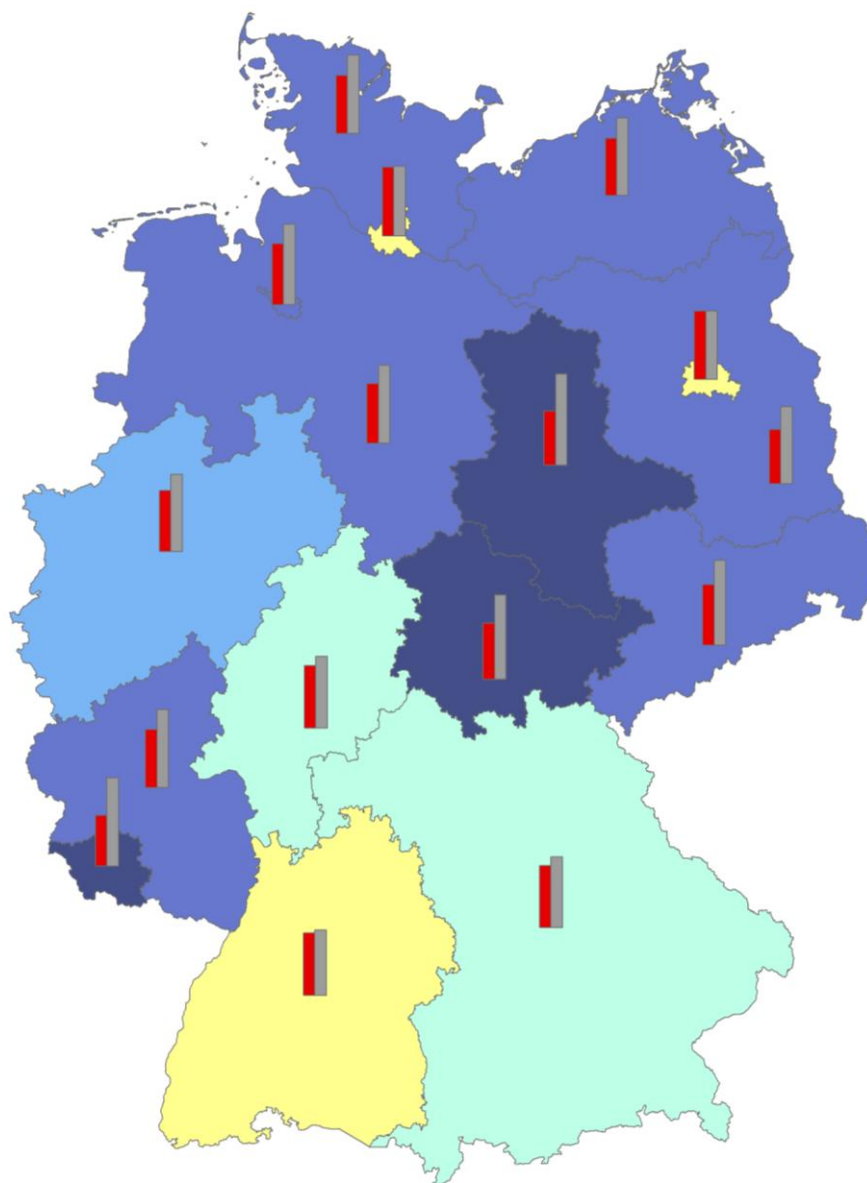

Obr. 14: Vývoj přirozeného přírůstku/úbytku obyvatel v nových spolkových zemích a Berlíně v letech 1990 – 2009; zdroj: Statistisches Jahrbuch 2010, vlastní výpočty

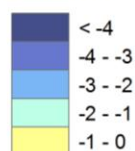
Obr. 15: Vývoj přirozeného přírůstku/úbytku obyvatel ve starých spolkových zemích v letech 1990 – 2009; zdroj: Statistisches Jahrbuch 2010, vlastní výpočty

Přirozený pohyb obyvatelstva ve spolkových zemích v roce 2009

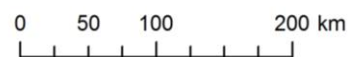
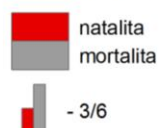
Přirozený přírůstek (úbytek)

na 1000 obyvatel středního stavu

Počet živě narozených/zemřelých

na 1000 obyvatel středního stavu

Mapový podklad: www.gadm.org
Zdroj dat: www.destatis.de/genesis

Obr. 16: Hrubá míra porodnosti (natalita), hrubá míra úmrtnosti (mortalita) a přirozený přírůstek/úbytek obyvatel ve spolkových zemích v roce 2009

6.1.5. Mechanický a celkový pohyb obyvatelstva

Mezi mobilitu obyvatelstva řadíme například pravidelné pohyby (dojíždka za prací) nebo dočasné změny pobytu. Z hlediska měřitelnosti je nejdůležitějším ukazatelem migrace neboli stěhování obyvatelstva. Migrace výrazným způsobem ovlivňuje celkový počet obyvatelstva. Rozdíl v imigraci (přistěhování) a emigraci (vystěhování) je také zahrnut spolu s přirozeným přírůstkem do celkového přírůstku nebo úbytku obyvatelstva⁴.

Výsledek migrace se označuje jako migrační saldo⁵, které může nabývat dvojích hodnot. Nabývali v dané územní jednotce kladných hodnot jako je tomu v případě spolkové země Bavorsko, Bádensko-Württembersko, Šlesvicko-Holštýnsko, Brémy, Hamburk a Berlín, převyšuje počet imigrantů počet emigrantů. Ve zbylých spolkových zemích nabývá záporných hodnot, čili je zde vyšší počet emigrantů než imigrantů.

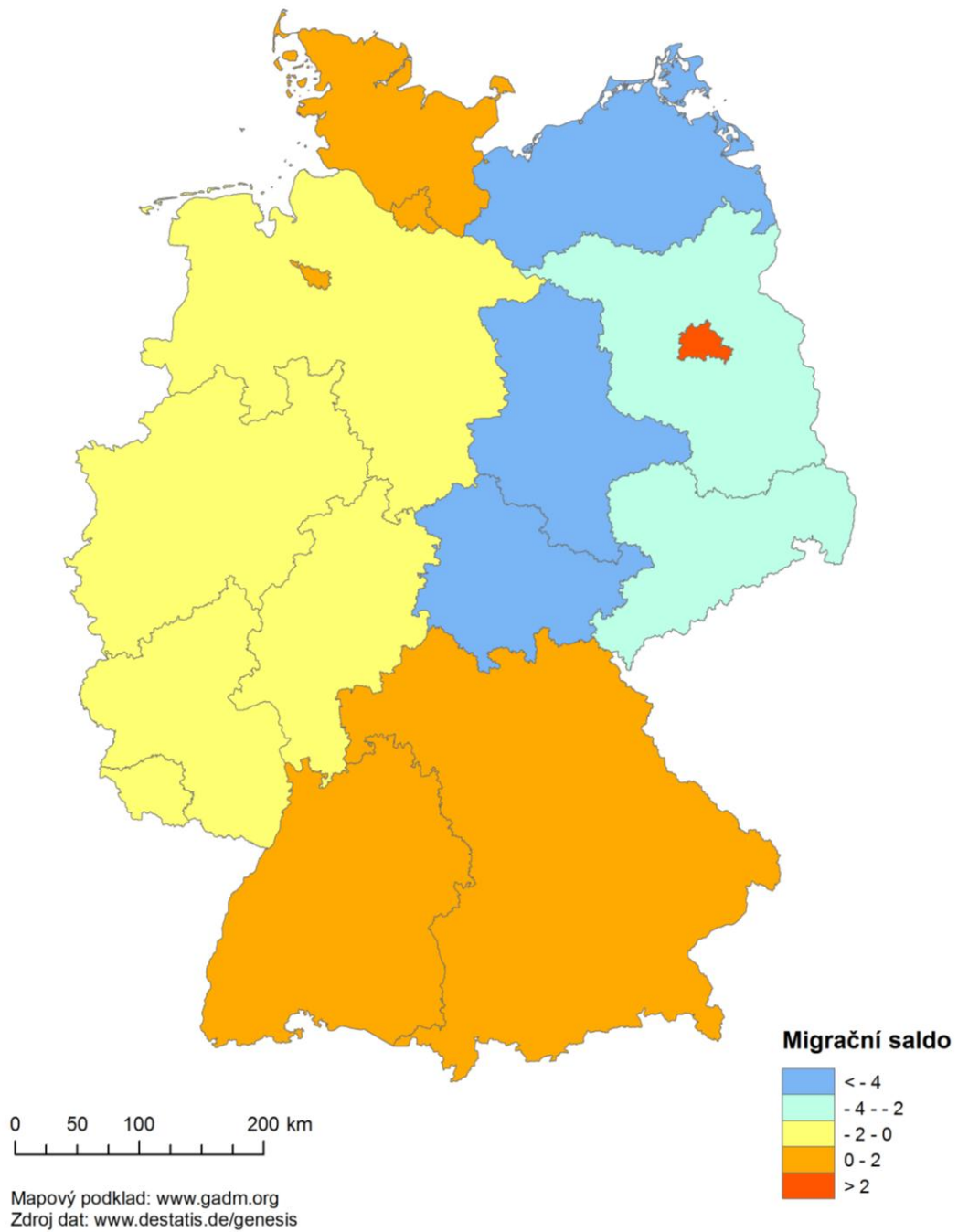
Zejména ve spolkové zemi Berlín dochází v případě celkového pohybu obyvatelstva k markantním rozdílům od ostatních spolkových zemí. V roce 2009 zde byl zaznamenán jako v jediné z 16 spolkových zemí kladný přirozený přírůstek a migrační saldo zde nabývalo také nejvyšších hodnot (4,46). Celkový přírůstek zde tvořil 5 obyvatel na 1 000 obyvatel středního stavu. Kladných hodnot dosahoval celkový přírůstek ve stejném roce také v Hamburku. Největší celkový úbytek obyvatel zaznamenalo Sasko-Anhaltsko (-13 obyvatel na 1 000 obyvatel středního stavu).

⁴ Celkový přírůstek/úbytek obyvatelstva se počítá jako rozdíl mezi porodností a úmrtností, ke kterému se přičítá rozdíl mezi imigrací a emigrací. Nejčastěji se relativně vyjadřuje na 1 000 obyvatel středního stavu.

⁵ Migrační saldo udává rozdíl mezi počtem všech imigrantů a emigrantů přepočtený na 1 000 obyvatel středního stavu, bez ohledu na to, jedná-li se o vnitřní nebo mezinárodní (vnější) migraci (Toušek, Kunc, Vystoupil 2008)

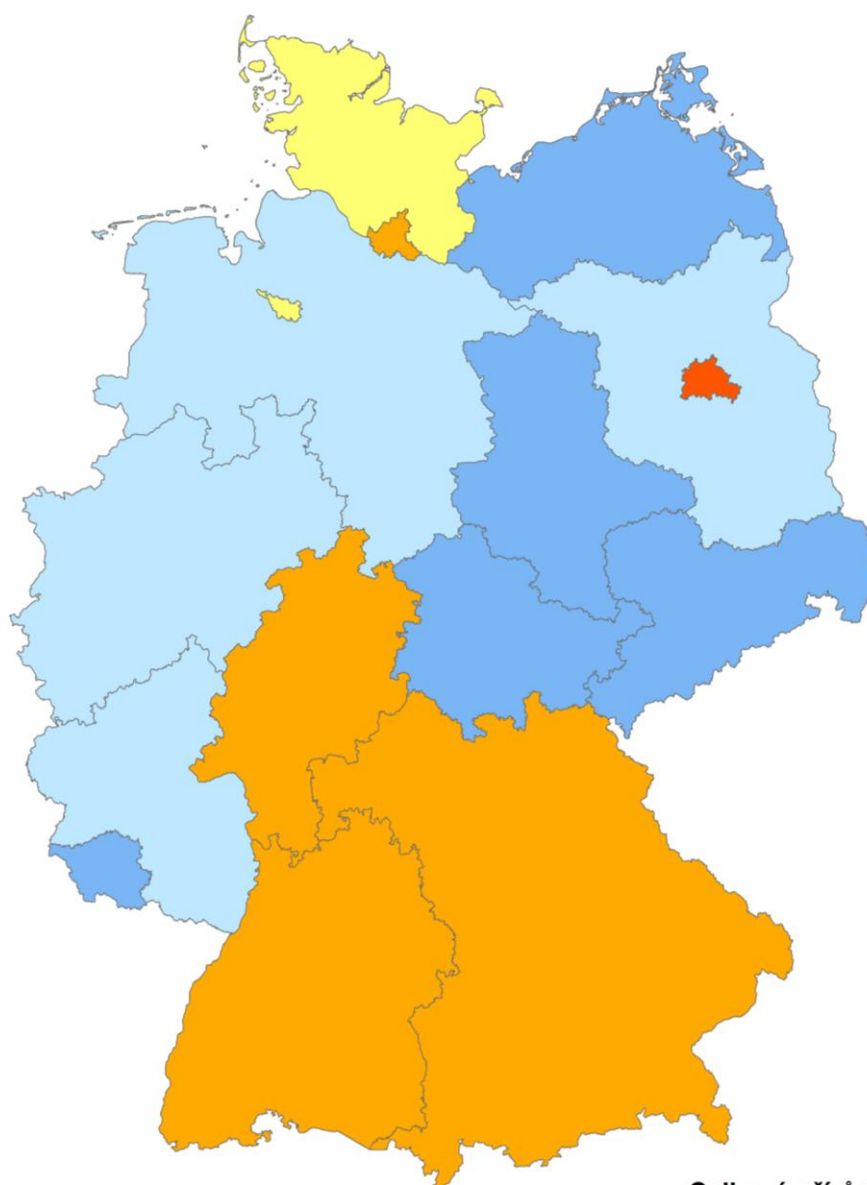
Migrace

ve spolkových zemích v roce 2009

Obr. 17: Migrační saldo ve spolkových zemích v roce 2008

Celkový přírůstek / úbytek obyvatel ve spolkových zemích v roce 2009

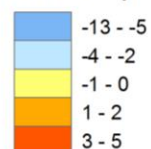

0 50 100 200 km

Mapový podklad: www.gadm.org
Zdroj dat: www.destatis.de/genesis

Celkový přírůstek / úbytek

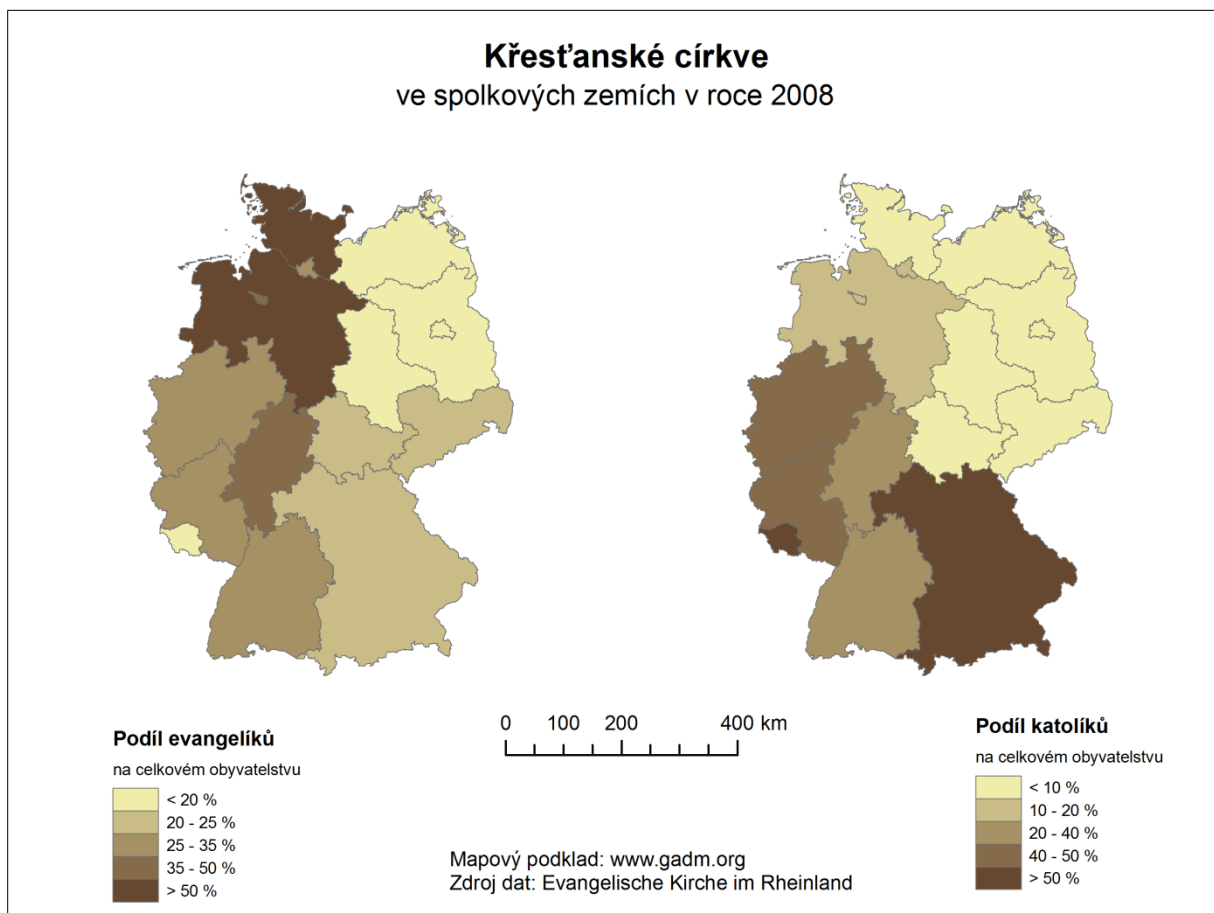
na 1 000 obyvatel středního stavu

Obr. 18: Celkový přírůstek nebo úbytek obyvatel ve spolkových zemích v roce 2008

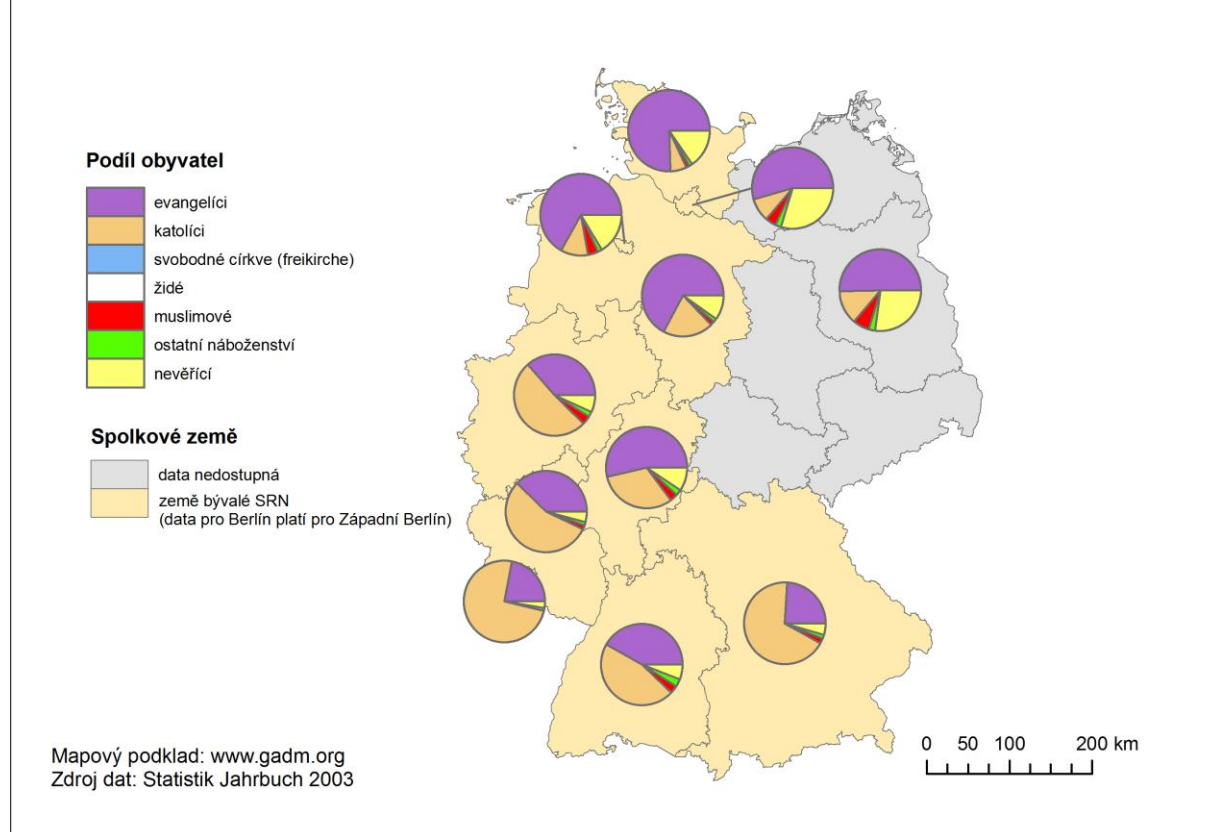
6.1.6. Náboženská struktura

Poslední známá oficiální data o celkové náboženské struktuře obyvatel vycházejí ze zatím posledního sčítání lidu v roce 1987 v tehdejší SRN (další census je plánovaný na rok 2011), proto nemusejí mít údaje danou vypovídající hodnotu. Místní rozdíly v náboženské příslušnosti mají své kořeny již v 16. a 17. století, kdy se zde po náboženských konfliktech stabilizoval poměr protestantů a katolíků. Tehdejší zásada „Cuius regio eius religio“ neboli čí vláda, toho náboženství, se odráží v rozdílech v náboženské příslušnosti dodnes. Především je to patrné na prostorovém rozložení katolíků a evangelíků. Ke katolíkům se podle EKiR hlásilo v roce 2008 celkem 25 176 500 obyvatel, což představuje přibližně 30,7 % z celkové populace. V rámci spolkových zemí má nejvyšší podíl katolíků Sársko (64,1 %), dále Bavorsko (55,6 %), Porýní-Falcko (46,7 %), Severní Porýní-Vestfálsko (42 %) a Bádensko-Württembersko (36,9 %). Z prostorového hlediska můžeme tedy řadit katolíky spíše do spolkových zemí v jižní části SRN. V severní části SRN naopak převažují evangelíci. Ve stejném roce se podle EKiR hlásilo k evangelíkům přes 50 % populace v Šlesvicku-Holštýnsku a Dolním Sasku, kolem 40 % obyvatel v Hesensku a Brémách a přibližně 30 % obyvatel i v převážně katolických spolkových zemích Bádensko-Württembersko a Severní Porýní-Vestfálsko. Celkově čítala populace evangelíků v roce 2008 24.514.900 osob, tedy 29,9 % z celkového počtu obyvatel.

Obr. 19: Podíl obyvatelstva hlásícího se ke katolické a evangelické církvi v roce 2008

Náboženská struktura SRN ve spolkových zemích v roce 1987

Obr. 20: Náboženská struktura obyvatelstva ve starých spolkových zemích a Západním Berlíně v roce 1987

6.1.7. Národnostní struktura

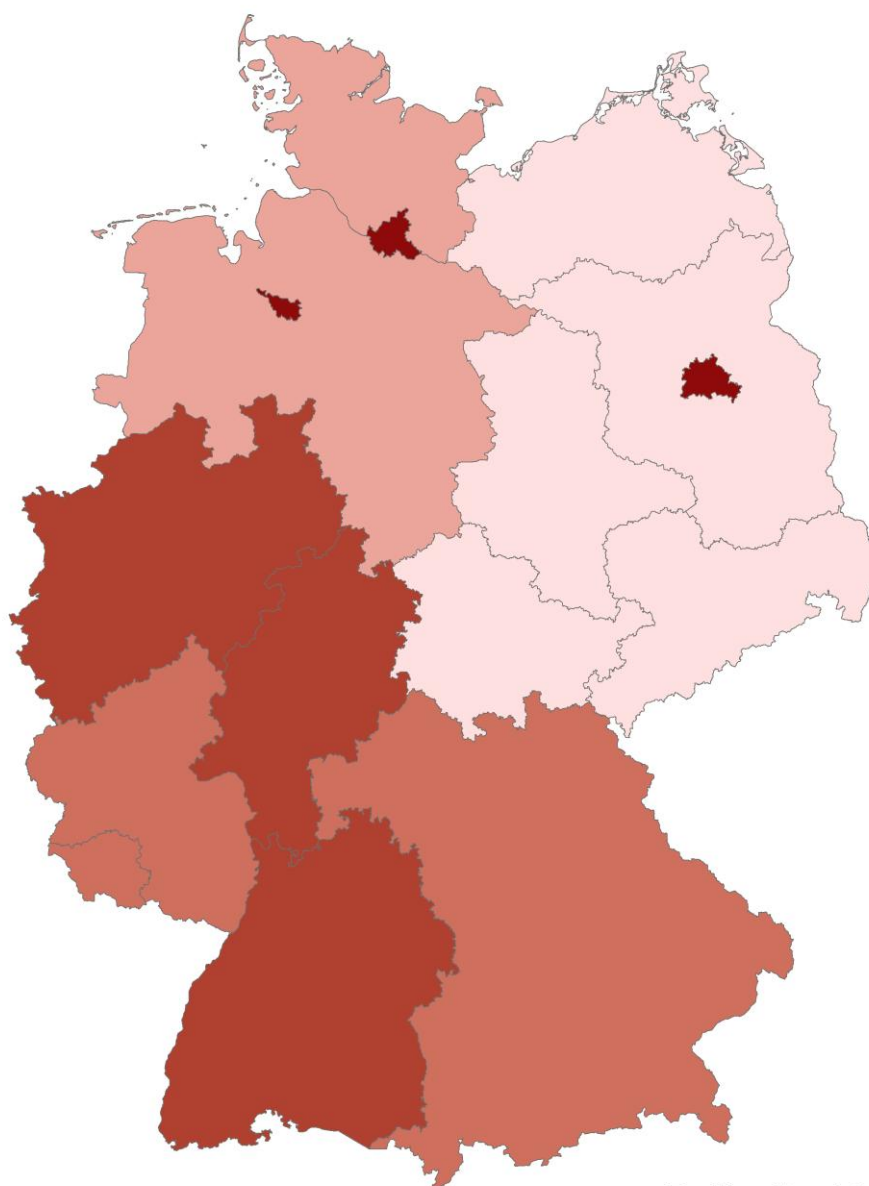
Dnešní SRN můžeme nazvat multikulturní zemí i přes to, že rozhodující část obyvatelstva tvoří Němci. Ke dni 31. 12. 2009 zde žilo přibližně 6 600 000 cizinců, což představuje přes 8 % z celkové populace. Z toho tvořili celých 25 % osoby s tureckou národností, druhou nejpočetnější menšinou tvořili Italové (7,7 %), dále osoby polské národnosti, řecké národnosti a Chorvati. Přibližně 20 % všech cizinců pochází z mimo evropských států, nejvíce potom osob s vietnamskou národností (1,3 % z celkového počtu cizinců), dále Číňané a Iráčané (shodně 1,2 % z celkové populace cizinců).

Největší podíl cizinců na obyvatelstvu se nachází v Berlíně (13,7 %) a Hamburku (13,5 %), naopak zejména díky své izolovanosti před rokem 1989 si udržely velmi nízkou hladinu v podílu počtu cizinců všechny nové spolkové země a to maximálně do 3 % z celkového počtu obyvatel.

Z obr. 21 zobrazujícím vybrané národnostní menšiny je patrné, že různé národnostní menšiny jsou většinou v rámci spolkových zemí prostorově organizovány. Největší podíl obyvatel s tureckou národností nalezneme v Brémách (4,1 %), dále potom v Berlíně (3,3 %) a Severním Porýní-Vestfálsku (3,1 %). Největší podíl z obyvatelstva mají Italové v Sársku (17,5 %), následuje Bádensko-Württembersko (14,5 %) a přes 10 % Italů z celkového počtu obyvatel má i Hesensko. V Berlíně žije

také největší podíl obyvatel polské národnosti (10 %). České a vietnamské národnostní menšiny se nacházejí ve velké míře ve spolkových zemích sousedících právě s Českou republikou, v případě obyvatel s vietnamskou národností tvoří sice největší podíl na obyvatelstvu také v Berlíně, nicméně přes dvě procenta obyvatel představují také v Sasku. Češi nepatří mezi nejpočetnější skupiny cizinců v SRN, i přes to mají podíl přes 1 % z celkové populace v Bavorsku a přes 0,5 % také v Sasku. Cizinci s chorvatskou národností tvoří největší podíl na obyvatelstvu v Bádensku-Württembersku (6,7 %), Hesensku (4,9 %) a Bavorsku (4 %).

Cizinci ve spolkových zemích v roce 2009

0 50 100 200 km

Mapový podklad: www.gadm.org
Zdroj dat: www.destatis.de/genesis

Podíl počtu cizinců
na celkovém počtu obyvatel

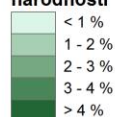
< 5 %
5 - 7,5 %
7,5 - 10 %
10 - 12,5 %
> 12,5 %

Obr. 21: Podíl počtu cizinců na celkové populaci ve spolkových zemích v roce 2008

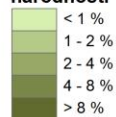
Národnostní menšiny ve spolkových zemích v roce 2009

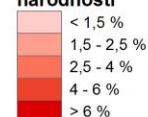
**Podíl obyvatel turecké
národnosti**

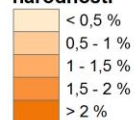
**Podíl obyvatel italské
národnosti**

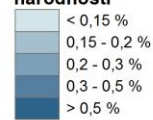
**Podíl obyvatel polské
národnosti**

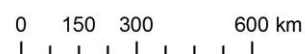
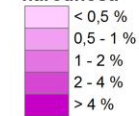
**Podíl obyvatel vietnamské
národnosti**

**Podíl obyvatel české
národnosti**

**Podíl obyvatel chorvatské
národnosti**

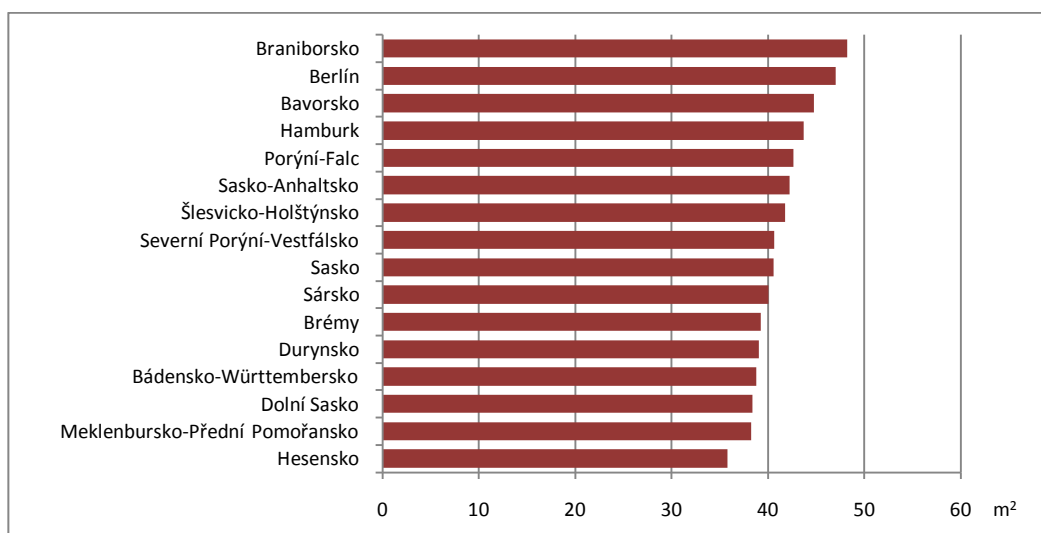

Mapový podklad: www.gadm.org
Zdroj dat: www.destatis.de/genesis

Obr. 21: Vybrané národnostní menšiny a jejich podíl na celkové populaci spolkových zemí v roce 2008

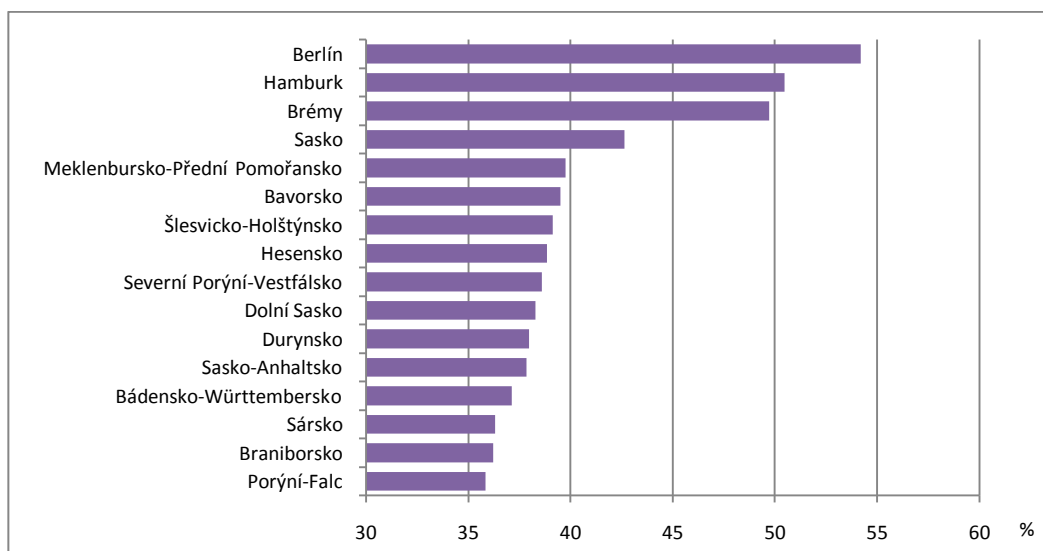
6.1.8. Bydlení

Zatímco v roce 1991 příslušelo na jednoho obyvatele v SRN pouze 33m² obytné plochy, v roce 2009 to bylo již 41,7 m². Celkový počet bytů za stejné časové období vzrostl zhruba o 20 %, kdy se v roce 1991 nacházelo na území SRN 33,3 mil. bytů a na jeden byt příslušelo 2,7 obyvatel, v roce 2009 dosahoval počet bytů přes 40 mil. a na jeden byt tedy příslušeli 2 obyvatelé. Na jednoho obyvatele náleželo v roce 2009 v průměru nejvíce obytné plochy v Braniborsku (48,2 m²), nejméně naopak v Hesensku (35,8 m²).

Obr. 22: Celková obytná plocha na 1 obyvatele ve spolkových zemích v roce 2009; zdroj: Statistisches Jahrbuch 2010, vlastní výpočty

Dalším ukazatelem je počet jednočlenných domácností, jejíž největší podíl ze všech domácností se v roce 2009 nacházel v Berlíně (54,2 %), nejmenšího podílu dosahovaly ve spolkových zemích Porýní-Falc, Braniborsko a Sársko (kolem 36 %).

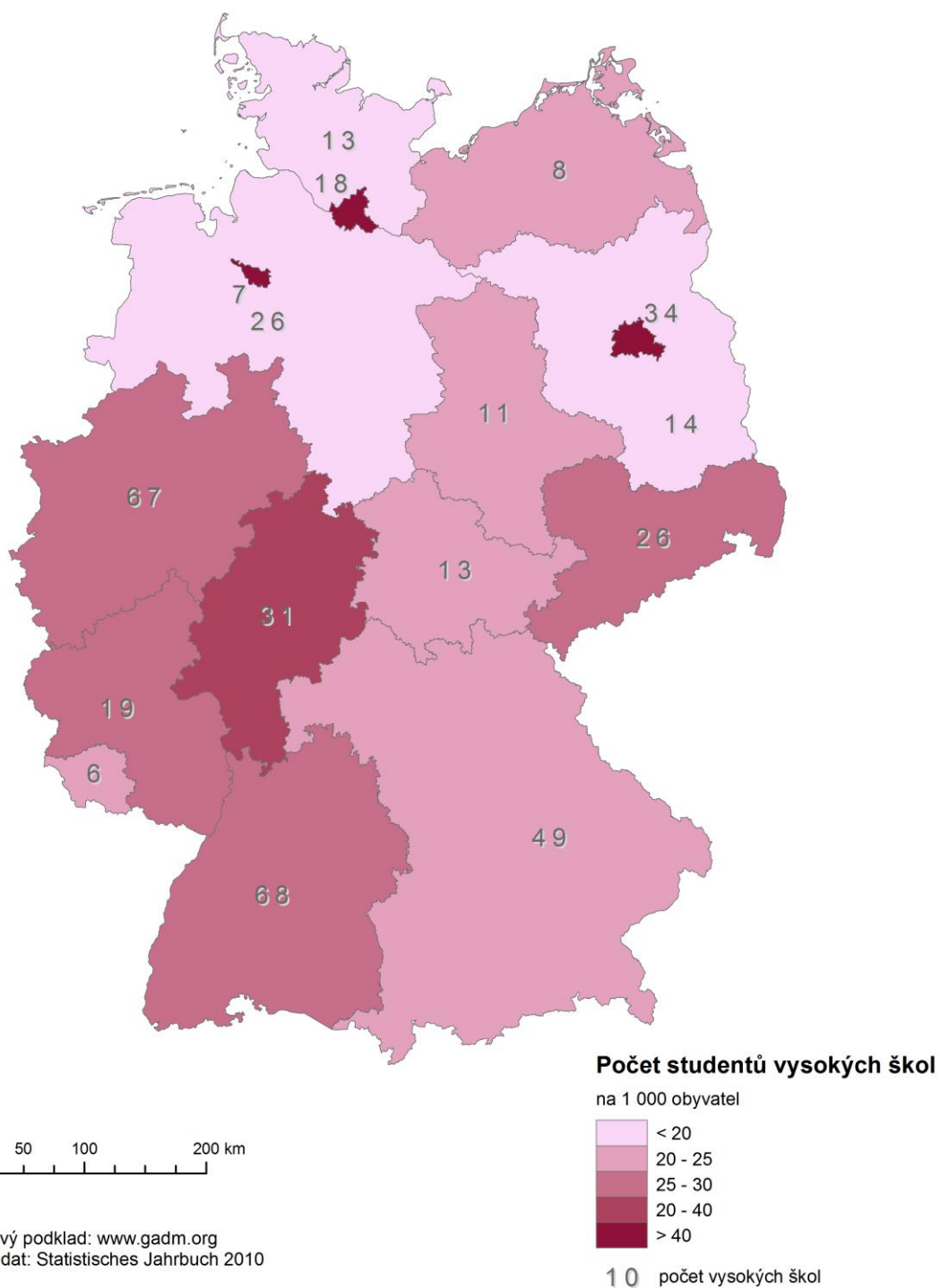
Obr. 23: Podíl jednočlenných domácností na celkovém počtu v roce 2009; zdroj: Statistisches Jahrbuch 2010, vlastní výpočty

6.1.9. Vysoké školy

Úroveň vysokoškolského zázemí představuje vysoký potenciál v mnoha oblastech, například v oblasti inovací, v počtu studentů se také může odrážet struktura služeb atd. Právě nejvyšší počet studujících na vysokých školách (zapsaných v zimním semestru) v přepočtu na 1 000 obyvatel středního stavu byl v roce 2009 v Brémách (47) a v dalších dvou městských spolkových zemích - Hamburku (43) a Berlíně (41). Naopak pouze 18 studentů na 1 000 obyvatel středního stavu bylo ve Šlesvicko-Holštýnsku a Dolním Sasku. V zimním semestru 2009 studovalo na vysokých školách v SRN celkově 1 391 722 studentů, nejvíce potom na Hagen Fernuniversität (52 025 studentů).

Nejvíce vysokých škol se nacházelo ve sledovaném roce v Bádensko-Württembersku, celkem 68, pouze o jednu méně jich bylo v Severním Porýní-Vestfálsku.

Vysoké školy ve spolkových zemích v roce 2009

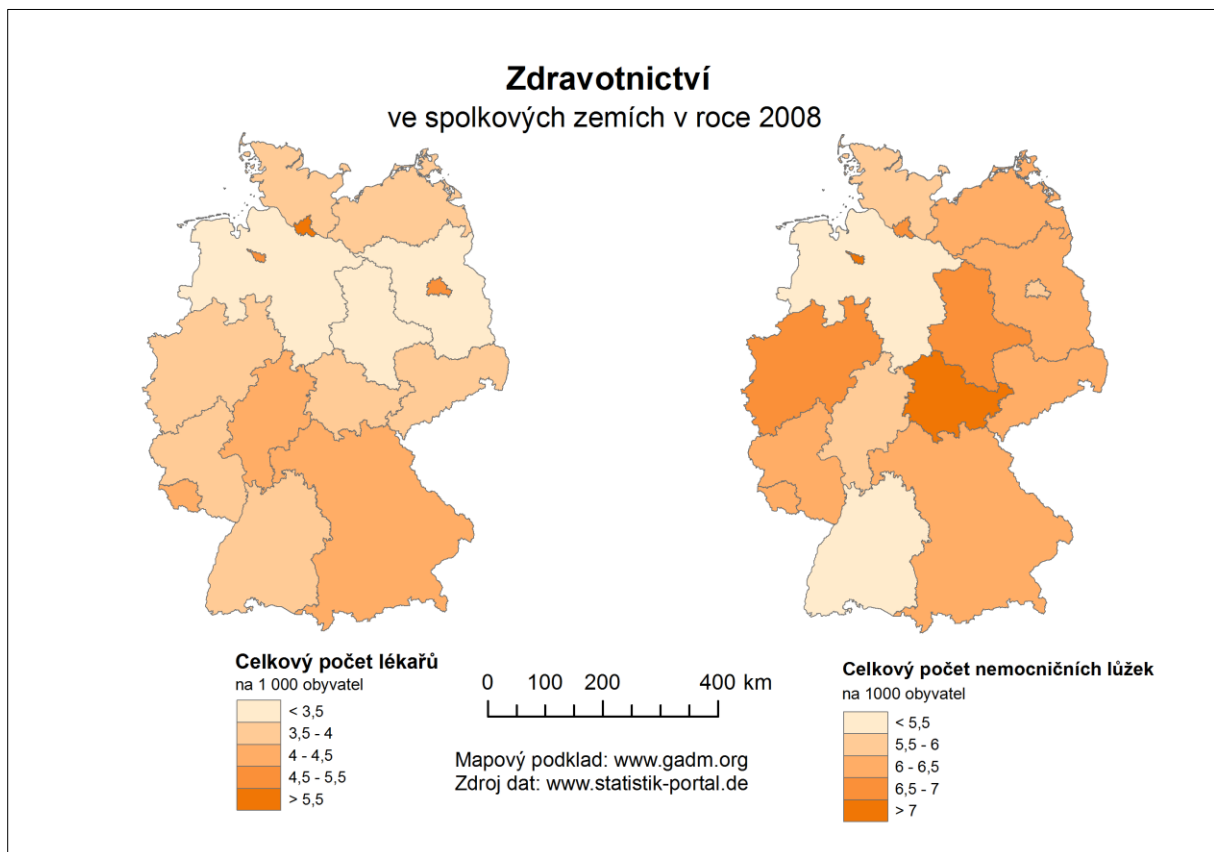

Obr. 24: Počet studentů a vysokých škol ve spolkových zemích v roce 2009

6.1.10. Zdravotnictví

Z dat za rok 2008 vyplývá, že nejméně lékařů na obyvatele bylo ve spolkové zemi Braniborsko a to pouze 3,2 lékařů na 1 000 obyvatel středního stavu. Z této statistiky vycházejí nejlépe tři městské spolkové země, kde se na 1 000 obyvatel středního stavu nacházelo přibližně 5,5 lékařů

Dalším zkoumaným ukazatelem byl počet nemocničních lůžek v přepočtu na 1 000 obyvatel středního stavu. Nejvíce dosahují hodnoty opět v Brémách, kde se nachází v přepočtu 7,9 nemocničních lůžek, nejméně jich bylo v Dolním Sasku (5,2) a v Bádensko-Württembersku (5,4).

Obr. 25: Počet nemocničních lůžek a lékařů ve spolkových zemích v roce 2008

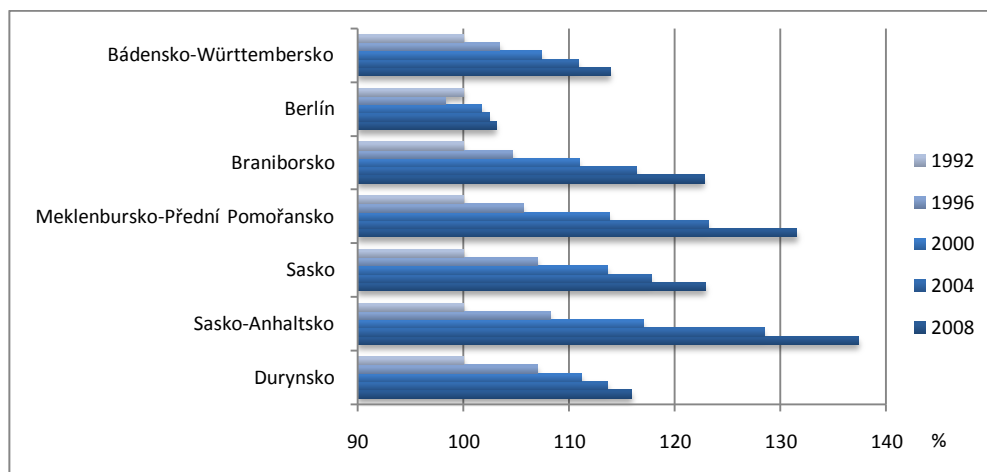
6.2. Územní ukazatele

6.2.1. Využití ploch (Land use)

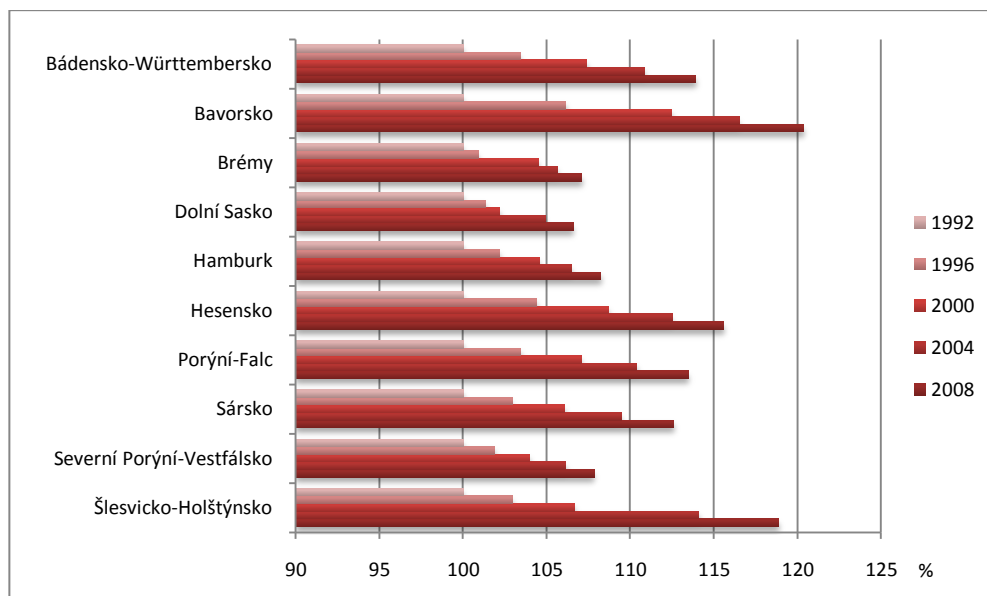
Nejvíce, tedy 52,4 % plochy SRN představuje zemědělská krajina a dalších 30 % pokrývají lesy. Nejlesnatějšími zeměmi jsou Porýní-Falc, kde tvoří lesy 42 % z celkové plochy, a Hesensko se 40 % plochy tvořené lesy. Z hlediska podílu zástavby a dopravních ploch na celkové ploše dosahují nejvyšších hodnot samozřejmě všechny tři městské spolkové země, naopak nejméně, pouze 8 % plochy představuje v Meklenbursko-Předním Pomořansku.

Ve vývoji v podílu zastavěných a dopravních ploch panují mezi spolkovými zeměmi velké odlišnosti. Představuje-li rok 1992 hodnotu 100 %, pak dosáhl Berlín v roce 2008 pouze hodnoty 103,1 %. Kromě dalších městských spolkových zemí neproběhl ve sledovaných letech velký vývoj také v Sársku a Hesensku (s hodnotami v roce 2008 kolem 108 %). Relativně největší rozvoj v podílu

zastavěných a dopravních ploch zaznamenalo Sasko-Anhaltsko, jehož hodnota nabývala v roce 2008 137 %.

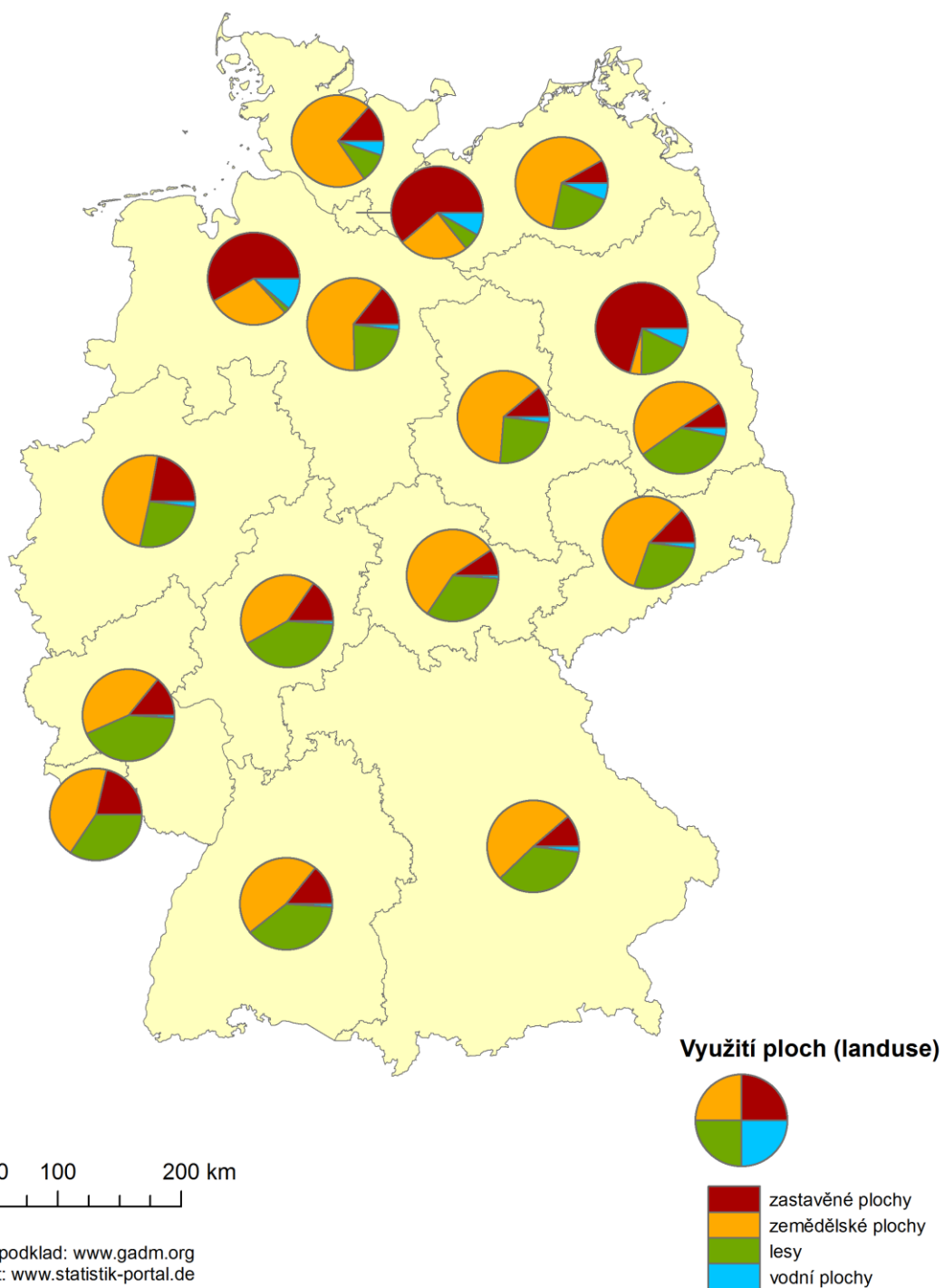

Obr. 27: Vývoj zastavěných a dopravních ploch v nových spolkových zemích a Berlíně mezi roky 1992 – 2008 (1992 = 100 %); zdroj: www.destatis.de/genesis, vlastní výpočty

Obr. 28: Vývoj zastavěných a dopravních ploch ve starých spolkových zemích mezi roky 1992 – 2008 (1992 = 100 %); zdroj: www.destatis.de/genesis, vlastní výpočty

Využití ploch ve spolkových zemích v roce 2009

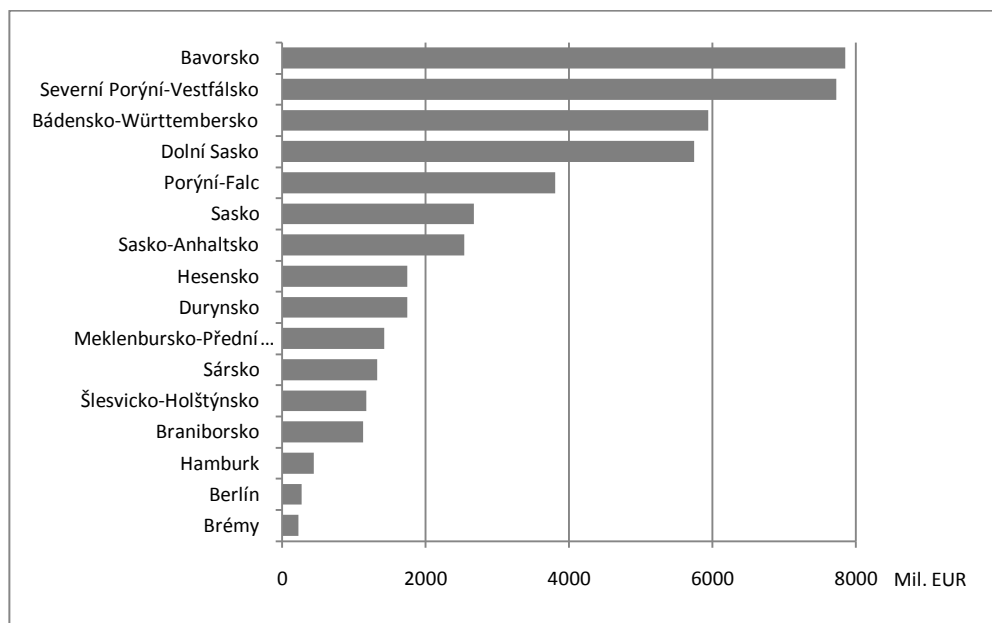
Obr. 26: Využití ploch ve spolkových zemích v roce 2009

6.2.2. Ochrana přírody

Do následující statistiky podílu chráněných území jsou zahrnuty národní parky (Nationalparke), biosférické rezervace (Biosphärenreservate), přírodní rezervace (Naturschutzgebiete), přírodní parky (Naturparke) a mokřady mezinárodního významu (Feuchtgebiete von international Bedeutung). Do úrovně chráněných území jsou v Německu zahrnuty i jiné skupiny, například přírodní památky, přírodní chráněná území aj. Národní parky zabírají v SRN celkově 9 621 km², což odpovídá 2,7 % celkové plochy. Mezi největší patří Vorpommersche Boddenlandschaft a Müritz v Meklenbursko-Předním Pomořansku (Glaser, Gebhardt, Schenk 2007). Biosférické rezervace tvoří přibližně 5,1 % plochy SRN. Patří mezi ně například rozsáhlé pobřežní pásy a mělčiny zvané Wattenmeer na severozápadě země. Nejrozsáhlejší chráněná území představují biosférické rezervace, které tvoří 26 % všech ploch.

Mezi spolkové země s největším podílem výše jmenovaných chráněných území se řadí Sársko (72 %), Severní Porýní-Vestfálsko (59,7 %), Porýní-Falc (57,4 %) a Hesensko (55 %). Pouze 17 % plochy tvoří chráněná území v Berlíně (nachází se zde 20 km² přírodních rezervací a 40 km² přírodních parků).

V oblasti ochrany přírody můžeme rozlišovat spolkové země také podle celkového obrátu investic vedoucí k zabezpečení ochrany životního prostředí. Započítáváme do nich veškerý obrat se zbožím, stavebními pracemi a službami, které slouží na ochranu životního prostředí. Patří sem například investice do ochrany vod, snižování hluku, nakládání s odpady, sanační práce aj. Celkové obrát za SRN v roce 2008 činil 45 453,8 mil. EUR. V rámci spolkových zemí měla největší obrát spolková země Bavorsko (7 852,8 mil EUR), nejméně Brémy (223,2 mil EUR).

Obr. 30: Výdaje na ochranu životního prostředí za spolkové země v roce 2008;
zdroj: www.statistik-portal.de

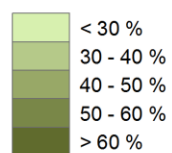
Chráněná území ve spolkových zemích v roce 2008

0 50 100 200 km

Mapový podklad: www.gadm.org
Zdroj dat: www.statistik-portal.de

Podíl chráněných území
na celkové rozloze spolkové země

Obr. 29: Podíl chráněných území na celkové rozloze spolkových zemí v roce 2008

6.2.3. Dopravní infrastruktura

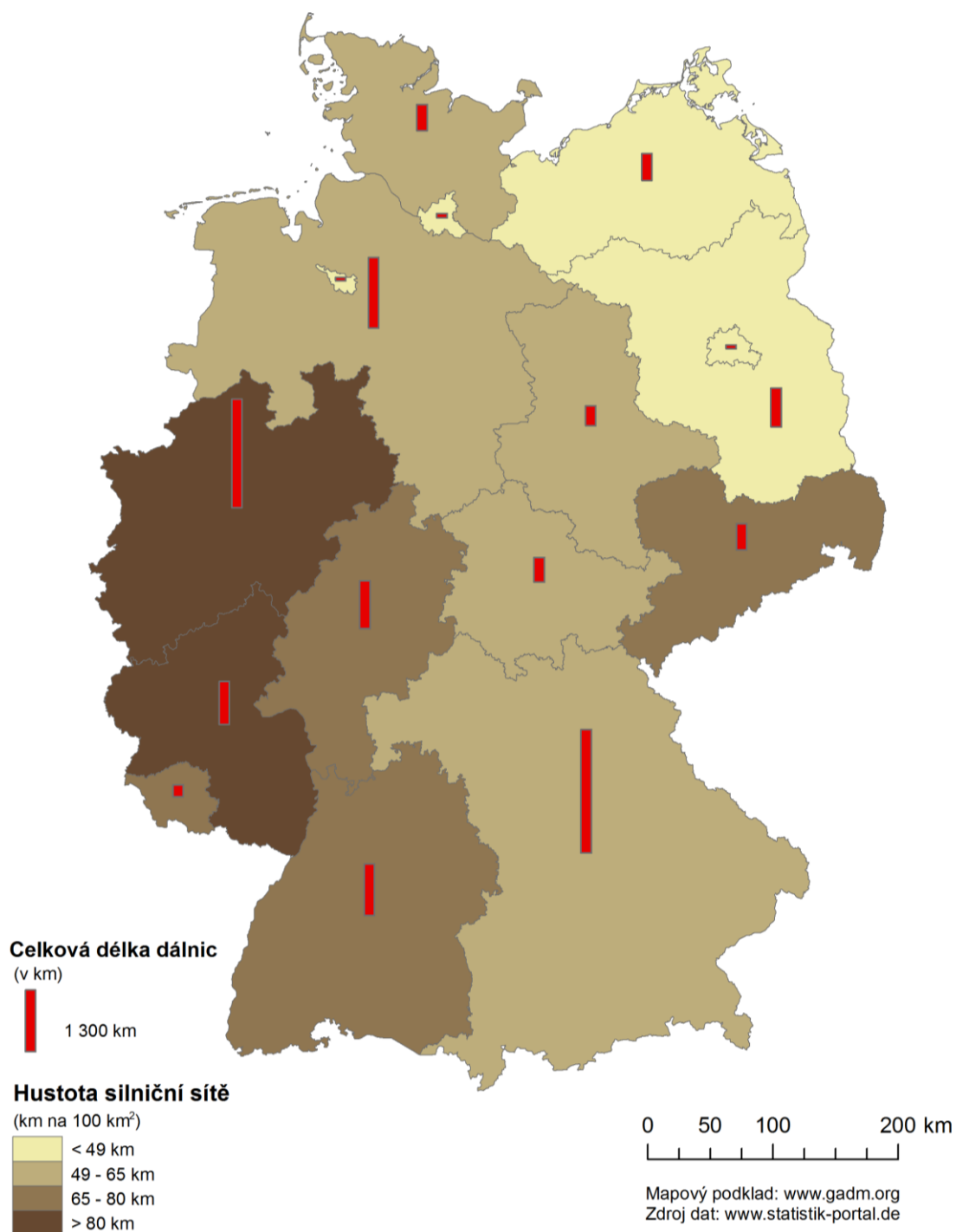
V hustotě silniční sítě ve spolkových zemích dosahují nejvyšších hodnot obecně spolkové země nacházející se na západě SRN. Nejvíce, přibližně 93 kilometrů silnic a dálnic na 100 km² přísluší spolkové zemi Porýní-Falc, nejméně jich nalezneme v městských spolkových zemích a to maximálně v hodnotách 30 km na 100 km².

Trend ve větší zaostalosti silniční sítě, zejména u zemí bývalé NDR, platí i pro celkový počet kilometrů dálnic ve spolkových zemích. Nízký počet kilometrů mají, mimo městské spolkové země, také země bývalé NDR. Naopak nejvíce kilometrů dálnic se nachází v Bavorsku (2 503 km).

Rozdíly v objemu přepraveného nákladu vnitrozemskou vodní dopravou je typický příklad disparit, které ovlivňují v největší míře geografické faktory, zejména splavnost řek a existence vodních kanálů. Právě vodní kanály hrají ve vnitrozemské vodní dopravě SRN velkou roli. Nejdelším je Středozezemský kanál v severoněmecké nížině (321,3 km), propojení Berlína zase zajišťuje Labsko-havelský kanál, který měří 56,4 km. Pro mezinárodní dopravu je značně významný kanál propojující Dunaj s Mohanem o celkové délce 171 km (Statistische Jahrbuch 2010).

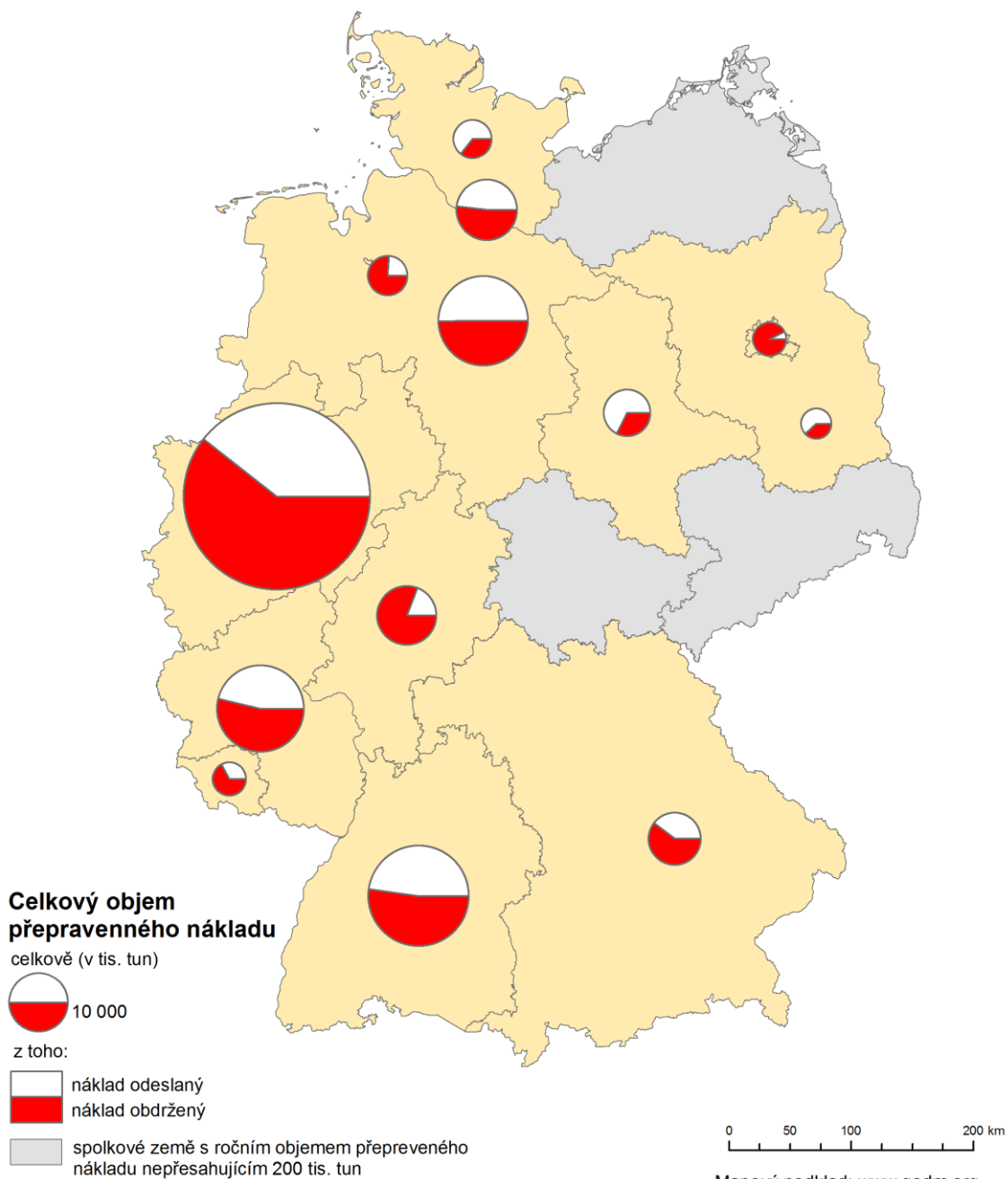
Nejvíce nákladu bylo vnitrozemskou vodní dopravou přepraveno v roce 2009 v Severním Porýní-Vestfálsku (celkem 124 843 tisíc tun nákladu), zato v Meklenbursko-Dolním Pomořansku, Sasku a Durynsku nepřekročil objem přepraveného nákladu ve stejném roce 200 tis. tun.

Silniční síť ve spolkových zemích v roce 2010

Obr. 31: Hustota silniční sítě a délka dálnic ve spolkových zemích v roce 2010

Vnitrozemská vodní doprava ve spolkových zemích v roce 2009

Obr. 31: Objem přepraveného nákladu vnitrozemskou vodní dopravou ve spolkových zemích v roce 2009

6.3. Ekonomické ukazatele

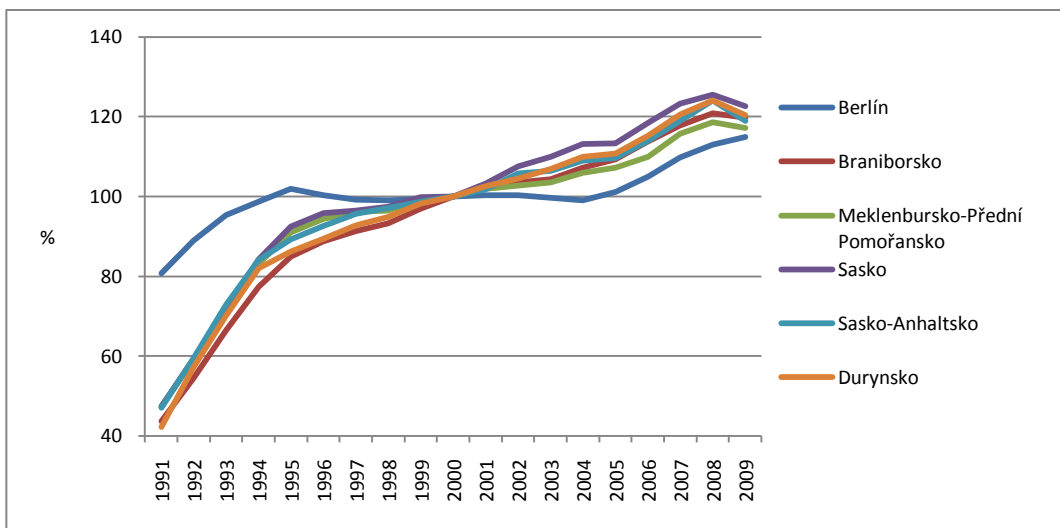
6.3.1. Hrubý domácí produkt

Ukazatel hrubý domácí produkt⁶ (HDP) v běžných cenách ukazuje jako jeden z nejlepších úrovněk ekonomického rozvoje, potažmo regionálních rozdílů mezi zeměmi východu a západu. Pět nových spolkových zemí mělo v roce 2009 vůbec nejnižší HDP na obyvatele, a to v rozmezí 21,17 – 22,14 tis. EUR. Oproti jiným zemím ve střední Evropě a v mnoha případech i celosvětově, nepatří hlavní město SRN k nejsilnějším regionům v rámci HDP na obyvatele. Berlín dosahoval v roce 2009 hodnoty 26,26 tis. EUR, což představuje značný rozdíl od spolkové země Hamburk s nejvyšším HDP na obyvatele, kde dosahovalo hodnoty 48,39 tis. EUR. Vývojový trend po znovusjednocení Německa zaznamenával zejména u nových spolkových zemí velmi rapidní růst, který se ještě v první polovině devadesátých let dostal do pozvolnějšího tempa růstu. Tento nárůst byl zapříčiněn zejména díky počátečním snahám, v rámci investic a dotací, o znovuoživení ekonomiky ze strany západních spolkových zemí. I v dalších sledovaných letech probíhal ve všech zemích růst nominálního HDP (a tím i růst HDP na obyvatele) až do roku 2009, ve kterém zaznamenaly všechny spolkové země, s výjimkou Berlína, určité snížení tohoto ukazatele oproti roku předešlému. Tento pokles v daném roce byl odrazem probíhající celosvětové hospodářské krize. V rámci spolkových zemí byl zaznamenán největší pokles HDP v Bádensko-Württembersku, kdy klesla hodnota HDP vytvořeného v roce 2009 o 5,8 % oproti roku 2008. V případě SRN tento pokles činil 3,5 %.

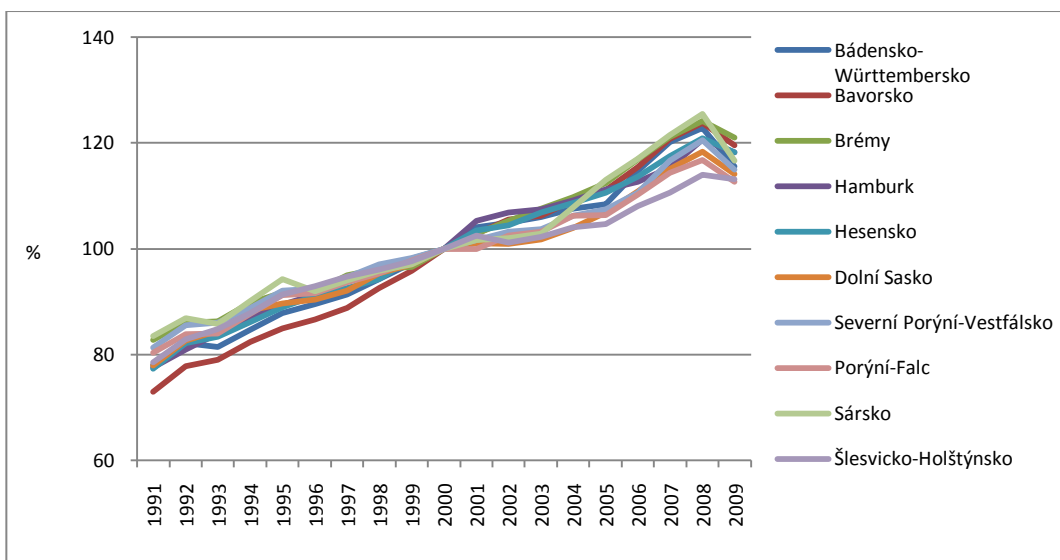
Hrubá přidaná hodnota⁷ (HPH) nám dovoluje sledovat svoji hodnotu podle sektorů hospodářství, které ji vytvořily. Absolutně největší objem HPH v roce 2009 vytvořila spolková země Severní Porýní-Vestfálsko a to celkem 521,75 mld. EUR. Nejméně bylo potom vytvořeno v Brémách, necelých 27 mld. EUR.

⁶ Hrubý domácí produkt představuje celkovou peněžní hodnotu všech statků a služeb, vytvořených za dané období na určitém území spolu s daněmi po odečtení dotací (Statistisches Jahrbuch 2010)

⁷ Hrubá přidaná hodnota je definovaná jako hodnota všech nově vytvořených výrobků a služeb mínus hodnota všech výrobků a služeb spotřebovaných formou mezi spotřeby (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>)

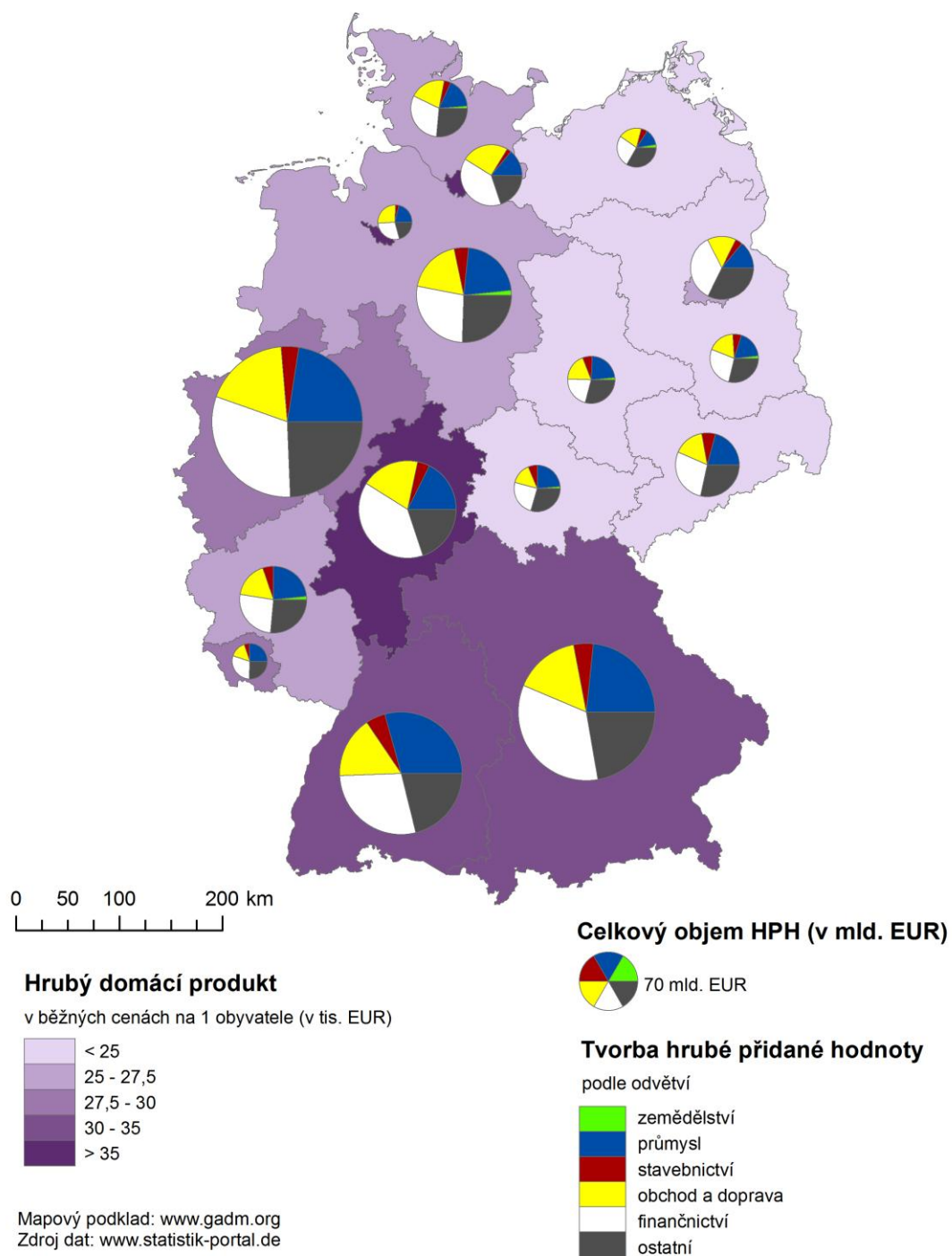

Obr. 32: Vývoj HDP na obyvatele v nových spolkových zemích a Berlíně v letech 1991 – 2009 (2000 = 100 %); zdroj: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>, vlastní výpočty

Obr. 33: Vývoj HDP na obyvatele ve starých spolkových zemích v letech 1991 – 2009 (2000 = 100 %); zdroj: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>, vlastní výpočty

Hrubý domácí produkt a hrubá přidaná hodnota ve spolkových zemích v roce 2009

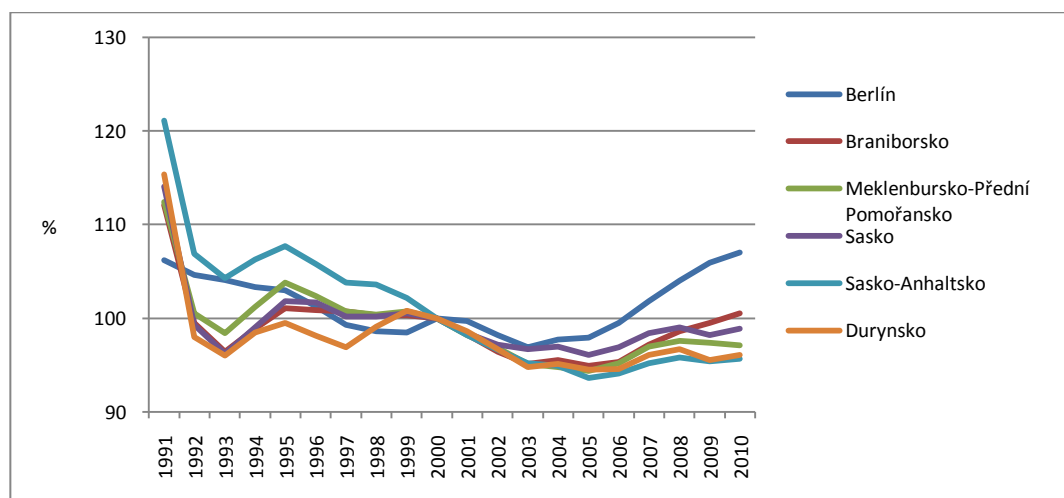
Obr. 34: HDP na obyvatele a celkový objem HPH podle sektorů ve spolkových zemích v roce 2009

6.3.2. Trh práce

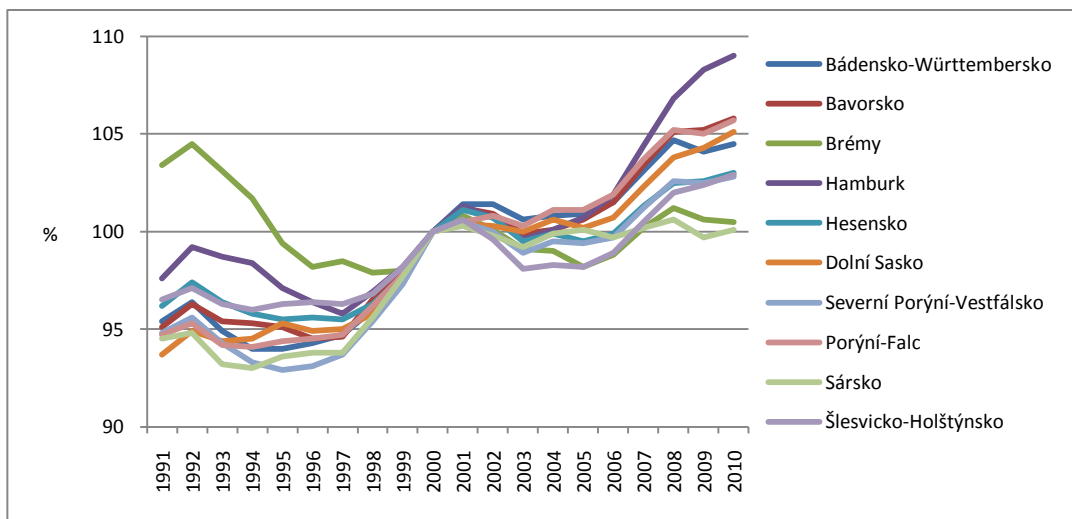
Na odlišném vývoji v zaměstnanosti v nových a starých spolkových zemích se velmi podepsal režim, který zde působil před několika let před začátkem sledovaného období. Zaměstnanost se v zemích vzniklých po rozpadu NDR postupně snižovala z relativně vysokých hodnot. Situace se začala měnit až v několika prvních letech nového tisíciletí. Dnes se zde zaměstnanost dostává pozvolným tempem k hodnotám přibližně z poloviny devadesátých let. Ve starých spolkových zemích byl sice po sjednocení Německa také zaznamenán mírný pokles v hodnotách zaměstnanosti, nicméně posléze se úroveň zaměstnanosti zvyšovala, čímž dosáhla až k dnešním hodnotám. Absolutně nejvyšší zaměstnanost byla v roce 2010 v Hamburku, takřka 92 %, nejméně, 62,5 %, byla v daném roce hodnota zaměstnanosti v Braniborsku.

Ve statistice úrovně ekonomické aktivity za rok 2009 příslušela nejvyšší hodnota 50 % shodně 3 spolkovým zemím – Bavorsku, Bádensko-Württembersku a Hamburku. Rozdíly v úrovni ekonomické aktivity nejsou na rozdíl od jiných ukazatelů trhu práce nikterak zvlášť velké, nejnižší hodnota 43 % patří spolkové zemi Brémy.

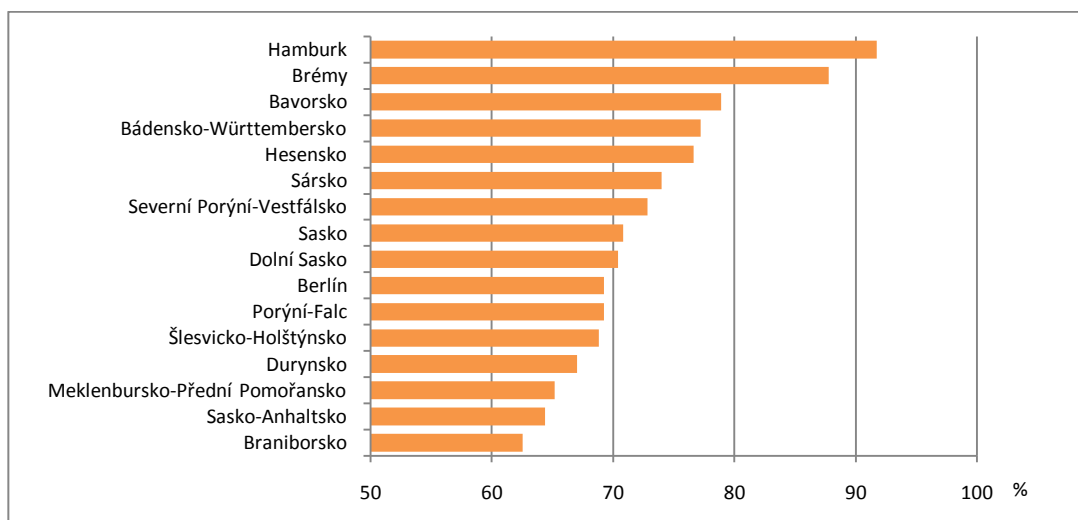
S nejvyšší nezaměstnaností se potýkaly zejména země bývalé NDR a paradoxně hlavní město Berlín, ve kterém byla v roce 2010 také nejvyšší nezaměstnanost ze všech spolkových zemí, přibližně 14,1 %, s 13,6 % následuje Sasko-Anhaltsko. Nejmenší nezaměstnaností ze všech nových spolkových zemí disponovalo Durynsko (11,4 %). V rámci všech regionů NUTS 1 má nejmenší nezaměstnanost Bavorsko (4,8 %). V celé Spolkové republice Německo dosáhla ve sledovaném roce hodnota nezaměstnanosti 8,2 %.

Obr. 35: Vývoj zaměstnanosti v nových spolkových zemích a Berlíně v letech 1991 – 2009 (2000 = 100 %); zdroj: www.destatis.de/genesis

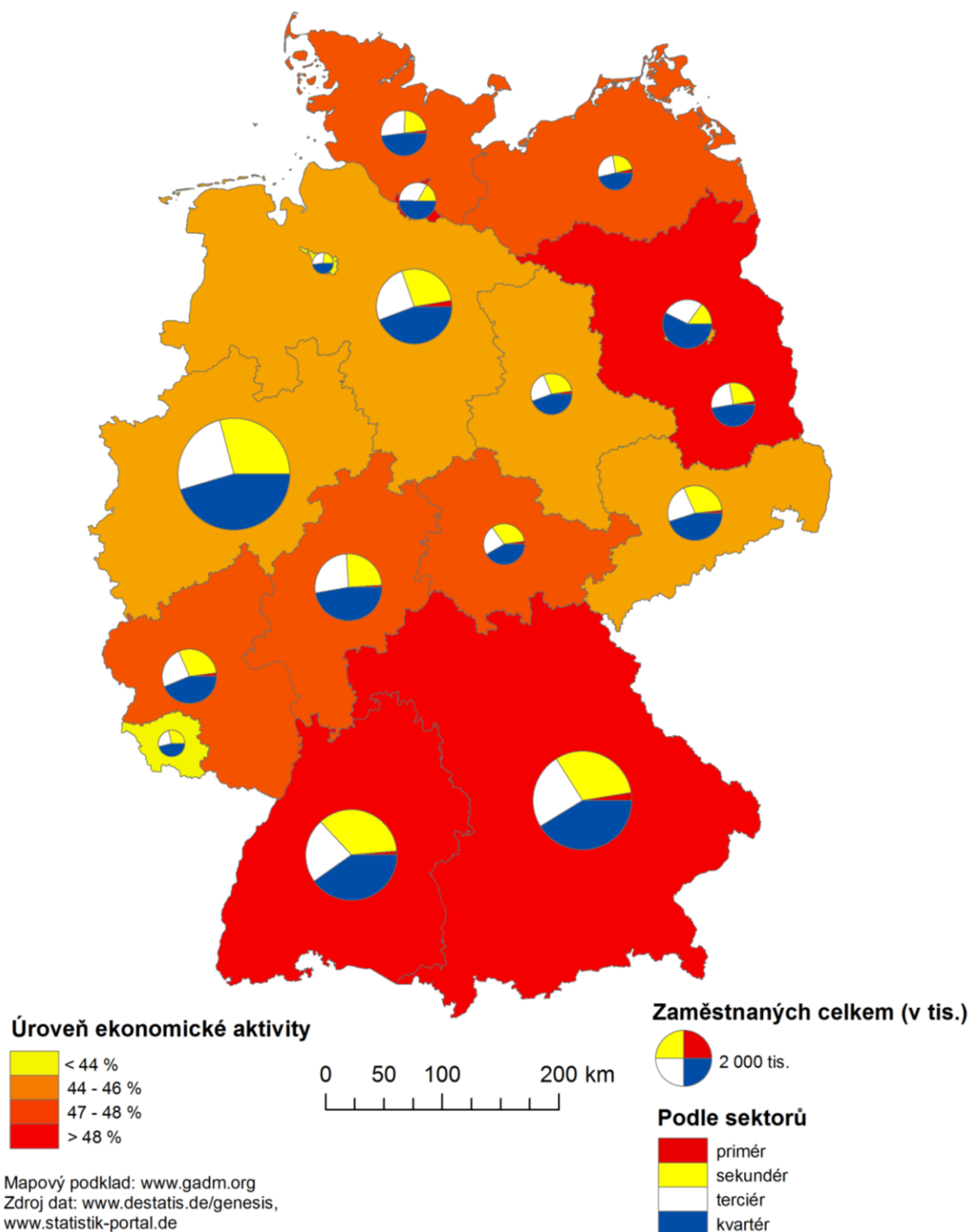
Obr. 36: Vývoj zaměstnanosti ve starých spolkových zemích v letech 1991 – 2009 (2000 = 100 %); zdroj: www.destatis.de/genesis

Obr. 37: Úroveň zaměstnanosti ve spolkových zemích v roce 2009; zdroj: www.destatis.de/genesis

Ekonomická aktivita a zaměstnanost

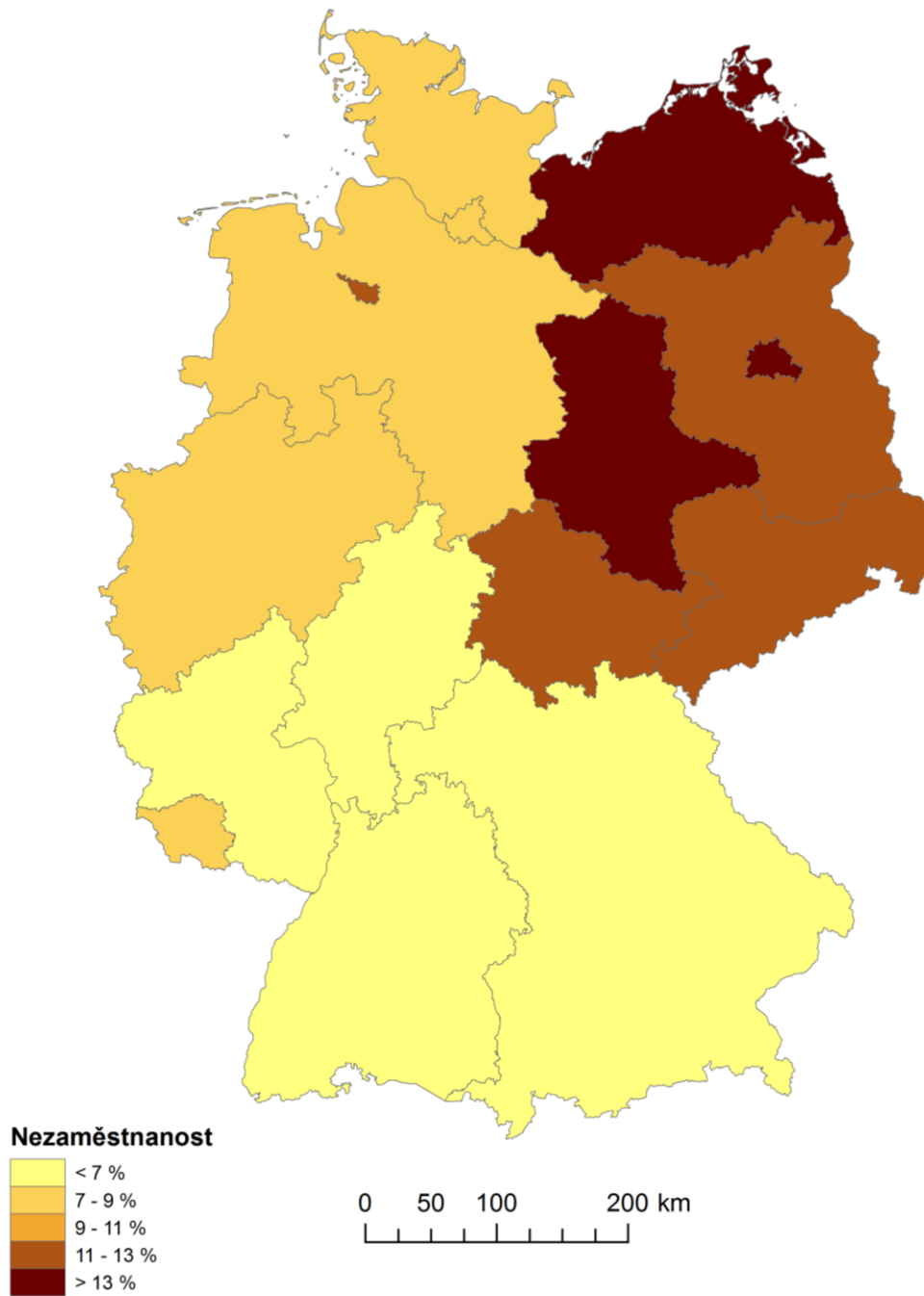
ve spolkových zemích v roce 2009

Obr. 38: Úroveň ekonomické aktivity a zaměstnanost podle sektorů ve spolkových zemích v roce 2009

Nezaměstnanost

ve spolkových zemích v roce 2010

Mapový podklad: www.gadm.org
Zdroj dat: Statistische Jahrbuch 2010

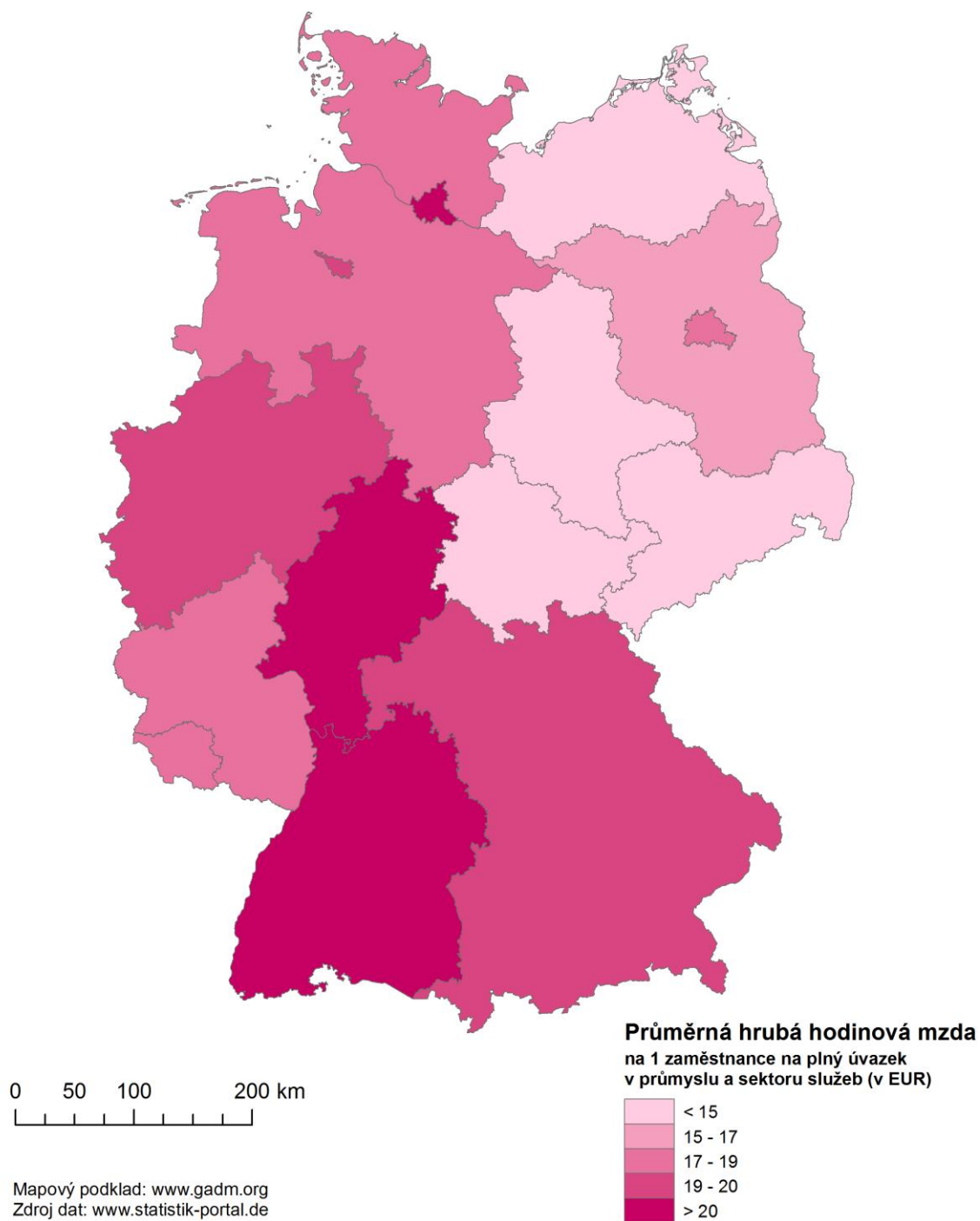
Obr. 39: Nezaměstnanost ve spolkových zemích v roce 2010

6.3.3. Hrubá mzda

V rámci hodinové hrubé mzdy byli do statistiky započítáni zaměstnanci na plný úvazek v průmyslu a sektoru služeb. Na úrovni spolkových zemí se rozdíly mezi zeměmi dostaly v roce 2009 až na úroveň 6 a více EUR. 14,15 EUR bylo průměrně vypláceno zaměstnancům v Durynsku. Naopak v Hamburku a Hesensku se tato hrubá hodinová mzda blížila hodnotě 21 EUR.

Stejný ukazatel dosahoval v rámci celé SRN hodnoty 18,86 EUR, to znamená, že na tento průměr nedosáhla žádná z nových spolkových zemí, dokonce ani Berlín (18,5 EUR).

Hrubá hodinová mzda ve spolkových zemích v roce 2009

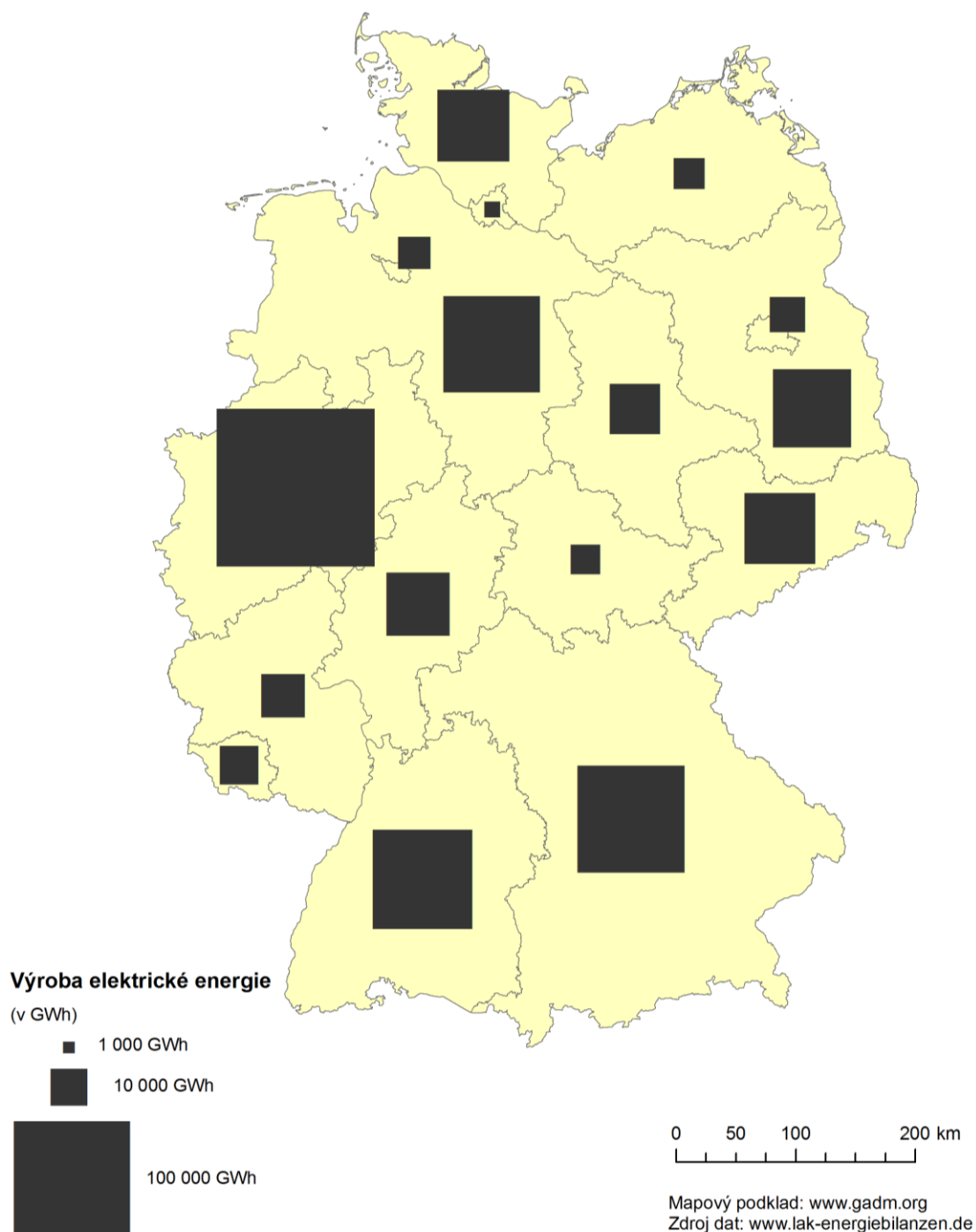
Obr. 40: Průměrná hodinová mzda ve spolkových zemích v roce 2009

6.3.4. Energetické ukazatele

V rámci výroby elektrické energie dominuje statistikám za rok 2006 spolková země Severní Porýní-Vestfálsko, ve které bylo v daném roce vyrobeno celkově 185 528 GWh, zatímco na druhém místě se v této statistice umístilo Bavorsko „jen“ s 84 944 GWh. Z plošně větších spolkových zemí se nejméně elektrické energie vyrobilo v Durynsku (6 437 GWh) a Meklenbursko-Předním Pomořansku (7 202 GWh). Absolutně nejméně, pouze 1 865 GWh, bylo v roce 2006 vyrobeno v Hamburku.

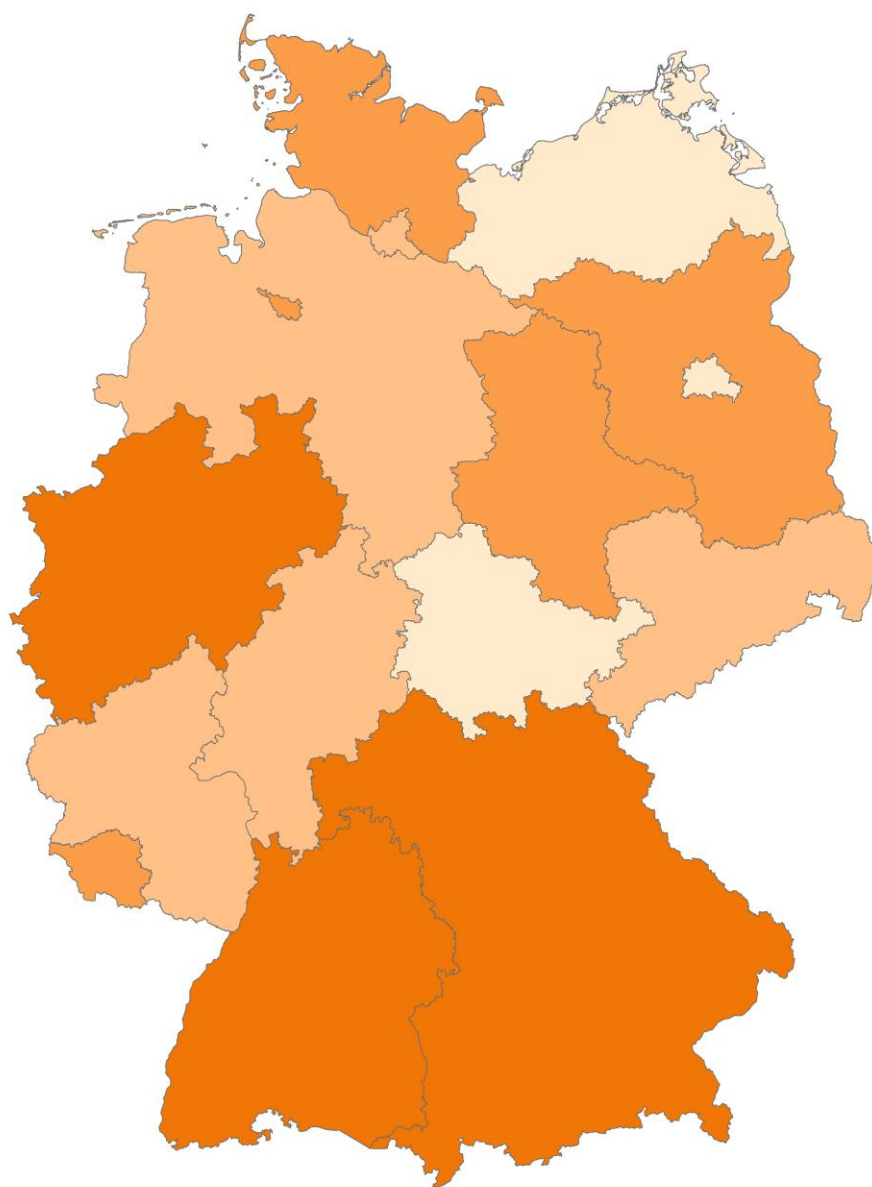
Primární energii nazýváme energii ve formě, v jaké se vyskytuje v přírodě (zemní plyn, ropa, sluneční svit, dřevo, přírodní uran atd.) aniž by prošla jakýmkoliv procesem transformace (www.lak-energiebilanzen.de). V její roční spotřebě na jednoho obyvatele mělo v roce 2006 prvenství Severní Porýní-Vestfálsko s hodnotou 2,27 TJ, druhá nejvyšší hodnota 1,65 TJ byl objem spotřeby v Bavorsku a 1,58 TJ v Bádensko-Württembersku. Pouze 0,09 TJ primární energie bylo na osobu spotřebováno v Berlíně.

Výroba elektrické energie ve spolkových zemích v roce 2006

Obr. 41: Výroba elektrické energie ve spolkových zemích za rok 2006

Spotřeba primární energie ve spolkových zemích v roce 2006

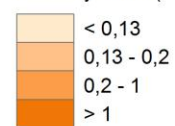

0 50 100 200 km

Mapový podklad: www.gadm.org
Zdroj dat: www.lak-energiebilazen.de

Spotřeba primární energie

na 1 obyvatele (v TJ)

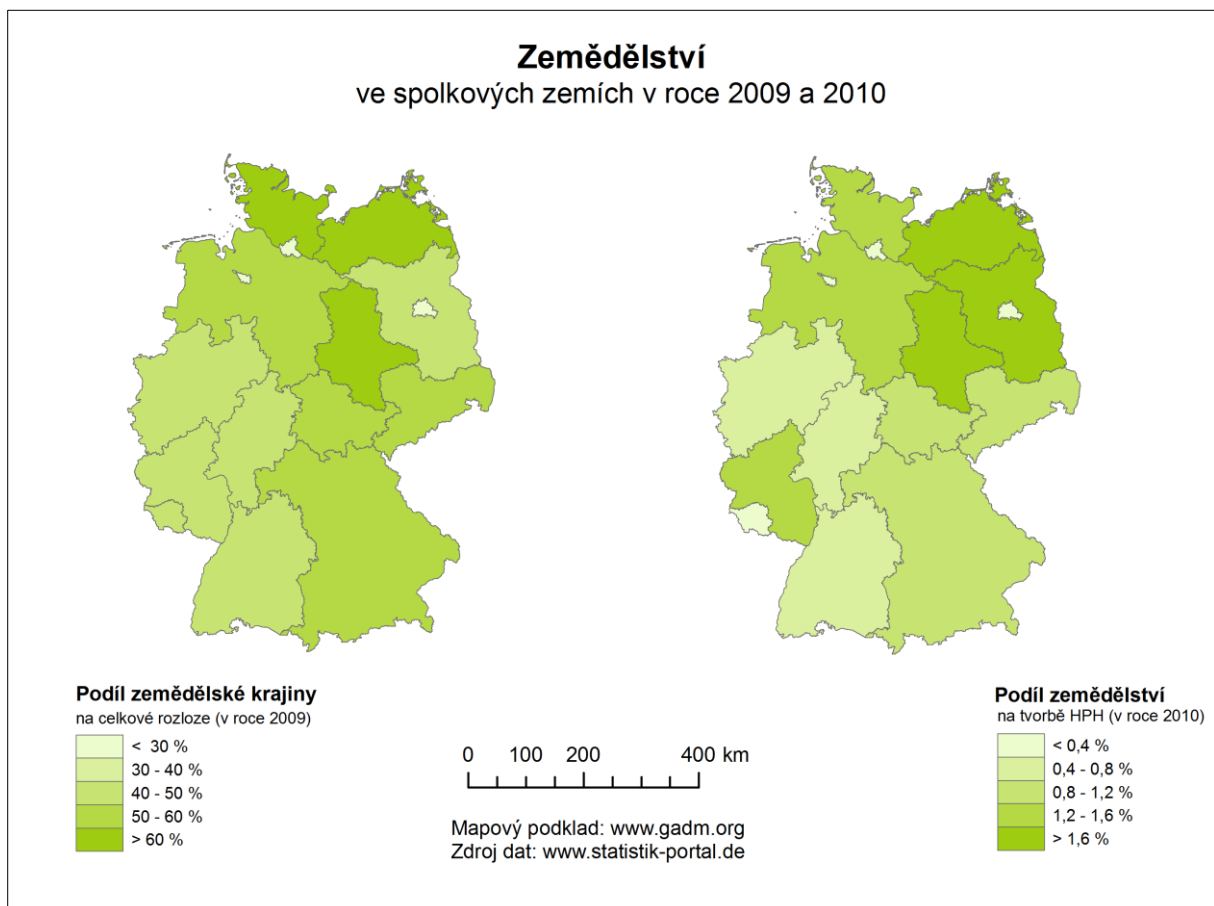

Obr. 42: Spotřeba primární energie ve spolkových zemích v roce 2006

6.3.5. Průmysl a zemědělství

Jako průmyslově zaměřené spolkové země můžeme nazvat Bádensko-Württembersko, Durynsko a Sasko. Zde překračuje podíl průmyslu na tvorbě HPH v roce 2010 hodnotu 30 %. Pouhých 16,5 % byl podíl průmyslu v Hamburku. V absolutních údajích vytvořil průmysl v hrubé přidané hodnotě 104,54 mld. EUR ve spolkové zemi Severní Porýní-Vestfálsko, což představovalo nejvíce ze všech spolkových zemí. Nejméně, pouze 5,06 mld. EUR, bylo vytvořeno v Brémách.

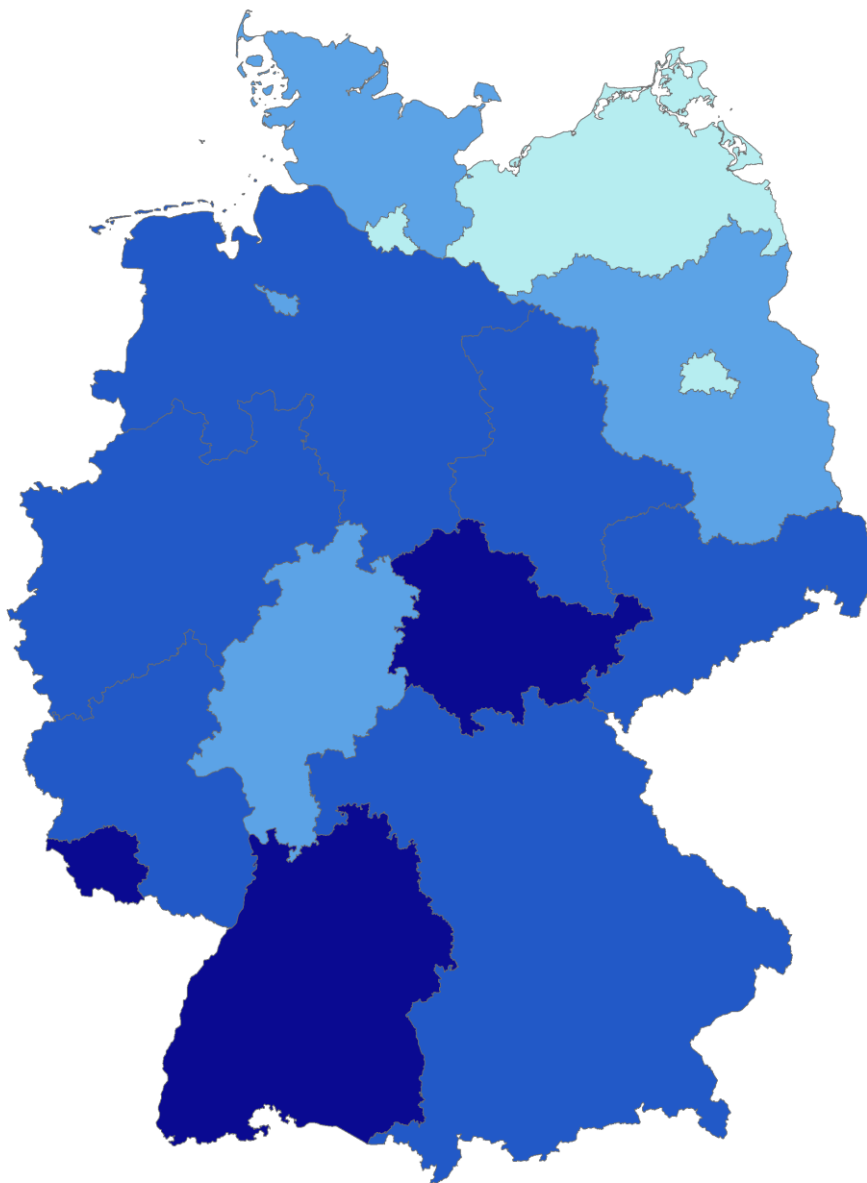
Nejvyšší podíl na tvorbě HPH vykazuje zemědělství převážně východních spolkových zemí (nejvíce Meklenbursko-Přední Pomořany – 2,41 %). Zatímco v absolutní hodnotě bylo zemědělstvím nejvíce vytvořeno v Bavorsku (3,47 mld. EUR) a dále v Dolním Sasku (2,87 mld. EUR). Podle využití ploch náleželo 70 % z celkové rozlohy zemědělské krajiny v Šlesvicko-Holštýnsku, podíl přes 60 % byl za rok 2010 zaznamenán také v Meklenbursko-Předním Pomořansku a Sasko-Anhaltsku, tedy v zemích, ve kterých byl také zaznamenán jeden z největších podílů zemědělství na tvorbě hrubé přidané hodnoty.

Obr. 44: Podíl zemědělské krajiny a podíl zemědělství na tvorbě HPH ve spolkových zemích v roce 2009 a 2010

Průmysl

ve spolkových zemích v roce 2010

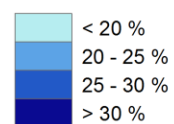

0 50 100 200 km

Mapový podklad: www.gadm.org
Zdroj dat: www.statistik-portal.de

Podíl průmyslu

na celkové tvorbě hrubé přidané hodnoty

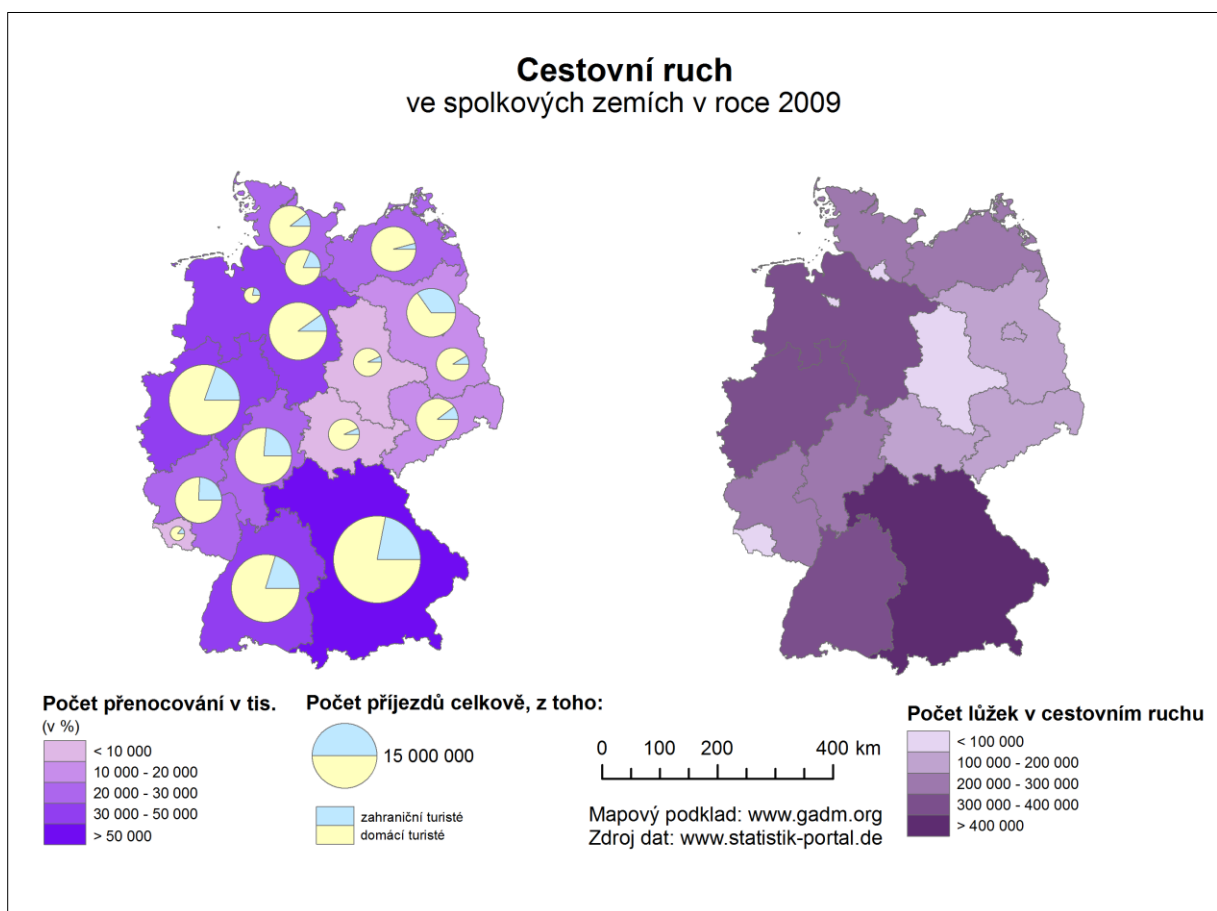

Obr. 43: Podíl průmyslu na tvorbě HPH ve spolkových zemích v roce 2010

6.3.6. Cestovní ruch

Nejnavštěvovanější spolkovou zemí bylo v roce 2009 Bavorsko, které evidovalo na 26 360 000 příjezdů, z čehož představovalo přibližně 5,5 mil. turisty ze zahraničí. Druhou nejnavštěvovanější spolkovou zemí bylo Severní Porýní-Vestfálsko, které v daném roce navštívilo 17,3 mil. turistů, třetí v počtu příjezdů bylo Bádensko-Württembersko (16 mil). Nejméně turistů přijelo v daný rok do Sársky, pouze 700 tisíc. Z větších zemí patřily mezi nejméně navštěvované Brandenbursko, Durynsko, Sasko a Sasko-Anhaltsko, které v průměru navštívilo necelé 4 mil. turistů, drtivá většina ze SRN. Největší podíl zahraničních turistů na celkovém počtu příjezdů měl Berlín, a to 35 % ze všech příjezdů představovali turisté ze zahraničí.

Počet lůžek nabízených v cestovním ruchu v dané spolkové zemi je ve většině případů odrazem celkového počtu příjezdů. Bavorsko tak kromě nejvíce příjezdů eviduje právě i nejvíce lůžek (702 000). Pouhých 11 000 lůžek v oblasti cestovního ruchu naopak nabízí spolková země Brémy.

Obr. 45: Počet příjezdů, přenocování a počet lůžek v cestovním ruchu ve spolkových zemích v roce 2009

7. Souhrnný index regionálních disparit

Následující souhrnný index představuje syntézu hodnocení úrovně rozdílů mezi spolkovými zeměmi. Do indexu byly zahrnuty ukazatele ze všech tří úrovní klasifikace regionálních disparit a byly vybrány především podle jejich co možná největší vypovídající hodnoty. S ohledem na jednotlivé ukazatele byl zvolen postup výpočtu bodovou metodou. Zvoleny byly ukazatele:

- **vývoj počtu obyvatel** v letech 1990/1991 – 2009, kdy byla počátečnímu roku přiřazena hodnota 100 % (maximální hodnotě za rok 2009 byla v indexu přiřazena hodnota 1 000 bodů)
- **index stáří** v roce 2009 (minimální hodnotě bylo přiřazeno 1 000 bodů)
- **HDP na obyvatele** v roce 2009 (maximální hodnotě přiřazeno 1 000 bodů)
- **míra zaměstnanosti** v roce 2010 (nejvyšší hodnotě přiřazeno 1 000 bodů)
- **podíl zemědělství na tvorbě HPH** v roce 2010 (minimální hodnotě přiřazeno 1 000 bodů)
- **počet vysokých škol** v roce 2009 (maximální hodnotě přiřazeno 1 000 bodů)
- **hustota silniční sítě** v roce 2009 (maximální hodnotě přiřazeno 1 000 bodů)

Hodnoty souhrnného indexu mohly tedy nabývat hodnot v rozmezí 0 – 7 000 bodů. Podle sestavené škály byly spolkové země rozděleny podle jejich předpokladů, tedy úrovně regionálních disparit, v daném časovém období v letech 2009 - 2010.

Tab. 2: Ukazatele souhrnného indexu disparit

	Vývoj počtu obyvatel (1990/91 - 2009)	Index stáří	HDP na obyvatele (tis. EUR)	Míra zaměstnanosti (%)	Podíl zemědělství na tvorbě HPH (%)	Počet vysokých škol	Hustota silniční sítě (km/100km ²)	Hodnota souhrnného indexu
Bádensko-Württembersko	109,4	135,3	31,97	77,2	0,07	68	76,7	6328
Bavorsko	109,3	139,2	34,33	78,9	0,09	49	59,4	5620
Berlín	99,9	157,8	26,26	69,2	0,09	34	27,6	4644
Braniborsko	98,8	197,8	21,36	62,5	1,66	14	42,0	3409
Brémy	97,1	171,7	40,40	87,8	0,17	7	29,4	4288
Hamburk	107,4	148,1	48,39	91,8	0,17	18	26,6	4843
Hesensko	105,2	144,9	35,69	76,6	0,45	31	76,5	4895
Meklenbursko-Přední Pomořany	87,3	198,6	21,17	65,2	2,42	8	43,1	3237
Dolní Sasko	107,6	145,4	25,87	70,4	1,56	26	59,3	4280
Severní Porýní-Vestfálsko	103,2	145,0	29,09	72,9	0,57	67	86,7	5308
Porýní-Falc	106,6	150,9	25,45	69,2	1,48	19	92,9	4476
Sársko	95,3	182,1	28,00	74,0	0,23	6	79,6	4234
Sasko	89,1	221,2	22,14	70,8	0,88	26	73,6	3907
Sasko-Anhaltsko	107,8	228,7	21,61	64,4	1,61	11	53,6	3506
Šlesvicko-Holštýnsko	83,5	153,2	25,89	68,8	1,42	13	62,7	3844
Durynsko	87,5	211,4	21,54	67,0	1,19	13	61,0	3519

zdroj: Statistisches Jahrbuch 2010, www.statistik-portal.de, www.destatis.de/genesis, vlastní výpočty

Dvě spolkové země nedosáhly v indexu na hranici 3 500 bodů a byly vyhodnoceny jako disparitní země, tedy země s velmi nepříznivým hodnocením. Jedná se o spolkovou zemi Meklenbursko-Přední Pomořany a Braniborsko. Právě v nich se regionální disparity ze zvolených charakteristik projevují nejvíce. Další čtyři spolkové země, z toho tři představují zbylé spolkové země bývalé NDR spolu se spolkovou zemí Šlesvicko-Holštýnsko, dosáhly ohodnocení v rozmezí 3 500 – 4 000 bodů a jsou označeny jako země s méně příznivým hodnocením. 7 spolkových zemí s ohodnocením 4 000 – 5 000 bodů jsou označeny jako země se středně příznivým hodnocením. Jedná se o tři městské spolkové země, Hesensko, Dolní Sasko, Porýní-Falc a Sársko. V rozmezí 5 000 – 6 000 bodů byly identifikovány 2 spolkové země, Bavorsko a Severní Porýní-Vestfálsko. Tyto spolkové země získaly ocenění „velmi příznivé hodnocení“. Spolkovou zemi s nejvyšším počtem bodů můžeme označit jako zemi s nejmenšími disparitami v rámci vybraných ukazatelů. Jedná se o Bádensko-Württembersko, které dosáhlo ohodnocení 6 328 bodů. Bádensko-Württembersko získalo v rámci čtyř ukazatelů nepřiznivější ohodnocení 1 000 bodů, nejnižší počet bodů získalo v případě ohodnocení dle HDP na obyvatele (661 bodů).

Nutno podotknout, že výsledné ohodnocení spolkových republik dle souhrnného indexu odpovídá zvolené metodice bodového hodnocení. V rámci regionální politiky je vhodnější použít komplexnějších a rozsáhlejších indexů, které dovedou vyjádřit rozdíly konkrétněji v příslušných tematických oblastech.

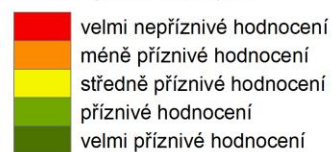
Úroveň regionálních disparit ve spolkových zemích v letech 2009 - 2010

0 50 100 200 km

Mapový podklad: www.gadm.org
Zdroj dat: www.statistik-portal.de,
www.destatis.de/genesis, Statistisches Jahrbuch 2010

Hodnocení spolkových zemí
podle hodnoty souhrnného
indexu regionálních disparit

Obr. 45: Hodnocení spolkových zemí podle sestaveného souhrnného indexu

8. Závěr a diskuze

Hlavním cílem celé této bakalářské práce bylo především určit regionální disparity mezi spolkovými zeměmi ve Spolkové republice Německo. Ukazatele disparit byly rozděleny do třech základních skupin.

Na úrovni sociálních ukazatelů disparit byly zjištěny přetrvávající odlišnosti a divergentní vývoj některých demografických ukazatelů mezi starými a novými spolkovými zeměmi. Například u hrubé míry porodnosti se v případě nových spolkových zemí setkáváme se zcela odlišným trendem, kdy se počet živě narozených na 1 000 obyvatel středního stavu ve starých spolkových zemích od sledovaných let neustále snižuje, naopak tomu bylo v nových spolkových zemích a v Berlíně. Další rozdíly můžeme nalézt ve věkové struktuře obyvatel. Negativní vývoj v poměru mezi mladou a starou populací zasáhl rozsáhleji nové spolkové země. I když byla situace mezi starými a novými zeměmi v roce 1991 odlišná, za sledovaných 20 let dokázal index stáří v nových zemích v průměru nabrat daleko vyšších hodnot než v zemích starých. Z hlediska změny počtu obyvatel jsou na tom sledované země velmi podobně. Kromě Berlína a Hamburku počet obyvatel ve všech zemích v posledních letech klesá. To nehlásí spolu se stárnoucí populací zcela příznivé vyhlídky do budoucna. V SRN nalezneme početnou populaci cizinců. Jejich největší koncentrace se nachází ve městských spolkových zemích. V podílu počtu cizinců představují disparitní regiony opět nové spolkové země, jejich počet se zde nedostává přes 3 % z celkové populace. Jako disparity u ukazatelů bydlení můžeme označit vysoký počet jednočlenných domácností v městských spolkových zemích.

Při zkoumání územních rozdílů byla zjištěna okolnost většího rozvoje v podílu zastavěných a dopravních ploch u nových spolkových zemí. U ukazatele výdajů na životní prostředí můžeme konstatovat, že hodnota je závislá především na prostorových a finančních dispozicích zemí. Nízké hodnoty vykazovaly tři městské spolkové země a „chudší“ země bývalé NDR. Nejvíce vynaložily hospodářsky nejsilnější spolkové země. Rapidní rozdíly představuje hustota silniční sítě ve spolkových zemích. Opět je dodrženy trend větší zaostalosti nových zemí. Některé hodnoty západních zemí představovaly až jednou tolik co hodnoty zemí s nejnižší hustotou silniční sítě.

Jedním z nejvěcnějších ukazatelů rozdílů mezi východními a západními zeměmi v SRN je HDP na obyvatele. V tomto poměru nové spolkové země sice také zaostávají, můžeme ale konstatovat, že ve sledovaných letech si dokázaly udržet stejné, ne-li větší tempo růstu tohoto ukazatele. Po roce 2008 byly tyto země taktéž zasaženy menším snížením HDP na obyvatele, než tomu bylo u vyspělejších starých spolkových zemí. Také z dalších ekonomických ukazatelů vyšly mnohem hůře nové spolkové země. Nezaměstnanost zde může dosahovat až jednou takových hodnot, než v zemích s nejnižším podílem nezaměstnaných. Bylo také dokázáno, že nové země jsou více orientované na zemědělství na úkor průmyslu. Již tradičně si v těchto ukazatelích vedly relativně nejlépe spolkové země Bádensko-Württembersko, Bavorsko a Severní Porýní-Vestfálsko.

Z výsledků sestaveného indexu regionálních disparit bylo zjištěno dodržení výrazně větších regionálních disparit na území nových spolkových zemí. Mezi ně se zařadila také spolková země Šlesvicko-Holštýnsko. Index potvrdil také ne zcela typický jev, zejména na poměry evropského kontinentu, kdy hlavní město dané země nepatří mezi regiony s nejmenšími disparitami. V případě SRN mezi tyto regiony můžeme zařadit Severní Porýní-Vestfálsko, Bavorsko a zcela nejlepší ohodnocení získalo Bádensko-Württembersko.

O Spolkové republice Německo můžeme konstatovat, že ač může působit navenek jako velký a silný celek, přetrvávají zde stále velké územní odlišnosti, které jsou zcela patrné již na úrovni spolkových zemí. Snahy o zlepšení situace, zejména z pohledu hospodářství, zde stále pokračují. U jiných ukazatelů je to složitější a časově náročnější, jelikož stárnutí nebo snižování stavu populace není otázkou několika let, ale výhledově dlouhodobý problém. Tyto demografické problémy zasahují samozřejmě více států a k pochopení jejich příčin a hledání východisek by bylo potřeba hlubší analýzy. V případě nelichotivých disparit, které jsou ovlivnitelné finančními prostředky, se stále nabízí příslib do budoucna v podobě množství fondů, které mají za úkol regionální disparity snižovat.

9. Summary

The main theme of this bachelor thesis is to analyse the regional disparities among the German states and to bring a complex index of disparities. It is more than 20 years since German reunification. It was the process in 1990 in which the German Democratic Republic joined the Federal Republic of Germany. There were huge differences between economic and social indicators of these two countries. One of the main intentions of this work is if they could be found today too.

First, there is basic characteristic of Germany and it also presents a description of regional disparities, such as reasons and causes of disparities, regional development etc. Main part deals with analysing of three main types of indicators. Social, territorial and economic disparities in Germany states are described, if they were found. Maps and graphs were used to expression of disparities. In the very last part, there is a complex index of regional disparities with its cartographic visualization. The results of research are also described there.

Key words: regional disparities, Germany states, economic indicators, social indicators, territorial indicators, regional development

10. Seznam použité literatury

Použitá literatura:

BLAŽEK, J.; UHLÍŘ, D. *Teorie regionálního rozvoje*. [s.l.] : Karolium, 2002. 212 s. ISBN 80-246-0384-5.

GLASER, R.; GEBHARDT, H.; SCHENK, W. *Geographie Deutschlands*. [s.l.] : [s.n.], 2007. 280 s. ISBN 978-3-89678-591-6.

Leibniz-Institut für Länderkunde. *Nationalatlas Bundesrepublik Deutschland : Bevölkerung*. Leipzig : Spektrum Akademischer Verlag GmbH, 2001. 164 s. ISBN 978-3-8274-0944-7.

Leibniz-Institut für Länderkunde. *Nationalatlas Bundesrepublik Deutschland : Gesellschaft und Staat*. Leipzig : Spektrum Akademischer Verlag GmbH, 2001. 164 s. ISBN 978-3-8274-0559-9.

MOLLE, W. *European Cohesion Policy*. London: Routledge, 2007. ISBN 978-0-415-43812-4.

Ottova všeobecná encyklopedie : Ve dvou svazcích A-L, M-Ž. Praha : Ottovo nakladatelství, 2003. 1468s. ISBN 80-7181-959-X.

PRAŽSKÝ, Miloslav, et al. *Německá spolková republika : Obchodně ekonomické sborníky*. Praha : ČTK, 1980. 304 s.

STEINDLER, Stanislav. *Spolková republika Německo : Encyklopedický přehled*. Pardubice : Kora, 1995. 172 s. ISBN 80-85644-11-8.

TOUŠEK, V.; KUNC, J.; VYSTOUPIL, J. *Ekonomická a sociální geografie*. [s.l.] : Aleš Čeněk, 2008. 416 s. ISBN 978-80-7380-114-4.

WEHLING, Hans-Georg. *Die deutschen Länder - Geschichte, Politik, Wirtschaft*. Wesbaden (BRD) : VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2004. 376 s. ISBN 3-531-43229-X.

Elektronické publikace:

GALVASOVÁ, I.; CHABIČOVSKÁ, K. Metodické přístupy ke kartografickému znázornění disparit v krajích. *Regionální disparity* [online]. 2009, 4, [cit. 2011-04-03]. Dostupný z WWW: <<http://disparity.vsb.cz/>>. ISSN 1802-9450.

HUČKA, M. Vznik a příčiny územních nerovností. *Regionální disparity* [online]. 2007, 1, [cit. 2011-04-03]. Dostupný z WWW: <<http://disparity.vsb.cz/>>. ISSN 1802-9450.

HUČKA, M.; KUTSCHERAUER, A.; TOMÁNEK, P. Metodologická východiska zkoumání regionálních disparit. *Regionální disparity* [online]. 2008, 2, [cit. 2011-05-03]. Dostupný z WWW: <<http://disparity.vsb.cz/>>. ISSN 1802-9450.

KUTSCHERAUER, A. Východiska výzkumu regionálních disparit v územním rozvoji České republiky. *Regionální disparity* [online]. 2007, 1, [cit. 2011-04-03]. Dostupný z WWW: <<http://disparity.vsb.cz/>>. ISSN 1802-9450.

MALINOVSKÝ, J. Používání vybraných pojmů při řešení projektu. *Regionální disparity* [online]. 2007, 1, [cit. 2011-04-03]. Dostupný z WWW: <<http://disparity.vsb.cz/>>. ISSN 1802-9450.

MELECKÝ, L. Strukturální ukazatele Evropské Unie. *Regionální disparity* [online]. 2007, 1, [cit. 2011-04-03]. Dostupný z WWW: <<http://disparity.vsb.cz/>>. ISSN 1802-9450.

TULEJA, P. Metody měření regionálních disparit v územním rozvoji České republiky. *Regionální disparity* [online]. 2008, 3, [cit. 2011-04-03]. Dostupný z WWW: <<http://disparity.vsb.cz/>>. ISSN 1802-9450.

SKOKAN, K. Metody měření regionálních disparit v územním rozvoji České republiky. *Regionální disparity* [online]. 2008, 3, [cit. 2011-04-03]. Dostupný z WWW: <<http://disparity.vsb.cz/>>. ISSN 1802-9450.

Internetové zdroje:

Eurostat [online]. 2011, 03.05.2011 [cit. 2011-05-03]. Dostupné z WWW: <<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>>.

Evangelische Kirche in Rheinland [online]. 2010 [cit. 2011-04-03]. Dostupné z WWW: <<http://www.ekir.de>>.

Global administrative areas [online]. 2010 [cit. 2011-04-03]. Dostupné z WWW: <www.gadm.org>.

Regionální rozvoj [online]. 2010 [cit. 2011-04-03]. Dostupné z WWW: <www.regionalnirozvoj.cz>.

Souhrnná teritoriální informace o SRN [online]. 1997-2011, 1.4.2011 [cit. 2011-04-03]. Dostupné z WWW: <<http://www.businessinfo.cz/cz/rubrika/nemecko/1000636/>>.

Statistische Ämter des Bundes und der Länder [online]. 2011 [cit. 2011-04-03]. Dostupné z WWW: <<http://www.statistik-portal.de/>>.

Statistisches Bundesamt Deutschland. *Statistisches Jahrbuch 2010 : Für die Bundesrepublik Deutschland* [online]. [s.l.] : [s.n.], 2010 [cit. 2011-05-03]. Dostupné z WWW: <http://www.destatis.de/jetspeed/portal/cms/Sites/destatis/Internet/DE/Navigation/Publikationen/Querschnittsveroeffentlichungen/JahrbuchDownlads,templateId=renderPrint,psml__nnn=true>.

Statistisches Bundesamt Deutschland : Genesis - online datenbank [online]. 2011 [cit. 2011-04-03]. Dostupné z WWW: <www.destatis.de/genesis>.

Seznam příloh

1. Příloha 1 – Přehled jednotek NUTS v SRN
2. Příloha 2 – Seznam spolkových zemí

Příloha 1: Tab. 2: Přehled jednotek NUTS v SRN

Kód	NUTS 1	NUTS 2	NUTS 3
DE1	BADEN-WÜRTTEMBERG		
DE11		Stuttgart	13
DE12		Karlsruhe	12
DE13		Freiburg	10
DE14		Tübingen	9
DE2	BAYERN		
DE21		Oberbayern	23
DE22		Niederbayern	12
DE23		Oberpfalz	10
DE24		Oberfranken	13
DE25		Mittelfranken	12
DE26		Unterfranken	12
DE27	Schwaben	14	
DE3	BERLIN		
DE30		Berlin	1
DE4	BRANDENBURG		
DE41		Brandenburg - Nordost	8
DE42		Brandenburg- Südwest	10
DE5	BREMEN		
DE50		Bremen	2
DE6	HAMBURG		
DE60		Hamburg	1
DE7	HESSEN		
DE71		Darmstadt	14
DE72		Gießen	5
DE73		Kassel	7
DE8	MECKLENBURG-VORPOMMERN		
DE80		Mecklenburg-Vorpommern	18
DE9	NIEDERSACHSEN		
DE91		Braunschweig	11
DE92		Hannover	7
DE93		Lüneburg	11
DE94		Weser-Ems	17
DEA	NORDRHEIN-WESTFALEN		
DEA1		Düsseldorf	15
DEA2		Köln	12
DEA3		Münster	8
DEA4		Detmold	7
DEA5		Arnsberg	12
DEB	RHEINLAND-PFALZ		
DEB1		Koblenz	11
DEB2		Trier	5
DEB3		Rheinhausen-Pfalz	20
DEC	SAARLAND		
DEC0		Saarland	6
DED	SACHSEN		
DED1		Chemnitz	12
DED2		Dresden	11
DED3		Leipzig	6
DEE	SACHSEN-ANHALT		
DEE0		Sachsen-Anhalt	14
DEF	SCHLESWIG-HOLSTEIN		
DEF0		Schleswig-Holstein	15

zdroj: www.destatis.de/genesis

Příloha 2: Seznam spolkových zemí

Bádensko-Württembersko
Baden-Württemberg
rozloha: 35 750 km²
počet obyvatel: 10 749 500
hl. město: Štuttgart (Stuttgart)

Bavorsko
Bayern
rozloha: 70 552 km²
počet obyvatel: 12 520 000
hl. město: Mnichov
(München)

Berlín
Berlin
rozloha: 891 km²
počet obyvatel: 3 432 000

Braniborsko
Brandenburg
rozloha: 29 480 km²
počet obyvatel: 2 523 000
hl. město: Postupim (Potsdam)

Brémy
Bremen
rozloha: 404 km²
počet obyvatel: 662 000

Hamburk
Hamburg
rozloha: 755 km²
počet obyvatel: 1 772 000

Hesensko
Hessen
rozloha: 21 115 km²
počet obyvatel: 6 065 000
hl. město: Wiesbaden

**Meklenbursko-Přední
Pomořany**
Mecklenburg-Vorpommern
rozloha: 23 185 km²
počet obyvatel: 1 664 000
hl. město: Schwerin

Dolní Sasko
Niedersachsen
rozloha: 47 625 km²
počet obyvatel: 7 947 000
hl. město: Hannover

Severní Porýní-Vestfálsko
Nordrhein-Westfalen
rozloha: 34 087 km²
počet obyvatel:
17 933 000
hl. město: Düsseldorf

Porýní-Falc
Rheinland-Pfalz
rozloha: 19 853 km²
počet obyvatel: 4 028 000
hl. město: Mohuč (Mainz)

Sársko
Saarland
rozloha: 2 569 km²
počet obyvatel: 1 030 000
hl. město: Saarbrücken

Sasko
Sachsen
rozloha: 18 418 km²
počet obyvatel: 4 193 000
hl. město: Drážďany
(Dresden)

Sasko-Anhaltsko
Sachsen-Anhalt
rozloha: 20 447 km²
počet obyvatel: 2 382 000
hl. město: Magdeburg

Šlesvicko-Holštýnsko
Schleswig-Holstein
rozloha: 15 799 km²
počet obyvatel: 2 834 000
hl. město: Kiel

Durynsko
Thüringen
rozloha: 16 172 km²
počet obyvatel: 2 268 000
hl. město: Erfurt